सुवर्णमहोत्सव

वाङ्मय विशेषांक

२०१८-१९

प्रेरणा

नूतन महाविद्यालय,
सेलू. जि. परभणी

स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठाचा उत्कृष्ठ वार्षिकांक पुरस्कार स्वीकारतांना प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य यादव गायकवाड, डॉ. अर्चना पत्की व विद्यार्थी.

नॅक पीअर टीमकडून अहवाल स्वीकारतांना प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : नवे दृष्टिकोन या विषयावरील राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या समारोप प्रसंगी उपस्थित मान्यवर

महिला सक्षमीकरण रॅलीत विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना पोलिस अधिकारी

वाङ्‌मय विशेषांक

प्रेरणा

२०१८-१९

प्रेरणा
वाङ्‌मय विशेषांक
२०१८-१९

नूतन महाविद्यालय, सेलू जि.परभणी

वर्ष ५१ वे अंक ५१

प्रेरणा
वाङ्मय विशेषांक
२०१८-१९

विद्यार्थी संपादक मंडळ

मराठी विभाग
पवार प्रतिक्षा विजय / संपादक
आंबटवार पूजा गजानन / सहसंपादक
बिडवे मंदाकिनी कैलास / सहसंपादक

हिंदी विभाग
पावडे आरती दत्ताराव / संपादक
नायकल शुभांगी बाबासाहेब / सहसंपादक

इंग्रजी विभाग
केवारे शिवानी राधाकिशन / संपादक
भोकरे अंकिता बाबासाहेब / सहसंपादक

अक्षर जुळवणी
अब्दुल अतिख

मुखपृष्ठ
नयन बाराहाते

मुद्रक
सतीश कुलकर्णी
मयूर प्रिंटर्स, कैलासनगर, नांदेड
mayur.ned@gmail.com

कार्यकारी संपादक
डॉ.राजाराम झोडगे
डॉ. निर्मला पद्मावत
प्रा. शिवराज घुलेश्वर

प्रकाशक
प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी

नूतन महाविद्यालय, सेलू जि. परभणी
दूरभाष : (०२४५१) २२२००४, २२३०८०
email - principalnutan@rediffmail.com
website : www.nutanmahavidyalaya.com

टीप : या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक व महाविद्यालय प्रशासन सहमत असेलच असे नाही.

अर्पण...

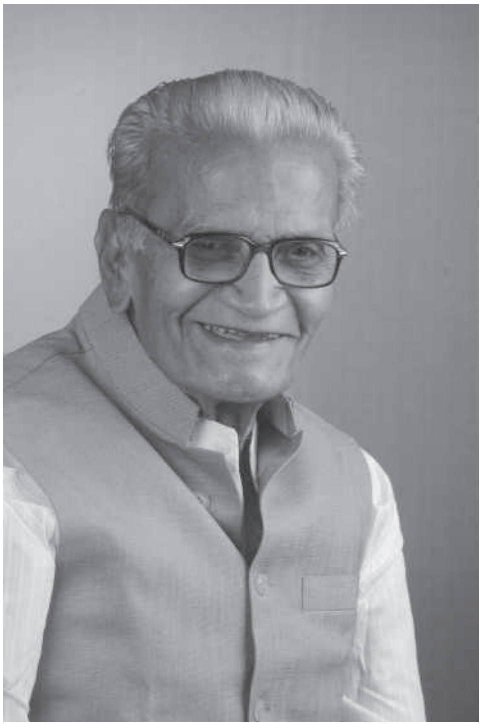

संवेदनशील चित्रकार,
ज्येष्ठ विधिज्ञ,
नू.वि. शिक्षण संस्थेचे उपाध्यक्ष
कै. वसंतराव खारकर यांना

प्राचार्यांचे मनोगत

नूतन महाविद्यालयाचा 'प्रेरणा' वाङ्मय विशेषांक आपल्या हाती देताना अतिशय आनंद होत आहे. महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून सातत्याने प्रकाशित होणारा प्रेरणा वार्षिकांक हे महाविद्यालयाचे एक महत्त्वपूर्ण वैशिष्ट्य. विद्यापीठीय अभ्यासक्रमाबरोबरच विद्यार्थ्यांतील विविध कला, क्रीडा, वाचन, लेखन, अभिव्यक्ती इत्यादी कौशल्ये विकसित करण्यासाठी महाविद्यालय नेहमीच प्रयत्नशील असते.

विद्यार्थी दशेपासूनच विद्यार्थ्यांवर वाचन, लेखनाचे संस्कार बिंबविण्यासाठी प्रेरणा वार्षिकांक हे त्यांचे हक्काचे व्यासपीठ आहे. आजवर वेगवेगळ्या विषयांवरील प्रेरणाचे विविध विशेषांक प्रकाशित झाले. यावर्षी विद्यार्थ्यांतील सर्जनशीलता, भाषिक आविष्कार, प्रतिभा, यांना चालना देणारा 'वाङ्मय विशेषांक' प्रकाशित करत आहोत.

या अंकातून विद्यार्थ्यांच्या मनातील विचार, कल्पना, अपेक्षा यांना लालित्यपूर्ण भाषेत शब्दरुप मिळावे तसेच, या लेखनाच्या निमित्ताने त्यांच्याकडून वेगवेगळ्या साहित्यिकांचे वाङ्मय वाचले जावे, वाचनाचा संस्कार आणि वाचन संस्कृती अभिवृद्धित व्हावी हा आमचा हेतू आहे.

सेलू शहर व परिसराला अनेक लेखक, कवी, कलाकार यांची परंपरा आहे. त्यातील अनेक लेखक हे महाविद्यालयाचे विद्यार्थी राहिलेले असून त्यांच्या लेखनाचा श्रीगणेशा याच अंकातून झालेला आहे. आज महाविद्यालयात जे विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत त्यांच्यातही असे प्रतिभावान निर्माण होण्याची क्षमता आहे. अशा विद्यार्थ्यांना लिहिते करण्यासाठी हा 'वाङ्मय विशेषांक' 'प्रेरणा'देणारा ठरेल.

या वार्षिकांकासाठी मेहनत घेणारे विद्यार्थी संपादक मंडळ, मार्गदर्शक प्राध्यापक, अंकात लेखन केलेले विद्यार्थी या सर्वांचे मन:पूर्वक अभिनंदन !

डॉ. शरद कुलकर्णी
प्राचार्य

प्रेरणा
वाङ्मय विशेषांक
२०१८-१९

मराठी विभाग

अनुक्रम

- **मराठीतील ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त साहित्यिक** / लाटे शिवगंगा
- **मराठी संतकवयित्री** / पावडे शितल
- **पु.ल.देशपांडे एक अजब रसायन** / रोडगे अलका दत्तात्रय
- **बाबूजी : एक संगीतमय प्रवास** / बेंद्रे करण बालासाहेब
- **शब्दप्रभू गदिमा** / रोडगे प्रिती पुंडलिकराव
- **रवींद्रनाथ टागोर** / क्षिरसागर शिवानी सुरेश
- **नूतन महाविद्यालयाचे साहित्यवैभव** / बोराडे प्रियंका
- **माझे आवडते पुस्तक:द अल्केमिस्ट** / जाधव प्रभाकर
- **माझे आवडते पुस्तक : स्त्रीसूक्त** / शेंडगे सरिता
- **कोल्हाटयाचं पोर : मन सुन्न करणारे पुस्तक** / कटारे विक्रम
- **समतेसाठी शिक्षण** / पावडे आरती दत्ताराव
- **आजचा युवक, शिक्षण आणि विवेकबुद्धी** / अलाटे पंचशीला संपत
- **मला आवडलेली कविता** / राठोड महादेव आसाराम
- **वाचनसंस्कृती** / शेंडगे सरिता नामदेव
- **वाचन संस्कृती वाढवण्यासाठी....** / तळणकर सोनाली दत्तराव
- **मानवी हस्तक्षेप** / नाईकनवरे सीमा रमेश
- **राजकारण** / नाईकनवरे सीमा रमेश
- **अस्तित्वाचा शोध** / पवार प्रतिक्षा विजय
- **अरे राज्यकर्त्यांनो** / सारोक अर्जुन माधव
- **देवांचा जन्म** / सारोक अर्जुन माधव
- **ध्येयवेडी** / पवार दुर्गा निळकंठ
- **सावित्री जोतीबानं** / नाईकनवरे नितीन रमेश

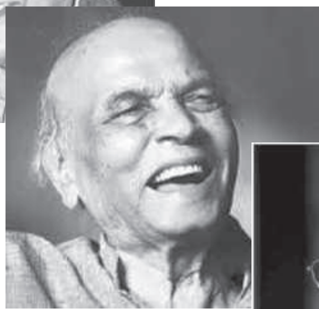
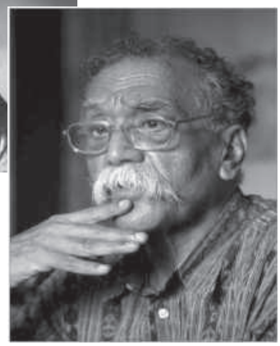

मराठीतील ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त साहित्यिक

लाटे शिवगंगा

ज्ञानपीठ पुरस्कार हा भारतीय साहित्य जगतात नोबेल पुरस्कारा इतकाच सर्वश्रेष्ठ पुरस्कार समजला जातो. रमा जैन आणि त्यांचे पती शाहू शांती प्रसाद जैन यांनी भारतीय साहित्यिकांच्या गौरवार्थ हा पुरस्कार देण्याचे ठरवले २२ मे १९६१ या दिवशी जैन यांच्या ५१ व्या वाढदिवसाचे औचित्य साधून त्यांनी स्वत:च्या कौटुंबिक आर्थिक पुंजीतून हा पुरस्कार देण्याचे ठरविले. त्यानुसार ज्ञानपीठ पुरस्कार संस्था स्थापन झाली. संस्थापक अध्यक्षा श्रीमती रमा जैन यांच्या अध्यक्षतेखाली ही पुरस्कार देणारी संस्था स्थापन झाली. पहिला ज्ञानपीठ पुरस्कार १९६५ मध्ये मल्याळम कवी श्री. गोविंद शंकर गुरू या व्यक्तीला मिळाला. आत्तापर्यंत ५६ जणांना हा पुरस्कार मिळाला आहे. भारतीय भाषेतील साहित्यिकांच्या लेखनकर्तृत्वाबद्दल साहित्यिकांना दिला गेला आहे.

पुरस्कार सुरू झाल्यापासून सिंधी या भारतीय भाषेतील साहित्यास अद्यापि हा पुरस्कार लाभलेला नाही; हिंदी भाषेतील साहित्यास दहा वेळा तर कन्नड भाषेला एकूण आठ वेळा हा पुरस्कार मिळाला आहे. मराठी भाषेला एकूण चार वेळा या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. मराठी भाषेतील हे चार ज्ञानपीठ पुरस्कार ज्या सहित्यिकामुळे, ज्या साहित्य कृतीमुळे मिळाले त्यांचे विवेचन थोडक्यात पुढीलप्रमाणे करता येईल.

मराठीतील पहिला ज्ञानपीठ व ज्ञानपीठातील दहावा पुरस्कार ज्यांना मिळाला ते म्हणजे विष्णू सखाराम खांडेकर होत. खांडेकर हे मराठीतील श्रेष्ठ कादंबरीकार व लेखक होते. त्यांचे लेखन ध्येयवादी आहे. लालित्यपूर्ण भाषा, रम्य कल्पना, कोटीबाजपणा

व समाजहिताचा प्रचार ही त्यांच्या लेखनाची वैशिष्ट्ये. आपल्या लेखनातून रूपक कथा हा नवा प्रकार त्यांनी रुढ केला.

११ जानेवारी १९१८ला जन्मलेले वि. स. खांडेकर हे जीवनवादी लेखक म्हणूनही ओळखले जातात त्यांच्या कथा, कांदबऱ्यांचे अनेक भाषांमध्ये अनुवाद झाले. त्याबरोबरच अनेक भाषेत चित्रपट, दूरदर्शन मालिकाही निर्माण झाल्या. १९७४ साली त्यांच्या 'ययाती' या कादंबरीला ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळाला. वि.स.खांडेकर यांना भारत सरकारने पद्मभूषण देऊन गौरविले आहे. 'अजून येतो वास फुलांना', 'अमृतवेल', 'अविनाश', 'अश्रू आणि हास्य', सारख्या साहित्यकृती लिहिणाऱ्या या शब्द प्रभूंनी २ सप्टेंबर १९७६ रोजी शेवटचा श्वास घेतला.

माझ्या मराठी मातीचा
लावा ललाटास टिळा
हिच्या संगाने जागल्या
दऱ्याखोऱ्यातील शिळा

हे गौरवगीत गाणारे व मराठीचा अभिमान मांडणारे कविश्रेष्ठ कुसुमाग्रज उर्फ वि. वा. शिरवाडकर यांना मराठीत दुसरा ज्ञानपीठ पुरस्कार १९८७ साली मिळाला. २७ फेब्रुवारी १९१८ रोजी जन्मलेल्या कुसुमाग्रजांचा जन्मदिन हा मराठी भाषा गौरव दिन म्हणूनही साजरा केला जातो. त्यांनी कविता, कादंबरी, नाटक इ. क्षेत्रात नावलौकिक मिळवला.

प्रामाणिक सामाजिक आस्था, क्रांतिकारक वृत्ती शब्दरचनेवर असलेले प्रभुत्व इत्यादी वैशिष्ट्ये असलेल्या कुसुमाग्रजांना साहित्य क्षेत्रात अनेक पुरस्कार मिळाले. तरी दुसऱ्या ज्ञानपीठामुळे त्यांनी मराठीला गौरवान्वित केले असेच म्हणावे लागेल.

तिसरे ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त साहित्यिक म्हणजे गोविंद विनायक करंदीकर उर्फ विंदा करंदीकर होत.

देणाऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे
देणाऱ्याचे एक दिवस घेणाऱ्याने हात घ्यावेत

दातृत्वाचा संदेश देणारे विंदा करंदीकर मराठीतील ज्येष्ठ कवी, लेखक व समीक्षक होते. 'द्रुपद' 'विलापिका' 'वेदगंगा' 'आदिमाया' 'संहिता' आदी रचना करणाऱ्या विंदांनी बाल कवितांचीही रचना केली.

इ.स. २००३ साली विंदा करंदीकर यांना ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळाला. त्यांना मिळालेल्या पुरस्कारांची रक्कम त्यांनी साने गुरुजी राष्ट्रीय स्मारककाकडे सुपूर्द केली. त्यांनी लिहिलेली कविता अजूनही मराठी रसिक मनाचा ठाव घेते त्यांना मिळालेल्या ज्ञानपीठ पुरस्काराने निश्चितच मराठीचा बहुमान वाढला.

भालचंद्र वनाजी नेमाड़े हे मराठीतील ज्येष्ठ साहित्यिक, कादंबरीकार, समीक्षक, कवी म्हणून ओळखले जातात. तरी त्यांची खरी ओळख ही एक श्रेष्ठ कादंबरीकार आहे. 'कोसला' जरीला 'झूल', 'हिंदू' या श्रेष्ठ कांदबऱ्यांनी रसिक मने जिंकली आहेत नव्हे, त्यांच्या प्रभावाची एक पिढी तयार झाली आहे.

२०१५ साली मराठी साहित्यातील नेमाड्यांना चौथा ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळाला व मराठी मायबोली चा पुन्हा एकदा गौरव झाला. हिन्दू या कादंबरीने त्यांना व मराठीला पुन्हा एकदा गौरविले.

अशाप्रकारे मराठीला चार वेळेस ज्ञानपीठाने गौरविले असले तरी अजूनही पुन्हा ज्ञानपीठाची वाट मराठी पाहते आहे. तेवढी ती समृद्ध नक्कीच आहे.

मराठी संतकवयित्री

पावडे शितल

मराठी भक्तीकवितेत संत कवीप्रमाणेच संत कवयित्रींचे स्वतंत्र वेगळे असे म्हत्वपूर्ण स्थान आहे. महाराष्ट्रातील विविध धर्म संप्रदायांपैकी महानुभाव, वारकरी, समर्थ संप्रदायाच्या संत कवयित्रींनी विविध प्रकारचे लेखन करून आपला स्वतंत्र असा ठसा उमटविला आहे.

महानुभाव संप्रदायात महत्वाची संत कवयित्री महदाईसा किंवा महदंबा आहे. या संप्रदायात आणखी काही संत कवयित्री होऊन गेल्या असाव्यात परंतु महदंबा ही आद्य स्त्री कवयित्री होऊन गेली . मराठी साहित्यात महदंबेचे धवळे स्वत:चे आगळे सौंदर्य व रूप घेऊन अवतरते.

पेणोवेणा श्रीकृष्णरावो भीमक आले:
द्वारका देखुनी सकळै हर्षित जाले :

महदंबेची रचना ही मराठी भक्ती कवितेतील देखणं लेणं आहे.

वारकरी संप्रदायातील महिलांनीही मराठी काव्याला समृद्ध केले आहे त्यांची कविता मनाला स्पर्शून जाते. या संत कवयित्रीमध्ये संत मुक्ताबाई, संत जनाबाई, लाडाई, राजाई, सोयराबाई संत कान्होपात्रा आणि संत बहिणाबाई या मराठी संत कवयित्रींनी आपल्या जीवनातील अनुभव आपल्या अभंगात व्यक्त करून मराठी काव्य समृद्ध केले.

संत मुक्ताबाईचे ताटीचे अभंग प्रसिद्ध असून

त्यात तत्त्वचिंतन प्रतिबिंबित झाल्याचे दिसून येते.

निर्गुणाची सैज सगुणाची बाज।
तेथे केशिराज पहुडले ।।

यात मुक्ताबाई सगुण–निर्गुण जीव शिव यातील फरक सहजपणे सांगताना दिसते

'धरिला पंढरीचा चोर गळा बांधुनिया दोर' म्हणत विठ्ठल भक्तीत रमणारी संत जनाबाईची रचना तत्कालीन संत नामदेवांच्या अभंगाप्रमाणे लोकप्रिय झालेली दिसून येते. संत जनाबाई यांनी अभंग रचले. बरोबर हरिश्चंद्राख्यान इद्यादी रचना केल्याचे दिसून येते.

संत चोखामेळा यांच्या पत्नी संत सोयराबाई, बहीण निर्मलाबाई आणखी एक फारशी प्रसिद्ध नसलेली संत कवयित्री संत भागूबाई यांनी मराठी कवितेला एक आगळे वेगळे परिमाण दिले. त्यांनी दलित स्त्रिची व्यथा व्यक्त केली आहे.

तुज असता मज गांजिती जन ।
मग काय जिणे देवा तुझे ?

असा प्रश्न विचारणारी संत भागूबाई असो की,

याती शुद्ध नाही भाव। दुष्ट आचरण स्वभाव।
मुखी नाही नाम । कान्होपात्रा शरण पायी ।।

असे म्हणणारी संत कान्होपात्रा. वारकरी संप्रदायाच्या झेंड्याखाली येऊन उद्धाराचा मार्ग शोधण्याचा प्रयत्न करताना दिसते. संत कवयित्री मधील तुकारामांची शिष्या असणारी संत बहिणाबाई यांनीही मराठी संत कवितेत आपले वेगळे स्थान निर्माण केले आहे असे म्हणता येईल. संत बहिणाबाईनी अभंगाबरोबरच ''झिम्मा झिम्मा फुगडी पिंगा'' यासारख्या लेखनातून स्त्रीजीवनाची नाळ भक्तिशी जोडली आहे.

संप्रदायातील संत कवयित्री वेणाबाईंनी लक्षणीय अशी रचना केल्याचे आढळून येते. या सर्वच मराठी संत कवयित्रींनी मराठी संस्कृतीच्या जडणघडणीत, धर्म प्रबोधनात समाजप्रबोधनात मोलाचा वाटा उचलला आहे.

पु.ल. देशपांडे
एक अजब रसायन

रोडगे अलका दत्तात्रय

पु.ल. देशपांडे हे आपल्या महाराष्ट्राचे लाडके व्यक्तिमत्त्व. ते फक्त लेखकच नव्हते तर ते एक उत्तम नाटककार, अभिनेता, कथा, पटकथाकार, दिग्दर्शक अशा अनेक भूमिका त्यांनी खूप छान निभावल्या त्यांची गती ही या सर्व क्षेत्रात सारखी होती.

पु.ल. यांनी मराठी माणसाला एवढे काही दिले आहे की, 'किती देशील दोन कराने' अशी त्यांची अवस्था झाली आहे. पु.ल. देशपांडे यांचा जन्म मुंबई या शहरात झाला. पुण्याच्या फर्ग्युसन महाविद्यालयात आणि सांगलीच्या विलिंग्टन महाविद्यालयात ते शिकले. ते उत्तम संवादिनी वादक होते, तसेच काही चित्रपटांचे संगीत दिग्दर्शकही होते. दूरदर्शनसाठी पंडित नेहरुंची मुलाखत घेणारे ते पहिले भारतीय दूरदर्शनचे पत्रकार होते. मला पु.ल. देशपांडे यांच्या बहुगुणी स्वभावाचे कुतूहल वाटते. एक व्यक्ती किती भूमिका साकारतो तेही उत्तमरीत्या ही आपल्या सर्वांसाठी एक भारतीय आणि मराठी माणूस, एक महाराष्ट्रीयन म्हणून अभिमानाचीच आहे. पु.ल. देशपांडे म्हणायचे की पोटापाण्यासाठी केलेला उद्योग हा तुम्हाला जगवील. पण जर तुम्ही कलेशी मैत्री केली तर का जगायचं ? हे तुम्हाला ती कला सांगून जाईल. या त्यांच्या ओळीतून त्यांचे कलेबद्दलचे उत्तम मत आपल्याला लक्षात येते. खरंचं बऱ्याचदा का जगायचं ? हा प्रश्न त्यांनाच पडतो, जे फक्त पोटापाण्यासठीच उद्योग करतात. पण पु. लं. देशपांडे साारख्या कलाप्रेमींना असा प्रश्न कधीच पडत नाही. पु.ल. देशपांडे यांनी प्रॉब्लेम्स वर एक सुंदर टिप्पणी केली होती ती पुढे.

''प्रॉब्लेम्स नसतात कोणाला ? ते शेवटपर्यंत असतात. पण प्रत्येक प्रॉब्लेमला उत्तर असतंच ते सोडवायला कधी वेळ हवा असतो, कधी पैसा तर

कधी माणसं या तिन्ही गोष्टीपलीकडला प्रॉब्लेम अस्तित्वातच नसतो.''

माणसाच्या आयुष्यातल्या समस्या त्यांनी या तीन गोष्टीत वर्गीकृत केल्या. पु.ल. देशपांडे यांनी अनेक विनोदी वाक्यांतून जीवनाला अर्थ देणारी शिकवण दिली. पु.लं.नी जवळ जवळ ४० वेगवेगळी पुस्तके लिहिली. बटाट्याची चाळ, असा मी असा मी, व्यक्ती आणि वल्ली या पुस्तकांच्या तर २० पेक्षा अधिक आवृत्या संपल्या, त्यांच्या लोकप्रियतेचे उदाहरण व साहित्याचा कस जोखण्याचे यापेक्षा कोणते वेगळे परिमाण असू शकते ?

त्यांनी लिहिलेली काही व्यक्तीचित्रे तर अजरामर ठरलेली आहेत. गणगोत, गुण गाईन आवडी, मैत्री, आपुलकी यात पु.लं.नी खूप उत्तम प्रकारे लिहिले आहे. पुल यांनी कला क्षेत्रात कामगिरी केली, त्यामुळे त्यांना अनेक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. पद्मश्री सन्मान, महाराष्ट्र भूषण, साहित्य अकादमी, महाराष्ट्र वाङ्मय पुरस्कार तसेच ते मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षही होते.

पु.लं. देशपांडे यांचे लेखन वाचताना एक वेगळाच उत्साह येतो. त्यांच्या लेखनाची हीच तर कमाल आहे. त्यांचं लेखन हे गमतीदार व टिकात्मक असं दोन्हीही आहे. आपल्या लेखनाने सर्वांना मोहून सर्वांची मनं जिंकणारे महाराष्ट्रभूषण असे एक लाडके व्यक्तिमत्त्व आहे. पु.लं. देशपांडे यांनी मैत्री या सुंदर नात्यावर खूप छान लिखाण केलं. त्यात ते म्हणतात ''भेटी नाही झाल्या तरी गाठी बसणं महत्वाचं ज्यांनी हे जाणलं. त्यांनी माणसातलं माणूसपण जाणलं...''

या त्यांच्या ओळीमध्ये मैत्रीचा सार त्यांनी सांगितला या दोन ओळीत त्यांनी मैत्री या नात्याचा आशय स्पष्ट केला. जो व्यक्ती या दोन ओळीत एवढा मोठा आशय स्पष्ट करतो, तो नक्कीच उत्तम अभ्यासक असतो. जीवन काय, नाती काय, संस्कृती काय यावर पु.लं. यांनी उत्कृष्ट लिखाण केलं आहे.

पु.लं. यांच्या विचारांची थोरवी ही त्यांच्या लिखाणातूनच स्पष्ट होते. त्यांचे लेखन म्हणजे झोपेतून एखादी व्यक्ती जशी जागे होते ना तशीच एखाद्या अंधारलेल्या व्यक्तीच्या जीवनावरील प्रकाश टाकणारी टॉर्चच आहे असं मला वाटतं.

पु.लं. देशपांडे यांचा विनोदी लेखक हा गुण त्यांच्या असंख्य गुणांपैकी केवळ एक गुण होता. पु.लं.च्या नावावर काही अनुवाद आहेत. ''द ओल्ड मॅन ॲण्ड द सी'' या हेमिंग्वेच्या गाजलेल्या पुस्तकाचे ''एका कोळीयाने'' या नावाने पु.ल.नी केलेला अनुवाद अप्रतिमच.

एखाद्यानं सार्वजनिक क्षेत्रातील केलेल्या संस्मरणीय कामगिरीचा गौरव म्हणून त्यांच्या नावाचा स्टॅम्प प्रसृत करण्याची भारतीय टपाल खात्याची प्रथा आहे. टपाल खात्यानं पु. लं. यांच्या नावाचा स्टॅम्प काढलेला आहे. पु. ल. देशपांडे यांनी महाराष्ट्राला खळखळून हसायला शिकवले असा या व्यक्तीत्वाचे निधन १२ जून २००२रोजी झाले.

पु. ल. यांचे एकूणच जगण्यावर विलक्षण प्रेम होते. जीवन हे आनंदाचा आस्वाद घेण्यासाठी आहे. जीवनाकडे व जीवनातील समस्यांकडे पाहण्याचा पु.ल. यांचा दृष्टीकोन उत्कट होता. म्हणूनच तर पु.ल. हे महाराष्ट्रभूषण व महाराष्ट्राचे लाडके व्यक्तिमत्त्व आहे. ज्यांचं लिखाण हे आजही तितकंच उत्साहवर्धक आहे.

बाबूजी : एक संगीतमय प्रवास

करण बालासाहेब बेंद्रे

बाबूजी अर्थातच ख्यातनाम गीतकार तथा संगीतकार सुधीर फडके. हे संगीत क्षेत्रातील खूप मोठं व्यक्तिमत्व. चित्रपट संगीत, भावगीते व अभंग यासाठी ते विशेष प्रसिध्द होते. मराठी चित्रपट सृष्टीवर त्यांनी ५० वर्षे राज्य केले. बाबूजींचे नाव संगीत क्षेत्रात जेवढे मोठे होते तेवढेच ते स्वभावाने मृदू व हळवे होते. त्यांचा जन्म २५ जुलै, १९१९ चा. म्हणूनच २०१८-१९ हे बाबूजींचे जन्मशताब्दी वर्ष साजरे होत आहे.

त्यांचं मूळ नाव रामचंद्र विनायक फडके असे होते. लहानपणी ते इंजिनीअर होण्याची इच्छा बाळगून होते, परंतु घरच्या परिस्थितीमुळे त्यांना उच्चशिक्षण घेता आले नाही. कदाचित त्यांना संगीताच्या क्षेत्रात खूप मोठी कामगिरी करावयाची असल्यामूळेच ते शिक्षण घेऊ शकले नाहीत. त्यांनी शास्त्रीय गायनाचे प्राथमिक शिक्षण कोल्हापूरच्या कै. वामनराव पाध्ये यांचेकडे घेतले. आपल्या कारकीर्दीची सुरुवात त्यांनी १९४१ साली एचएमव्ही या संगीत क्षेत्रातील अग्रगण्य संस्थेतून केली. १९४६ पासून त्यांनी प्रभात चित्र संस्थेत संगीत दिग्दर्शक म्हणून काही वर्ष काम केले. तिथेच त्यांनी अनेक हिंदी व मराठी चित्रपटांना संगीत दिले. त्यांच्या संगीतातील कारकीर्द ही सुधीर फडके या नावाने सुरू झाली. कवी न.ना.देशपांडे यांनी बाबूजींचे नामकरण सुधीर असे केले. बाबूजींनी

९० मराठी चित्रपटांना तसेच २१ हिंदी चित्रपटांना संगीत दिले. सीता स्वयंवर, जगाच्या पाठीवर, सुवासिनी, आधार, पहिली तारीख, मुंबईचा जावई, पुढचे पाऊल हे काही गाजलेले चित्रपट.

बाबूजी यांच्या संगीत प्रवासातील मानाचा बिंदू म्हणजे त्यांनी संगीतबध्द केलेले गीत रामायण. ग. दि. माडगूळकरांनी लिहिलेले व बाबूजींनी संगीतबध्द केलेले गीतरामायण आजही मराठी संगीत रसिकांच्या मनात घर करून आहे. त्यांनी त्यांच्या आयुष्यात गीतरामायणाचे १८०० प्रयोग केले.

त्यांच्या कारकीर्दीत त्यांना मानाचे अनेक पुरस्कार मिळाले. त्यात राष्ट्रपती पदक, स्वरसम्राज्ञी लता मंगेशकर पुरस्कार, दिनानाथ मंगेशकर पुरस्कार यांचा समावेश आहे. बाबूजींनी अनेक पदेसुध्दा त्यांच्या आयुष्यात भूषविली. कारकीर्दीच्या शेवटी त्यांनी वीर सावरकर या स्वातंत्र्यवीर सावकरांच्या जीवनावरील आधारीत हिंदी चित्रपटाला संगीत दिले. ''जगाच्या पाठीवर'' या नावाने त्यांनी त्यांचे आत्मचरित्र लिहिले आहे. या संगीताच्या प्रवासाचा अंत मुंबई येथे २९ जुलै, २००२ मध्ये जरी झाला असला तरी त्यांनी संगीतबध्द केलेल्या गाण्यातून ते सदैव आपल्या स्मरणात राहतील

त्यांची गाजलेली काही गीते : देहाची तिजोरी.., बाई मी विकत घेतला श्याम.., स्त्री जन्मा ही तुझी कहाणी.., आकाशी झेप घे रे पाखरा.., यशवंत हो जयवंत हो.., मानवतेचे मंदिर माझे.., जग हे बंदिशाला.., कुठे शोधीशी रामेश्वर.., विठ्ठला तू वेडा कुंभार.., अशी पाखरे येती.., सखी मंद झाल्या तारका.., देव देव्हाऱ्यात नाही.., स्वर आले करूनी..,तोच चंद्रमा नभात..,डाव मांडून भांडून मोडू नको..,मानवतेचे मंदिर माझे..इ.

शब्दप्रभू गदिमा

रोडगे प्रिती पुंडलिकराव

महाराष्ट्राच्या लोकजीवनात सुगंधासारखा पसरलेला एक प्रतिभावंत, प्रतिभासंपन्न साहित्यिक, कलाकार, मराठी माणूस ज्यांना 'ग.दि.मा.'या लाडक्या नावाने ओळखतो. जवळच्या मित्रांचे 'अण्णा' तर नातवंडांचे 'पपा आजोबा' अर्थातच गीतरामायणकार महाकवी ग.दि. माडगूळकर.

ग.दि.मां.बद्दल लिहायचे म्हटले तर पाने सुद्धा पुरणार नाहीत असे अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्व. ''ज्योतीने तेजाची आरती'' या उक्तीनुसार वरवर त्यांच्या कार्याचा फक्त आढावा घ्यायचा एवढेच.

ग.दि.मां.चा जन्म 'शेटफळे' या त्यांच्या आजोळी झाला तर बालपण अत्यंत गरीब व प्रतिकूल परिस्थितीध्ये 'माडगुळे' या गावात गेले. गदिमांचे वडील औंध संस्थानात कारकून होते. वयाच्या १६-१७ वर्षी त्यांनी मराठी चित्रपट सृष्टीत प्रवेश केला सुरुवातीला 'ब्रम्हचारी', 'ब्रँडीची बाटली' सारख्या काही चित्रपटात साहाय्यक नटाच्या भूमिका केल्या. ''भक्त दामाजी'' व पहिला पाळणा चित्रपटात त्यांना प्रथम गीतलेखनाची संधी मिळाली. लोकशाहीर राम जोशी चित्रपटापासून खऱ्या अर्थाने 'कथा, पटकथा, संवाद, गीते इत्यादी ग.दि. माडगूळकर' असा ब्रँड निर्माण झाला. आणि बघता बघता माडगूळकर या नावाने मराठी चित्रपटसृष्टीत 'अनभिषिक्त सम्राटपद' निर्माण केले. मराठी चित्रपटात 'कथाकार', 'पटकथाकार', 'संवाद लेखक', 'गीतकार', 'अभिनेता' 'निर्माता' अशा सर्व क्षेत्रात त्यांनी वावर केला.

ग.दि. माडगुळकरांनी त्यांचे राष्ट्रप्रेम पुढील प्रमाणे स्पष्ट केले

''हे राष्ट्र देवतांचे
हे राष्ट्र प्रेषितांचे
आचंद्र सूर्य नांदो
स्वातंत्र्य भारताचे''

मला असे वाटते की, ग.दि.मा. यांचे राष्ट्रप्रेम वरील या ओळीतून स्पष्ट होते. हे राष्ट्र देवतांचे, प्रेषितांचे आहे व ज्याप्रमाणे हे सूर्य चंद्र अजरामर आहेत

त्याप्रमाणे माझ्या भारत देशाने अजरामर स्वातंत्र्य मिळवून चिरकाळ आपली प्रगती टिकवावी.

ग.दि.मां.नी मराठी चित्रपटासाठी १५७ पटकथा तर २००० पेक्षा जास्त मराठी गाणी लिहिली. त्यांच्या गाजलेल्या चित्रपटांमध्ये 'रामजोशी', 'वंदे मातरम्', 'पुढचं पाउल', 'गुळाचा गणपती', 'लाखाची गोष्ट, 'पेडगावचे शहाणे', 'ऊनपाऊस', 'सुवासिनी', 'जगाच्या पाठीवर', 'प्रपंच', 'मुंबईचा जावई', 'देवबाप्पा' यासारख्या उत्तमोत्तम चित्रपटांचा समावेश होता. ग.दि.मा., सुधीर फडके, राजा परांजपे या त्रयीने तर मराठी चित्रपटांचा सुवर्णकाळ निर्माण केला.

मराठी गीतनिर्मितीच्या क्षेत्रात ग.दि.मां.चे स्थान अजोड आहे. त्यांची प्रतिमा, सहज सोपे शब्द, भावसंपन्न आणि मराठी मनाला सदैव मोहिनी घालणारी रचना यामुळे ते श्रेष्ठ ठरले.

हिंदी चित्रपटसृष्टीतही २५पटकथा लिहून ग.दि.मा.नी आपला ठसा उमटवला व्ही. शांताराम यांचा 'दो आँखे बारह हात', 'नवरंग', 'गुंज उठी शहनाई' , 'तुफान और दिया' हे चित्रपट ग.दि.मा.चेच! अगदी गुरुदत्तच्या 'प्यासा' ची मूळ कथा असो अथवा राजेश खन्नाचा 'अवतार' असो वा अलीकडच्या अमिताभ बच्चनचा 'ब्लॅक' मूळ संकल्पना ग.दि.मा.च्याच लेखणीतून उतरलेली होती.

याशिवाय कथा, कादंबरी, आत्मचरित्र या वाङ्मय प्रकारातही त्यांनी लेखन केले. प्रत्येक चित्रपटाची कथा ही कादंबरीच असते. ग.दि.मा.नी अशा १५७ पटकथा लिहिल्या. त्यांची जर पुस्तके काढली तर ग.दि.मा.च्या नावावर २००पेक्षा जास्त साहित्यकृती जमा होतील.

चित्रपटातील पात्रांच्या भावनांनुसार, कथाविषयाला खुलावट आणणारी चित्रपटगीते लिहिण्यात ते सिद्धहस्त होते. गेयता, नादमाधुर्य, लयकारी आणि मराठी भाषेतील गोडवा ही त्यांच्या गीतांची वैशिष्ट्ये. ''उध्दवा अजब तुझे सरकार'', ''विठ्ठला तू वेडा कुंभार'', ''एक धागा सुखाचा शंभर धागे दुःखाचे'', ''बाई मी विकत घेतला शाम'' यांसारख्या अनेक गीतांमधून साध्या सोप्या भाषेत ते मोठे तत्त्वज्ञान सांगून जातात. स्वातंत्र्यपूर्व काळात त्यांच्या लेखणीने लोकामध्ये प्रेरणा निर्माण केली होती. १९४२च्या आंदोलनात सातारा, सांगली भागात प्रतिसरकाचा प्रचार करण्यासाठी त्यांनी पोवाड्यांची निर्मिती केली होती.

गीतरामायण ही ग.दि.मा.नी संपूर्ण महाराष्ट्राला दिलेली एक साहित्यिक देणगीच आहे असे म्हणावे लागेल. त्यांच्या गीतरामायणाने व त्यांना दिलेल्या बाबूजींच्या संगीताने उभ्या महाराष्ट्राला वेड लावले होते.गीतरामायणाचे शेकडो प्रयोग झाले मराठी रसिकांनी गदिमांना प्रेमादरपूर्वक महाराष्ट्राचे आधुनिक वाल्मिकी अशी पदवी बहाल केली. यातूनच त्यांच्या रसिका प्रियतेची खात्री पटते.

गीतरामायणाचे शेकडो प्रयोग झाले आणि गीतरामायणाचे पुढील काळात हिंदी, बंगाली, तेलुगू व कानडी या भाषांत भाषांतरही झाले.

ग.दि.मा.ना भारत सरकारने पद्मश्री (१९६९)हा किताब बहाल केला. ते ''संगीत नाटक अकादमी'' व ''विष्णुदास भावे गौरवपदक'' या पुरस्कारांचे मानकरी ठरले. १९६२ ते १९७४ अशी सुमारे १२वर्षे ते महाराष्ट्र विधानसभेचे सदस्यही होते. १९७३ साली यवतमाळ येथे भरलेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे ते अध्यक्ष होते. हे आणि असे अनेक पुरस्कार त्यांना लाभले तरी जनमानसाच्या हृदयात ते गीतकार व गीतरामायणकार म्हणूनच जास्त प्रसिद्ध झाले आहेत.

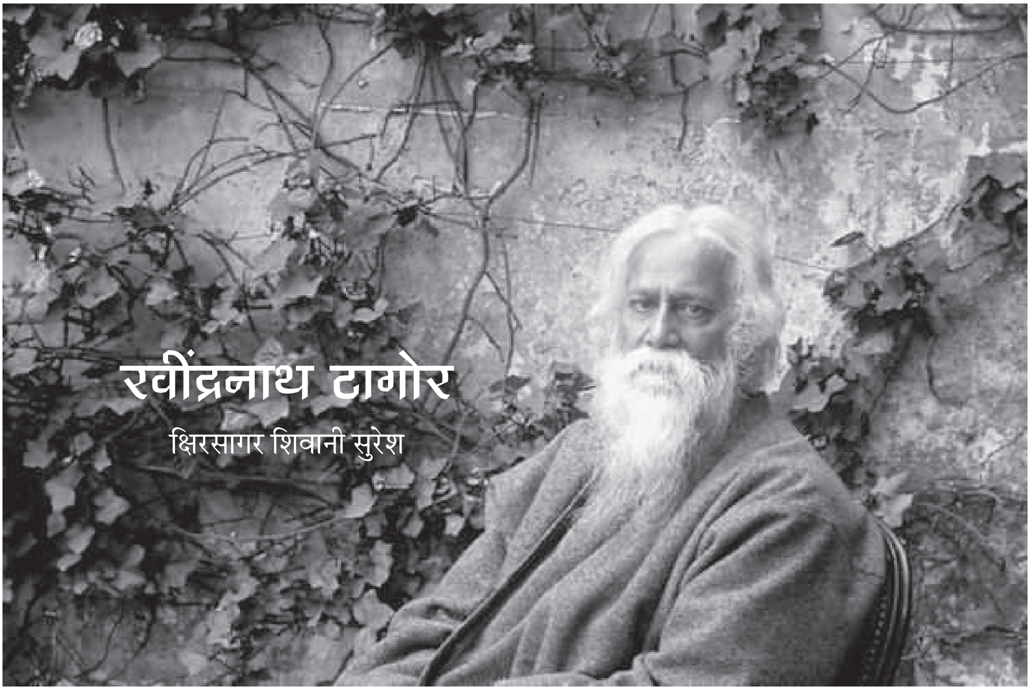

रवींद्रनाथ टागोर

क्षिरसागर शिवानी सुरेश

रवींद्रनाथ टागोर यांचा जन्म ७ मे १८६१ ला झाला . कोलकत्याच्या जोडासाको ठाकुरवाडी मध्ये झाला. त्यांचा परिवार खूप प्रसिद्ध होता. त्याचे वडील खूप सरळ आणि साधे व्यक्ती होते. रवींद्रनाथ जेव्हा छोटे होते तेव्हा त्यांच्या आईचा मृत्यू झाला होता. त्यांचे वडील जास्त वेळ यात्रा करण्यात घालत असत. रवींद्रचा जास्त वेळ नोकर चाकर यांच्या सोबत गेला. त्यांनी रवींद्रनाथ यांचे पालन पोषण केले.

त्यांना लहानपणापासूनच कविता लिहिणे आवडत असे. फक्त ८ वर्षाचे असताना त्यांनी पहिली कविता लिहीली. १६ वर्षाचे असताना लघु कथा प्रकाशित झाली.

रवींद्रनाथांची प्राथमिक शिक्षा 'सेंट झेवियर' या शाळेत झाली. त्यांच्या वडिलांना पहिल्यापासून रवींद्रनाथ यांनी मोठे झाल्यावर 'बॅरिस्टर' बनावे असे वाटत होते. त्यांनी त्यासाठी कायद्याचा अभ्यास करण्यासाठी १८७८ मध्ये 'लंडन' मध्ये पाठवले. पण रवींद्रनाथ यांचे मन साहित्यामध्ये रमत असे. काही दिवस 'लंडन' मध्ये कायद्याचा अभ्यास केल्यानंतर १८८० मध्ये पूर्ण डिग्री न करताच आधीच आपल्या देशात परत आले.

रवींद्रनाथचे मोठे भाऊ कवी आणि दार्शनिक होते. त्यांचा एक दुसरा भाऊ सायंद्रनाथ टागोर भारतीय सिव्हील सेवेमध्ये जाणारे पहिले व्यक्ती होते. त्यांचा अजून एक भाऊ ज्योतेंद्रनाथ टागोर नाटककार आणि संगितकार होते. त्यांची बहीण ही साहित्यिक नाटकातून वंचित राहिली नाही. ती पण कवयित्री आणि उपन्यासकार होती. टागोरांचे मन पारंपारिक शिक्षा पद्धती मध्ये लागत नव्हते. रुममध्ये बसून अभ्यास करतांना त्याचे मन लागत नसे.

रवींद्रनाथ टागोर यांच्या महान कार्यांपैकी एक

शांतिनिकेतन विद्यालयाची स्थापना हे आहे. हे विद्यालय पश्चिम बंगालच्या ग्रामीण क्षेत्रामध्ये स्थित आहे. शांतीनिकेतन प्रायोगिक रुपात स्थापित केली गेली होती. पाहिल्यांदा फक्त ५ मुले होती. ५ मुलांमधला रविंद्रनाथ यांचा एक मुलगा होता. १९२१ मध्ये राष्ट्रीय विश्वविद्यालय म्हणून मान्य झाले.

नंतर भारतीय विश्वविद्यालयामध्ये ६००० हजार मुले शिक्षण घेत होती. त्यांच्या या वाटचालीत शांतीनिकेतन होते. त्यामध्ये भारत आणि पाश्चिम परंपरा एकत्रित आणण्याचे कार्य केले. शांतिनिकेतन ची गणना कला, संगीत आणि साहित्य क्षेत्रामध्ये आदर्श विश्वविद्यालय म्हणून होत आहे. इंदिरा गांधीं सारख्या काही व्यक्तिंनी शिक्षण घेतले. टागोरांनी आपल्या जीवनकार्यात २२३० गीतांची रचना केली. त्यांच्या सगळ्या महान कार्या पैकी ही एक 'गीतांजली' रचना आहे. त्यांसाठी त्याना १९१३ मध्ये नोबेल पुरस्काराने सन्मानित केले होते. त्यावेळेस सुधा गीतांजलीची प्रसिद्धी इतकी होती की, जवळ जवळ सर्व विदेशी भाषेमध्ये अनुवाद केल्या गेली. त्यामुळे टागोर यांची ओळख जगाच्या कानाकोपऱ्यात झाली.

शिवाय टागोर यांच्या नावावर आणखी एक कार्य आहे. टागोरांना दोन देशांचे राष्ट्रीय गान लिहिण्याचा गौरव प्राप्त झाला. भारताचे राष्ट्रगाण 'जन-गण-मन' आणि बांग्लादेशाचे राष्ट्रगाण 'आमार सोनार बांग्ला' यांच्याद्वारे लिहिल्या गेले आहे.

महान वैज्ञानिक 'अल्बर्ट आइनस्टाईन' हे सुध्दा रवींद्रनाथांच्या प्रतिभेवर खूप खूश होते. 'आईनस्टाईन' हे टागोरांना ''रब्बी टगौर'' या नावाने बोलवत असत. त्याचा अर्थ आहे 'माझे गुरु' यहुदी धर्मामध्ये गुरुला रब्बी असे म्हणत. रवींद्रनाथ टागोर राष्ट्रवादाचे थोर समर्थक होते.

त्यांनी ब्रिटीश शासनाच्या अत्याचाराविरुद्ध घोषणा केली आणि देशासाठी स्वातंत्र्याची मागणी केली. 'जलियनवाला बाग' हत्याकांड विरोधात 'नाईट हुट' ची पदवी फेटाळली. नाईट हुट म्हणजे आपल्या नावाच्या पुढे सर लावण्याचा अधिकार असतो.

टागोर ही सर्वात पाहिली व्यक्ती होती. त्यांनी गांधीजींना सर्वप्रथम 'महात्मा' म्हणून संबोधित केले होते.

रवींद्रनाथ टागोर यांनी साहित्याला इतक्या उंचीवर पोहचवलं त्यासाठी त्यांचे जितके कौतुक केले तेवढे ते कमीच आहे. कला आणि साहित्याच्या क्षेत्रामध्ये त्यांचं योगदान कधीही विसरु शकत नाहीत.

७ ऑगस्ट १९४१ मध्ये भूलोकाचा त्याग करुन परलोकात गेले तरी भूलोकामध्ये ते आपल्यामध्ये जीवंत राहतील.

नूतन महाविद्यालयाचे साहित्यवैभव

प्रियंका ज्ञानोबा बोराडे

सेलू व परिसरातील ग्रामीण भागात उच्च शिक्षणाची गंगा पोहोचवण्याचे काम नूतन महाविद्यालयाने केले आहे. महाविद्यालयाने केवळ शिक्षणच दिले नाही तर सेलू शहराला सांस्कृतिक, साहित्यिक वारसा प्राप्त करून दिला आहे. नूतन महाविद्यालयात कार्यरत शिक्षक व कर्मचाऱ्यांनी अनेक पिढ्या घडविण्याचे कार्य केले तसेच साहित्य लेखनाच्या माध्यमातून महाविद्यालयाचे व सेलू शहराचे नाव सर्वदूर नेले.

महाविद्यालयाचा मराठी विभाग हा सुरुवातीपासूनच वाङ्मय दृष्ट्या संपन्न राहिलेला आहे. प्रा. पं. या. तरफदार यांचा रचना हा काव्यसंग्रह प्रकाशित असून मराठी, हिंदी, उर्दू अशा तीन भाषांत कविता, गझल त्यांनी लिहिल्या आहेत. प्रा. प्रकाश कामतीकर यांनीही मराठीचे प्राध्यापक म्हणून महाविद्यालयात कार्य केलेले आहे. मराठी साहित्याच्या क्षेत्रात त्यांचे योगदान खूप मोठे आहे. कथा, कविता व इतर वाङ्मय प्रकारात त्यांनी भरपूर लेखन केले आहे. त्रिविधा, विकार विलसिते असत्य नसणाऱ्या गोष्टी, प्रांतीची, शब्दांनो मागुते या, स्वप्नगंधा, शब्दुली, क्षितीजरंग, आत्मबिंब अशी अनेक पुस्तके त्यांनी लिहिली. लेखनाबरोबरच चित्र रेखाटन, लघु अनियतकालिके इत्यादी क्षेत्रातील त्यांचे कार्य मोलाचे आहे.

महाविद्यालयातून काही वर्षांपूर्वी सेवानिवृत्त झालेले प्रा. विश्वास वसेकर हे कवी, लेखक म्हणून संपूर्ण महाराष्ट्राला परिचित आहेत. कविता, समीक्षा, स्फूटलेखन अशा अनेक प्रकारांत त्यांनी लेखन केले. काळा गुलाब, कोरस, रेघोट्या, शरसंधान, मालविका, रंग ए-शायरी, कबीर:वड पोटेंट पोएम्स, कुऱ्हाडीचा दांडा, विश्वासाचा वसा, पैगाम, फोबिया, अंग्कोरवट, मराठी बालसाहित्य, तहानलेले पाणी इत्यादी त्यांचे अनेक ग्रंथ प्रकाशित आहेत. शिवाय ग्रंथालय चळवळीच्या माध्यमातून त्यांनी वाचनसंस्कृती वाढवण्यासाठी महत्त्वाचे कार्य केले आहे. त्यांच्या लेखनाला विविध संस्थांचे अनेक पुरस्कार प्राप्त झाले आहेत.

प्रा. यादव गायकवाड यांचे वैचारिक लेखनात मोलाचे योगदान आहे. वर्तमान जीवनातील विविध बाबींचा चिंतनपर वेध त्यांच्या लेखनात आढळतो. कथा, चरित्र, बालनाट्य, समीक्षा इत्यादी प्रकारांतही त्यांनी लेखन केले आहे. अस्वस्थ किनारा, अन्वयार्थ,

अब्राह्मण लिंकनची पत्रे, बौद्ध धम्माची नवी फसल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जीवन आणि कार्य, हे बंधो, सम्यक संवाद, दलित रंगभूमी आणि नाटककार प्रकाश त्रिभुवन, समकालीन शिक्षण, खेळ, भिमरायाचा मळा अशी विविध ग्रंथसंपदा त्यांची प्रकाशित आहे. त्यांच्या ग्रंथांना महाराष्ट्र राज्य शासनासह विविध संस्थांचे पुरस्कार मिळाले आहेत.

सध्या मराठी विभागात कार्यरत डॉ. राजाराम झोडगे यांचे विविध नियतकालिके, वृत्तपत्रे यांतून लेखन प्रसिद्ध झालेले असून 'मराठी कादंबरीतील शैक्षणिक चित्रण:स्वरूप व वास्तव' हा त्यांचा ग्रंथ प्रकाशित आहे. मराठी विभागातील या प्राध्यापकां बरोबरच अन्य विषयांच्या प्राध्यापकांनीही मराठी साहित्यक्षेत्रात मोलाचे योगदान दिले आहे. डॉ. गंगाधर गळगे यांचे बिईंग ह्यूमन हे पुस्तक प्रसिद्ध आहे.

कार्यालय अधीक्षक म्हणून महाविद्यालयातून सेवानिवृत्त झालेले श्री गौतम सूर्यवंशी हे मराठी भाषेचे जाणकार व कवी म्हणून प्रसिद्ध आहेत. त्यांचा 'कुरुक्षेत्रावरील वर्तुळे' हा काव्यसंग्रह प्रकाशित आहे. प्रा. के.डी. वाघमारे यांनी आपल्या साहित्य लेखनाच्या माध्यमातून महाविद्यालयाच्या नावलौकिकात भर घातली आहे. त्यांचे वावटळ, दुभंगलेल्या वाटा, कोंडमारा, दूर जोड, माय माऊली, क्षितीजा पलीकडे असे ग्रंथ प्रकाशित आहेत प्रा. मोहन पाटील यांचाही झेप हा कवितासंग्रह प्रकाशित आहे. याशिवाय इतर अनेक आजी–माजी प्राध्यापकांचे ललित व संशोधनपर लेखन प्रसिद्ध असून त्यामुळे मराठी साहित्यक्षेत्रात या साहित्यिक शिक्षकांच्या रुपाने महाविद्यालयाचा एक प्रकारे गौरव झाला आहे.

महाविद्यालयातील लेखनपरंपरा इथेच थांबत नाही तर या शिक्षकांबरोबरच या महाविद्यालयाचे अनेक विद्यार्थी मराठी साहित्यात आपले नाव गाजवत आहेत प्रा. गणेश आवटे, डॉ. प्रल्हाद लुलेकर, डॉ. आसाराम लोमटे, रेणू पाचपोर, मोहन कुलकर्णी, प्रणव कामतीकर, अरुण कुलकर्णी, दिलीप डासाळकर, जीवन आनंदगावकर अशा अनेक विद्यार्थ्यांनी मराठी साहित्यात मोलाची भर घातली आहे त्यामुळे नूतन महाविद्यालयाचे हे साहित्यवैभव ही महाविद्यालय व परिसरासाठी अभिमानाची व गौरवाची बाब आहे.

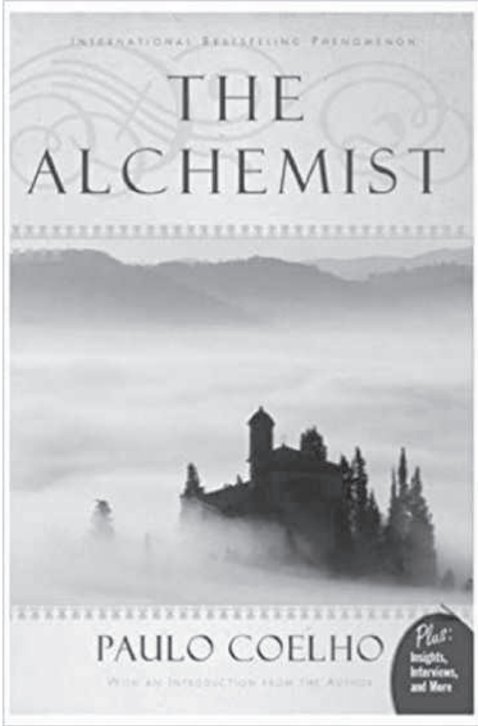

माझे आवडते पुस्तक : द अल्केमिस्ट

जाधव प्रभाकर विठ्ठलराव

पाऊलो कोयलो यांचे द अल्केमिस्ट हे माझे आवडते पुस्तक. या पुस्तकाचा नितीन कोत्तापल्ले यांनी केलेला मराठी अनुवाद मी वाचला. पाऊलो कोयलो हा इंग्रजीचा खूप गाजलेला लेखक आहे. त्यांची लेखणाची शैली वेगळी आहे. आणि तो आपले लेखन एका वेगळ्या पद्धतीने करतो जे लोकांना खूप आवडते. या कथेमध्ये एक मुलगा असतो मेंढपाळाचा मुलगा. तो एका पडक्या घरात राहत असतो. त्या घरात एक मोठे पिंपळाचे झाड असते आणि सर्व घरात ते पसरलेले असते. कथेची सुरुवात या दृष्यापासून होते आणि तो मुलगा येथून आपल्या मेंढ्या घेऊन प्रवासाला सुरुवात करतो.

प्रवासादरम्यान त्याला अनेक व्यक्ती भेटातात त्याला एका मुलीवर प्रेमही होते आणि तिच्यासाठी खजिन्याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न करतो. तो अथक प्रयत्न करतो पण त्याला खजिना दिसत नाही. तो शेवटी निराश मनाने वापस येतो आणि पुन्हा आपल्या त्या पडक्या वाड्यात राहायला लागतो आणि काय आश्चर्य त्याला तो खजिना तिथेच सापडतो. त्या मोठ्या पिंपळाच्या बुध्यांपाशी, ज्या खजिन्यासाठी त्याने एवढी शोधाशोध केली तो त्याच्यापाशीच होता. एवढे दिवस. हे पाहून त्याला आश्चर्याचा गोड धक्का बसतो.

काही गोष्टी या आपल्याकडेच असतात पण आपल्याला त्यांची माहिती नसते. आपल्या मध्ये अनेक गोष्टी आहेत. मनुष्य एक रहस्य आहे. फक्त आपला स्वत:वर विश्वास नाही. पाऊलो कोयलोने हेच सांगितले आहे की, आपल्याकडे असणाऱ्या गुणांना आपण वाव देत नाही आणि आपले नुकसान आपण स्वत:च करतो. जेव्हा आपला स्वत:वर विश्वास दृढ होईल आणि आपण आधी स्वत:चे परीक्षण करायला लागू तेव्हाच आपण यशस्वी होऊ.... हा विचार हे पुस्तक आपल्याला देते.

माझे आवडते पुस्तक : स्त्रीसूक्त

शेंडगे सरिता नामदेव

माधवी कुंटे यांचे 'स्त्रीसूक्त' हे पुस्तक वाचल्यानंतर मनात अनेक विचारांचे वादळ उठले. पुरातन काळापासून स्त्रीचे अस्तित्व एवढे वास्तवात नसायचे. स्त्री म्हणजे निर्जीव वस्तू होय. असली-नसली काही फरक पडायचा नाही. स्त्री ही विनिमयाचे साधन मानले गेले. लग्न झाल्यानंतर चार दिवस येऊन माहेरात राहायचे नंतर पुन्हा सासरी जायचे. सासरी गेल्यावर मानसिक, शारीरिक छळ अशा प्रकारच्या वेदना गुपचूपपणे सहन करायच्या. माहेरी जायचा विचार स्त्रीच्या मनात येईल पण समाज काय म्हणेल? असा तिला प्रश्न पडायचा. जन्म देणाऱ्या आई-बापाचा काळजाचा तुकडा असूनसुद्धा समाजापुढे आई-वडीलसुद्धा मुलीला ठेऊ शकत नाहीत हे वास्तव आहे. ही गोष्ट विचार करण्यासारखी आहे. तेव्हा इतक्या वेदना सहन करून तिथेच राहावे लागते की नंतर त्रास सहन करत तिथेच बसली तर समाज चांगली स्त्री समजते.

समजा एखादी स्त्री त्रास सहन करू शकली नाही तर माहेरी राहिल्यावर समाज जगाच्या दृष्टिकोनातून पाहतो. आजच्या युगात थोडाफार बदल झालेला दिसतो. स्त्री फक्त उपभोग्य वस्तू समजली जाते हे भारताच्या विकासात अडथळा ठरत आहे. स्त्रीची शक्ती, बुद्धी पाहिली तर अफाट आहे. जर तिला वातावरण मुक्त ठेवलं तर ती आकाशात झेप घेते. या समाजाने स्त्री फक्त नवऱ्याच्या मालकीसाठी आहे ही चुकीची धारणा आहे.

स्त्रीला एकटीला पाहिल्यावर पुरुषाच्या मनात वासना का उत्पन्न व्हावी? त्यातूनच बलात्कार हा प्रकार घडतो. बलात्कार झालेल्या स्त्रीला समाजामध्ये स्वीकारले जात नाही. त्या स्त्रीचे आत्मभान राहत नाही. त्या स्त्रीचा तिळभर दोष नसताना तिला फार अयोग्य ठरवल्या जाते. प्रश्न मोठा गुंतागुंतीचा आहे. ज्या पुरुषाने बलात्कार केलेला असतो तो समाजामध्ये ताठ मानेने वावरत असतो. ती घरातल्या खोप्यात रडत बसते. समाज समजून घेत नाही बलात्कार हा फक्त शारीरिक झालेला नसतो तो मनावर सुद्धा झालेला असतो.

स्त्री ने आजच्या काळात एक अधिकारी, पायलट, वैज्ञानिक, शिक्षिका असे विविध पदग्रहण केले आहे. ती समाजामध्ये स्वाभिमानाने जगत आहे. तिचा आत्मविश्वास वाढत चाललेला आहे. समाजामध्ये असेही काही पुरुष आहेत जे तिचा आदर करतात. स्त्रीची झेप घेण्याची कुवत पुरुषाने पाहिलेली आहे, परंतु पाहिजे तेवढे स्वातंत्र्य तिला

नाही हे वास्तव आहे हे स्वीकारलेच पाहिजे.

स्त्री ही ग्रामीण भागातील असो की शहरी भागातील, तिला नवऱ्याचे ऐकावेच लागते. अपवाद असू शकतो की, दोघं पण स्वत:चा स्वत: येतात परंतु स्त्रीला घरामध्ये खूप गोष्टींचा संघर्ष करावा लागतो हे मी स्वत: पाहिल्यानंतर मनात प्रश्न निर्माण होतो हीच का स्त्री ? आजच्या युगात स्वाभिमानाने जगणारी. तिला सासऱ्याकडून वेगवेगळे मानसिक छळ होत असतील तर ती निमूटपणे सहन करते. ती जर त्या बाबतीत काही बोलली तर आजूबाजूचे तिलाच दोष देतात की, असं का घडतं ? त्यामुळे ही मौन पाळण्यात धन्यता मानते. कारण तिला समजून घेणारं कुणीच नसतं. फक्त तिची चूक होण्याची वाट बघत बसतात.

'स्त्रीसूक्त' या पुस्तकामध्ये माधवी कुंटे यांनी स्त्रीच्या अनेक वेदना, सामाजिक दडपण या गोष्टी मांडल्या आहे.

एकटेपण आणि एकाकीपण हा स्त्रीच्या बाबतीत खूप महत्त्वाचा आहे पण स्त्री जीवन जगते किंवा तिचे पूर्ण फोकस हे तिच्या शिक्षणात असते. तिचे भविष्य, तिचं विश्व यातच व्यापून जाते. जेव्हा एकाकीपण वाटतं तेव्हा पुस्तक वाचते .आईला फोनवर बोलणे, गाणे ऐकणे यामध्ये ती खूश असते. समाजात एकट्या राहणाऱ्या स्त्रियांकडे वेगळा दृष्टिकोन ठेवूनच लोक बघतात. अनेक प्रश्न त्यांना पडतात की, ही कोणाबरोबर असू शकते की, एकटी राहू शकते, राहू शकत नाही. हीचा कोणीतरी दुसरा एखादा बॉयफ्रेंड असेल समाज हा विचार करत नाही की, ही जीवनभर एकटीच राहू शकते यात कोणतीच शंका नाही. पण जेव्हा एकाकीपण वाटते तेव्हा तिला मित्र-मैत्रिणी, आई-वडील, जुने सहकारी यांच्याशी बोलावेसे वाटते.

तरी आजच्या स्त्री बद्दल खूप मोठा बदल झाला ही अभिमानाची गोष्ट आहे.

स्त्रियांच्या विविध प्रश्नांना व्यक्त करण्याचे कार्य स्त्रीसूक्त मधून घडते.

कोल्हाट्याचं पोर : मन सुन्न करणारे पुस्तक

कटारे विक्रम आसाराम

हे पुस्तक आणि या पुस्तकातील कथा एका समाजाने नाकारलेल्या, आई – वडिलाच्या प्रेमापासून वंचित राहिलेल्या, गरिबीने लाचार झालेल्या, कोल्हाटी समाजात जन्मलेल्या पोराची आहे, ज्याला जन्मत:च नाजायज औलाद अशी उपमा या समाजान दिली. ज्या समाजात या पोराला असा जन्म घेण्यास भाग पाडले, तोच समाज त्याच्यावरच बोट ठेवत आहे. लाज वाटत नाही का ? अस म्हणणाऱ्या लोकांना की, ज्यांनी अशा नाचणाऱ्यांना नीच दर्जाची वागणूक दिली.

नाचणाऱ्या स्त्रिया या स्त्रिया नाहीत का ? मग त्यांना वाईट अशी वागणूक दिली जाते. परंतू समाजाने यांच्यासोबत असे न वागता त्यांची मदत करायला हवी. त्यांना या जंजाळातून मुक्त होण्यासाठी त्यांना मदत करायला हवी. परंतु, नाही आपण असं न करत. त्यांना छळलं जातं, त्यांच शोषण केल्या जातं आणि त्यांना मूल झाल की सोडून दिल्या जातं आणि त्यांच्या मुलालाही अशीच नीच वागणूक दिल्या जाते, की ज्या मध्ये या लहान मुलाचा काहीही दोष नाही. हे कुठतरी थांबायचं हवं म्हणून या लेखकांने हे सुंदर असं पुस्तक म्हणजे स्वत:ची जीवनगाथा रेखाटली आहे. त्यांनी या सर्व परिस्थितीचा अनुभव घेतला आहे. एका अनभिज्ञ शापाचा मुलगा म्हणून समाजात वावरत असतांना किती अत्याचार सहन करावे लागतात याच दर्शन लेखकांने घडवून दिल आहे.

लेखकांने इतकी बिकट परिस्थिती असतांना देखील आपलं शिक्षण सोडलं नाही. हे सर्व अत्याचार सहन करुन त्यांनी घवघवीत यश संपादन करुन या सर्व समाजाला, जगाला दाखवून दिलं की, एका नाचणारीचा मुलगा देखील शिक्षण घेऊनत 'डिफरंट' होऊ शकतो. खरंच लेखकांचा आदर्श घ्यावा तितका कमीच आहे. प्रत्येकांनी हे पुस्तक वाचयलाच हवं आणि अशा समाजातील गोष्टीने विरोध करुन त्या मोडीत काढायला हव्यात असं माझं यावर ठाम मत आहे. हे पुस्तक वाचतांना मन सुन्न होते. एका वेगळ्या जीवनाचे दर्शन ते घडवते.

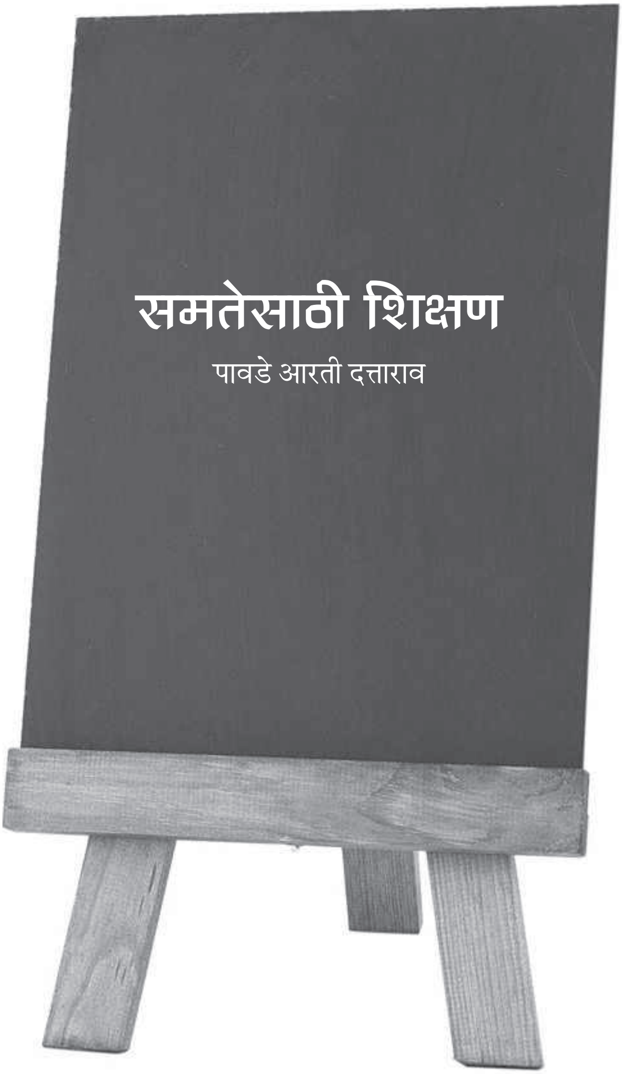

समतेसाठी शिक्षण

पावडे आरती दत्ताराव

गणूच्या बाबांनी गुरुजींचा अपमान केला म्हणूनच ७५ वर्षाचे गुरुजी गावाबाहेर एका झाडाखाली रुसून बसले. तसे पाहता गुरुजी म्हणजे गावातील एकमेव शहाणे व्यक्ती होय. परंतु त्यांचा आणि त्यांच्या मित्रांचा म्हणजेच छोट्या मुलांचा विषय असला की, गुरुजी पार छोटं मूल होऊन जायचे. म्हणूनच की काय गणूला ही बातमी कळताच तो वाऱ्यासारखा धावतच गुरुजीच्या मागे आला. गणूच्या मागे सर्व मुले-मुली पळाली आणि शाळेत फक्त मास्तरलोकं! मग काय? गुरुजींना भेटण्याआधी सर्व शाळकरी मुला-मुलींची सभाच भरली की, त्या सभेचा असा निष्कर्ष निघाला की गुरुजी आता पार लहान मुलासारखं वागतील. तेव्हा आपणच शहाणं होऊन गुरुजींना शहाणं करावं. ज्याप्रमाणे शहाणी व्यक्ती मुद्देसुद बोलते, तसचं आपणही बोलून गुरुजींना गुंतवून टाकू. पण गुरुजींशी बोलणार कोण? हा प्रश्न मुलांसमोर उभा राहिला. ज्याप्रमाणे मांजरीच्या गळ्यात घंटा कोण बांधणार हा प्रश्न उंदरासमोर होता.

सर्वांनी मिळून असा निर्णय घेतला की, गणूच्या बाबांमुळे गुरुजी रुसले. मग आता गणूनेच गुरुजींशी

बोलावे. नाही – हो म्हणता म्हणता गणू तयार झाला. इतर मुले – मुली झाडाच्या मागे लपून बसली. गणू गुरुजी पर्यंत पोहोचला.

गणू : गुरुजी, गुरुजी तुम्हाला काय झालं ?

गुरुजींनी गणूकडे अगदी रागा–रागाने पाहिले. गणूच्या मनात विचार येऊन गेला (परत जावं तर मुले मारतील आणि गुरुजीकडे जावं तर ते वाकडं बोलतील ? काय करावं ? ? ? त्यापेक्षा जातोच गुरुजींकडे मारापेक्षा बोलणच बरे. बोलाने मला काही जखम नाही होणार, पण माराने सर्व अंग सुजून येईल आणि चांगली गोष्ट म्हणजे गुरुजींकडून छान गोष्टही ऐकायला मिळेल.

गणू : गुरुजी तुम्ही माझ्याशी बोलणार नाही ?

गुरुजी : जा! मी तुझ्याशीच नाही, कुणाशीही बोलणार नाही!

गणू : माझ्या बाबांनी तुमचा अपमान केला नं ! मी माफी मागतो पण तुम्ही माझ्याशी बोला ? असंही मी काय केलयं ?

गुरुजी : काय रे गणू तुला नाही माहीत तू काय केलं ?

गणू : मी ! फक्त सरांच्या खुर्चीवर खेळण्यांतील पाल असते ना ? ती ठेवली आणि माहीत आहे का सर वर्गाबाहेरच पळाले, बस्सं! एवढेच केलं। आणखी मी काही नाही केलं.

गुरुजी : ते नाही रे

गण : मग काय ?

गुरुजी : तुम्ही सर्वांनी मिळून काल संध्याकाळी काय पराक्रम केला ?

गणू : अहो ते का ? मी आणि सर्वांनीच मिळून सोबत प्रार्थना म्हणायचं ठरवलं होतं. जशी आम्ही शाळेत म्हणतो. मग आम्ही मंदिरात गेलो पण. तिथे ब्राम्हणबुवा अब्दुल आणि दीक्षाला मंदिरात येऊ देत नव्हते. मग आम्हीही नाही गेलो त्या मंदिरात. सर्वांनी असं ठरवलं की, मंदिराच्या मागे आम्हा लहान मुलांचा नवीन देव तयार करायचा.

गुरुजी – मग, काय केलसं रे ?

गणू : मग आम्ही मोठा दगड आणला. मंदिराच्या मागे सर्व स्वच्छ केलं, पाणी शिंपलं आणि दगडाला शेंदूर लावला. मिनाने तिच्या घरुन दिवा आणला, येसुने फुलं आणली, परागने अगरबत्ती आणि आम्ही पूजा, प्रार्थना केली तोच,

गुरुजी : काय झालं ?

गणू : मग ते ब्राम्हणबुवा गावातील लोकांना घेऊन आले आणि आमचा देव फेकून देत होते. आम्ही विरोध केला म्हणून आम्हाला मारु लागले. मग मीही त्यांना दगड मारले. ब्राम्हणबुवांना लागलाच, त्यांच्या डोक्यातून रक्त येत होतं. खूप मज्जा आली!

गुरुजी : गणू ! मोठ्या व्यक्तीला कुणी मारतं का ? जा त्यांची माफी माग !

गणू : कालच मागितली ! बाबांनीही मला खूप मारलं! आणि आता तुम्हीही ?

आणि गणू रडायलाच लागला. गुरुजींनी त्याला जवळ घेतलं, डोळे पुसले, थोडं प्रेमाने समजावलं

गुरुजी : तुला रडायला काय झालं ? तू तर खूप शूर आहेस आणि शूरवीर रडत नसतात.

गणू : पण बाबांनी मला खूप मारलं तरीही रडलो नाही पण आज तुम्ही रागाने बोलला की मला रडायलाच आलं, माहीत नाही का पण रडायलाच आलं।

गुरुजी : बरं जाऊ दे !

गणू : गुरुजी एक प्रश्न विचारु का ?

गुरुजी : हो विचार ना !

गणू : काल ब्राम्हणबुवांनी अब्दुल आणि दीक्षाला मंदिरात का नाही येऊ दिलं ? जर येऊ दिलं असतं

तर एवढं घडलंच नसतं ना !
गुरुजी : तुझा प्रश्न बरोबर आहे पण उत्तर तुला समजणार नाही, तू अजून खूप लहान आहेस. या गोष्टीचा तू विचार करु नकोस.
गणू : नाही, मला सांगा !
गुरुजी – बरं चल, मी तुला एक गोष्ट सांगतो.

गुरुजीचं वाक्य पूर्ण होतं नं होतं तोच सर्वच मुले गुरुजीकडे येतात. आम्हालाही गोष्ट ऐकायची म्हणून ओरडतात आणि गुरुजी गोष्टीला सुरवात करतात. एव्हाना गुरुजींच्या गोवऱ्या स्मशानात पोहोचल्या असतील परंतु गुरुजी मुलांमध्ये मुलांपेक्षा लहान अगदी दहा–बारा वर्षाचं मुलचं वाटतात.
गुरुजी : खूप खूप खूप म्हणजे खूपच वर्षापूर्वीची गोष्ट आहे ।
विजू : मग तुम्हाला कशी माहित ?
गुरुजी : मला माझ्या .....
सर्व मुले : आईने सांगितली.
गुरुजी : एका आई–बाबांना खूप मुलं होती.
बाळू : किती ?
गुरुजी : दहा – बारा, हळू हळू ती मुलं मोठी होत गेली. प्रत्येक मूल कोणत्या नं कोणत्या कार्यात पारंगत होतं. म्हणून त्यांच्या आई–बाबांनी त्यांना त्यानुसार कामाचं विभाजन करुन दिलं. आवडी निवडीप्रमाणे, कुवतीप्रमाणे काम देण्यात आलं. ज्याला प्राण्यांची आवड आहे त्यांना गुरं–ढोरं सांभाळायला दिली. ज्याला कापड शिवायची आवड आहे त्याला शिंपी बनवलं. कुणाला न्हावी, कुणाला सुतार, कुणाला शेतकरी, ज्यांना नेतृत्वाची आवड त्यांना सरंक्षणाचं काम दिलं. ज्यांना विद्या घेण्याची आवड त्यांना शिक्षण दिलं, सर्वजण आपापली कामं करत परंतु ज्यांची आर्थिक भरभराट झाली ते तुलना करु लागले. दर्जा ठरवू लागले. 'आम्ही मोठे – तुम्ही लहान' मग त्यांच्यात भांडणे व्हायला लागली. द्वेष – अज्ञान – लोभ–हिंसा असे रोग त्यांच्यात संचारले. त्यांनी दर्जा निर्माण म्हणजे जात निर्माण केली. जात असा काही प्रकार प्रारंभी नव्हता परंतु अज्ञानाची पट्टी डोळ्यांवर बांधून माणसांची वर्गवारी केली. जात, वंश, वर्ग असा भेद निर्माण केला. या कथेतील कुटुंब म्हणजे मानवी कुटुंब, ज्याला कोणतीच बंधने लागू होत नाहीत.
मीना : गुरुजी मग हा भेद आपण संपवून नाही टाकू शकत का ?
गुरुजी : का नाही करु शकत ? करु शकतो ना !

शिक्षण हेच यावर रामबाण उपाय आहे. तेही दर्जात्मक शिक्षण. त्यासाठी आम्ही स्वत:ला बदलू या, जग आपोआप बदलेल.

एक नवीन विचार घेऊन मुले खेळायला निघून गेली.

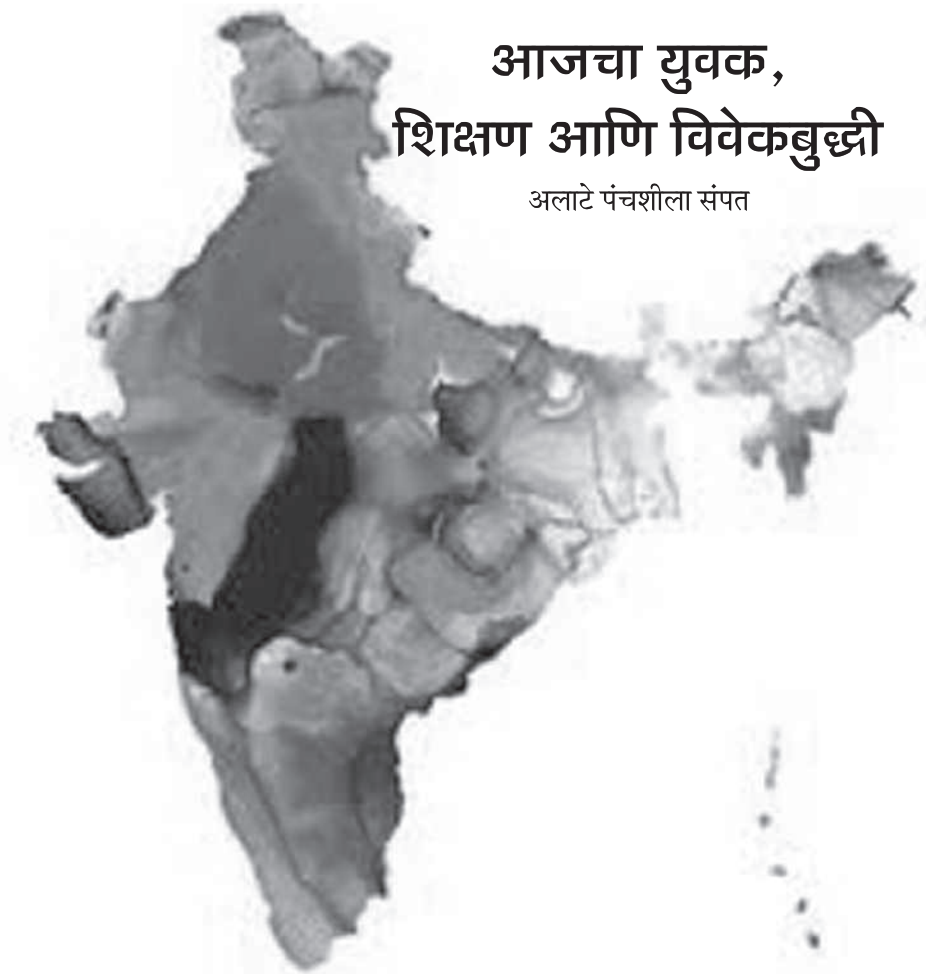

आजचा युवक, शिक्षण आणि विवेकबुद्धी

अलाटे पंचशीला संपत

भारत प्रजासत्ताक झाला असे आपण म्हणतो. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय राज्यघटनेची अंमलबजावणी करण्यात आली आणि तेव्हापासून आपल्या भारत देशाला प्रजासत्ताक देश म्हणून घोषित करण्यात आलं.

माझ्या बंधु-भगिनींनो

या प्रजासत्ताक दिनासाठी, तुमच्या माझ्या स्वातंत्र्यासाठी झटणारे अनेक महान नेते या मातीत होऊन गेले, पण ते कुणा एका जातीधर्मांच्याच न्यायासाठी नव्हे तर भारतभूमीवरच्या प्रत्येक जीवासाठी झगडले. त्यांनी संघर्ष फक्त हक्कांसाठीच केला नाही, तर वेळोवेळी कर्तव्याला जपलं, जाणलं. आणि तेव्हाच आपण त्यांचं नाव मनात आदर ठेवून घेत असतो. जे ओठावर असून काही फायदा नाही, ते मनात रुजवून त्यांचे आचरण करण्यात खरा अर्थ आहे.

अलीकडच्या काळात आपण पाहतो आहोत जातीयतेचा आटापिटा कसा जोरात चालू आहे. आपणच नुकसान करतो नि आपल्यालाच भरपाई करावी लागते.

बिचारा तो शेतकरी बळीराजा मातीत घाम गाळून हाती काही नाही लागलं तरीही कसाबसा त्याचा घर संसार चालवतो आहे. त्याच्या डोळ्यात कधी पाहिलं तर नेहमी चिंतेचं जाळं विणलेलं असतं. आज आपण वृत्तपत्र वाचतो, बघतो तर ८-१० बातम्या तर त्यांच्या आत्महत्येच्याच असतात. त्यांची कारणही आपण ऐकतो, वाचतो, जाणतो, पण आपण त्यांच्यासाठी काय केलं पाहिजे याचा कधी विचार केला काय ? सध्यातरी आपलं शिक्षणाचं वय आहे ना ? ठीक आहे आपण असे शिकू, असे बनू की आपण त्यांच्या आनंदाचे कारण बनलो पाहिजेत.

आपण जरा विषमतेकडे नजर टाकूयात हं. शाळा कॉलेज अशा शैक्षणिक क्षेत्रातही विषमता भरलेली दिसते. जिथं सर्व समान असतात, विद्येच्या माहेरघरी नांदत असताना ''भारत माझा देश आहे, सारे भारतीय माझे बांधव आहेत.'' असे म्हणतो आपण पण मनात मात्र जातीद्वेष. जर तुम्ही शिकून, सवरुन असे वागता, तर जे शिकलेले नाहीत ते भुवया उंच करुन तुमच्याकडे पाहतात. त्यांनी कसं वागायचं ?

ती धमक तुमच्यातही आहे, जी त्या महान नेत्यांमध्ये होती. अरे तुमचंही नाव घेतील तुमच्यापेक्षा लहान;पण त्यासाठी तुम्हाला त्या महापुरुषांच्या चरणाची धूळ तरी बनावं लागेल.

तुम्ही म्हणता ना शिवरायांच्या जन्मासाठी तशी जिजाऊ घडली पाहिजे, तशी नक्कीच घडेल पण तेव्हाच जेव्हा तिला त्याकाळातल्या माणसांसारखा सहवास लाभेल. त्या घडलेल्या शिवरायांनी त्या शिवबासारखा विचार केला त्यांना आचरिलं तर आणि हे सगळं कुणा एकानं नाही तर तुम्ही आम्ही सर्वांनी मिळून करायचं आहे.

''फक्त ओठांवर नाही त्यांचे विचार मनात रुजवायचेत, त्यांना डोक्यावर नाही डोक्यात घ्यायचेत आणि मनात त्या विचाराचं बीज रुजवून त्यांना आपल्या नम्र हातांनी खतपाणी घालवून उंचउंच वाढवायचं, पुढे यायचय''

माझ्या बंधु-भगीनींनो,

तुम्ही शिकता ना ? वाचताय ना ? तर अर्धवट कधीच वाचू नका, तर पूर्ण वाचा म्हणजे खऱ्या अर्थाने जगाल, नाहीतर तुमच्या अर्धवट वाचण्यानेच तुमचा नाश घेऊ शकतो, कारण वाक्य पूर्ण होण्यासाठी क्रियापदाची गरज असते, तशीच काही करायचं असेल त्यासाठी विचार करण्याची गरज असते. लिहायचं असेल तर वाचण्याची गरज असते आणि जीवनात खऱ्या अर्थानं जगायचं असेल, तर पूर्ण वाचून, समजून घेण्याची खूप गरज आहे.

तुम्हाला चांगलं घडायचं असेल तर कुणाचं तरी घडणं बघावं लागतं आणि स्वत:ला घडणं कळालं म्हणजे तुम्ही - मी सर्व मिळून नक्कीच या जगाला घडवू शकतो. आपल्याला पाहिजे तितका सुंदर आकार देवू शकतो.

आजच्या आपल्या समाजामध्ये रंगारंगावरुन जाती वाटून घेतल्यात किंवा जातीवरुन रंग वाटून घेतलेत. तेच जर एकत्र मिसळले तर किती सुंदर इंद्रधनुष्य तयार होतो !

तुम्हाला जर चांगला सज्जन माणूस म्हणून जगायचं असेल, तर प्रथम मनात मानव ही जात म्हणून ठेऊया, जगुया.

अन्यायाला तुम्हाला तडा द्यायचा असेल तर जागृतपणे शिका, चांगले विचार करा आणि ते आचरणात आणा, तुम्हास पाहिजे तशी परिस्थिती नक्कीच दिसेल. आपल्या स्वातंत्र्यासाठी, एकतेसाठी जे आयुष्यभर लढले, प्राणांची बाजी ज्यांनी दिली त्यांना नक्कीच शांती मिळेल, त्यांच्या कार्याचं सार्थक

होईल.

आपण कुण्या एका जातीचेच म्हणून नाही, तर या मायभूमीचे पुत्र म्हणून जगू आणि जगायला पाहिजे. आपल्या आईवडिलानांही आपल्यावर अभिमान वाटेल असे काहीतरी करण्याचा निश्चय करु आणि तो शेवटपर्यंत टिकवून ठेऊ. तेव्हा आपल्याला म्हणता येईल खऱ्या अर्थाने ''वसुधैव कुटुंबकम्'' हा विविधतेने नटलेला देश हृदयातून जेव्हा एकतेने राहील ना? तेव्हा त्याच्याकडे पाहणाऱ्यांचे नयन आनंदाने चकाकतील, तेव्हा म्हणतील सर्व की, सर्वात जास्त तरुणांच्या देशातील ही शोभा त्यांच्या आचरणातून शोभते. घेणारे खूप सारा आदर्श घेतील. बोलण्यासाठी खूप काही असतं, पण कधी कधी वाटतं एवढे बोलले तर करण्याची संधी कमी मिळेल. म्हणून बोला तेवढेच जे करु शकाल. जे बोलाल ते कराचं म्हणजे पुन्हा बोलायला सोपे...

शेवटी एवढंच म्हणेल...

विजयघोषणा सर्वांची करा,
मनातून करा, समतेने करा,
तुमचा हळूवार म्हणलेला आवाजही
नसानसात स्पंदेल, तुमचं रक्तही सळसळून
उठेल, मोठा आवाज करण्याला
काही अर्थ नसेल जर त्या गजरातील
तुमच्या शब्दांचे तुमच्याकडे आचरण नसेल
त्यामुळे आवाज करायचाय तर बळ
असू द्या, बळाला विवेकबुद्धीची साथ असू द्या

मला आवडलेली कविता

राठोड महादेव आसाराम

आधुनिक काळात माणसांवर चांगले संस्कार होऊन माणुसकी निर्माण होणे आवश्यक आहे. या काळात विवेकी माणसांचे विचार जोपासण्याची व माणुसकी प्रत्यक्षात उतरवण्याची अत्यंत गरज आहे. असे पटवून सांगणारे कवी डॉ. वीरा राठोड यांची ''मनक्या पेरेने लागा'' ही माझी आवडती कविता आहे. त्यांच्या ''सेन सायी वेस'' या बंजारा भाषेतील पहिल्याच कवितासंग्रहाला दिल्लीच्या भारतीय साहित्य अकादमीचा 'राष्ट्रीय साहित्य अकादमी युवा पुरस्कार' सन २०१५ साली मिळाला. त्याचबरोबर त्यांच्या 'पिढी घडायेरी वाते' हा पण बंजारा भाषेतील कविता संग्रह प्रकाशित असून, या कविता संग्रहातील 'मनक्या पेरेन लागा' ही कविता असून, 'मनक्या पेरेन लागा' म्हणजे माणसं पेरायला लागू असा अर्थ होतो.

ही कविता आवडण्यामागचे कारण असा आहे की कवी आपल्या कवितेच्या माध्यमातून विवेकी माणसं पाहायला हवीत. जसे 'बी' लावून झाडं येतो, तसेच विचार पेरणारी माणसं जपली पाहिजेत. माणसात माणुसकी निर्माण करणं असा संदेश दिला असून, ते आपल्याला पुढील कवितेच्या ओळीमधून समजून येते....

एक बी जमीमं गडचं
जमीती ओरो नातो जुडचं
धुड वोनं लगाडछं जीव
आसो कांयी घडचं
पाणी – पावस
उंदाळो – वहसाळो
दुष्काळेती लडचं
एक दन वोनं झाड
करनच छोडचं
चालो आपणबी
मनक्या पेरेन लाग नावा
याचा अर्थ असा होतो की

एखादं 'बी' मातीत पडतं, मातीशी त्याचं घट्ट घट्ट नातं जुळतं, माती त्याला जीव लावते, असं काय घडते, ऊन–वारा, पाऊस – पाणी, वारं–वादळ अन् दुष्काळाशी पण लढते, एक दिवस त्याला झाड करुनच सोडते, चला मग आपणही, माणसं पेरायला लागू

या छोट्याश्या कवितेच्या ओळीतून वीरा राठोड यांनी किती मोठा अर्थ कवितेत मांडलेला दिसून येतो. विशेष म्हणजे या कवितेतील 'चालो आपणबी मनक्या पेरेन लाग जावा' ही ओळ मला खूप आवडते, कारण पूर्ण कविता ही त्या ओळीवर आधारलेली आहे. ही ओळ माणुसकीचा धडा शिकवते आणि त्याच ओळीतून किती मोठा प्रेरणादायी अर्थ निर्माण होतो. जर माणसात माणुसकी निर्माण करायची असेल तर आपण ज्ञानी, विवेकी, महापुरुष यांचे विचार आपल्या जीवनात अंमलात आणणे व त्यांच्या विचारांच्या मार्गाने वाटचाल करणे. त्याचप्रमाणे जसं माती त्या बीयाला खूप चांगल्या प्रकारे जीव लावते, त्याचं संगोपन करते, संकटात, वादळात त्याला साथ देते अन् शेवटी त्याला झाडं बनवूनचं सोडते. त्याचप्रमाणे आपणही भुकेल्यांना अन्न देऊ, तहानलेल्यांना पाणी देऊ, जातीभेद न करता सर्वच जाती–धर्माच्या माणसांना 'जिव्हाळा' लाऊन त्यांच्याशी घट्ट नाती बनवू आणि त्यांच्या सु:ख – दु:खात, परिस्थितीत, संकटात साथ देऊ जेणेकरुन माणसात माणुसकीचं जागरण होईल, अन् सामान्य माणसाच्या मनात चांगले विचार व्हायला लागतील.

त्यातूनच माणुसकी निर्माण होईल.

आधुनिक काळात माणुसकीचा दुष्काळ पडल्यासारखा दिसतो. माणसं माणसापासून दूर होऊ लागली. माणसं आपापल्यातच वाद घालाय लागली आणि त्यांच्यातील नाती कमी करायला लागलीत अन् मशिन्ससोबत नातं जोडायला लागली.

माणसं आता माणसांशी नाही तर मशिन्सशी जास्त वेळ बोलतात, त्यांच्यात वेळ घालून आनंदी राहतात. त्या मशिन्समुळे माणसं माणसांची किंमत कमी करायला लागलीत व त्यामुळे तो स्वत:ला दुबळा समजायला लागलाय. कुठेतरी तो दुसऱ्याच वाटेने चालायला लागलाय आणि ती वाट आपल्याला कमी करायची आहे. आधी आपल्याला माणसं जपायची, त्यांच्यात नाती बनवून ती टिकवायची व वेळो–वेळी त्यांना मदत करणे. त्यासाठी आपल्याला प्रयत्न करावाच लागेल आणि त्यातून माणुसकीच्या वाटेने जाऊन चांगले विचार माणसांच्या जीवनात उतरायचे आहेत. तसेच माणुसकी प्रत्यक्षात उतरायला पाहिजे त्यासाठी

''माणसांची जात ही मनुष्याची असावी,
व त्याचा धर्म माणुसकीचा असावा''

हे तत्त्व पाळणे ह्या आधुनिक काळात अत्यंत मोलाचे ठरेल, असे कवीला वाटते.

कवी म्हणतो की, व्यक्तीच्या जगण्याचा प्रवास हा संघर्षाने भरलेला आहे. अगणित समस्यांशी सामना करतच त्याला सिद्ध व्हावे लागत असते. या संघर्ष भरल्या वाटेवरुन चालण्यासाठी त्याला कोणत्या तरी माणसाची प्रेरणा, मार्गदर्शन गरजेचे असते. हे जगण्यासाठीचे इंधन जसे त्याला माणसांच्या चरित्रातून, विचारातून किंवा माणुसकीच्या माध्यमातूनही मिळते. ज्ञानी माणसांच्या विचारांतून प्रेरणा, आत्मविश्वास मिळतो, जीवनाचे मूल्य कळते जगण्यास सकारात्मक दृष्टिकोन निर्माण होतो.

कवीच्या मते 'इवल्याशा बिया पासून मोठं झाड होईपर्यंत माती त्याची साथ सोडत नाही, त्याचप्रमाणे आपणही एखाद्या व्यक्तीला त्याचं जीवन समृद्ध होईपर्यंत त्याची साथ सोडू नये. जसे 'बी' लावून झाडं जपतो, तसेच विचार पेरणारी माणसं जपली पाहिजेत आणि त्यांना सार्थक समाज निर्माण कार्यात पुढे नेलं पाहिजे.

कारण, दुष्काळात जोपासले, राखले तर हजार दाण्यांची सुगी आपल्या हाताशी लागते. समजा माणुसकीचा दुष्काळ पडलेल्या काळात जर चांगल्या माणसांचे विचार जोपासले तर नक्कीच पुन्हा माणसांच्या माणुसकीचा काळ येईल. म्हणून माणसं पेरणं म्हणजे त्यांचे विचार जोपासण्याची खूप गरज आधुनिक काळाला आहे व हे माणुसकीला प्रेरक ठरते.

''समाजाच्या मातीत माणसे रूजवली व त्यांच्यावर चांगले संस्कार केले तर त्यातून चिरंतन माणुसकी निर्माण होते.''

ह्या कवितेत कवीने माणुसकी निर्माण करण्यासाठी विवेकी, ज्ञानी, महापुरुष यांचे विचार जोपासण्याची आधुनिक काळाला गरज आहे व त्यांचा विचारांचा गाडा पुढे नेण्याची अत्यंत आवश्यकता आहे. जर माणसात माणुसकी निर्माण करायची असेलं तर त्यांच्या विचारांची गरज भासते. वीरा राठोड यांच्या 'मनक्या पेरेन लागा' ह्या कवितेत चांगल्या माणसांचे विचार जोपासणे व त्यातून माणुसकीचं जागरण करुन त्यातून चिरंतन माणुसकी निर्माण करणे हा अत्यंत महत्त्वाचा अर्थ कवितेत सांगितला आहे.

वाचनसंस्कृती

शेंडगे सरिता नामदेव

वाचनसंस्कृती म्हणजे एखाद्या पुस्तकातला एखादा दुसरा मजकूर वाचणे किंवा एखादा डायलॉग, शेरशायरी वाचणे याला वाचन म्हणता येणार नाही.

वाचन हे एखादे पुस्तक निवडल्यानंतर त्या पुस्तकाच्या मुखपृष्ठावरील असलेले एखादे चित्र बारकाईने पाहणे व त्या पुस्तकाविषयी अंदाज बांधणे. नंतर मागील पृष्ठ पाहून विचार करणे यावरुन त्या पुस्तकाविषयी कल्पना येते, अगोदर पुस्तकांची पूर्ण पाने पाहणे व त्या पानांवरील थोडा – थोडा मजकूर शेवटपर्यंत वाचणे. ही झाली पहिली पायरी व दुसरी पायरी म्हणजे त्या पुस्तकांच्या पहिल्या टॉपिकपासून एकांतपणे त्या पुस्तकात रममाण होणे म्हणजे त्या पानावरील ओळ वाचत असताना जे काही शब्द असतात त्या शब्दांचा अर्थ, त्यामागील भूमिका, पूर्ण परिणाम ह्या सर्वच गोष्टींची जाणीव होते. ललित कादंबरी, लघुकथा, अग्रलेख, साहित्य यांचे वाचन केल्यानंतर माणसामाणसांमधील सुख–दु:ख, अपमान, सन्मान या सगळ्यांची जाणीव होते. वाचनामुळे पुढच्याला समजून घेण्याची वृत्ती निर्माण होते. कादंबरी वाचनामुळे व्यक्तीला वास्तवाचे दर्शन होते. एखादी घटना घडली तर त्यामागील भूमिका, त्यावरील परिणाम लक्षात येतात. वाचनामुळे बोलण्याची व जास्त निरीक्षण करण्याची सवय होते.

वाचनसंस्कृती टिकविण्यासाठी आधुनिक लेखकांनी चांगल्या, उच्च प्रतीच्या विचारांचे लेखन करुन वाचकाला उपलब्ध करुन दिल्यावर

वाचकांमध्ये सुद्धा पुस्तक वाचण्याची आवड निर्माण होईल.

वाचनसंस्कृतीमध्ये कादंबरीचे वाचन हे महत्त्वपूर्ण ठरते. कारण अशा काही कांदबऱ्या आहेत, की त्या कादंबऱ्यातून आयुष्यात येणाऱ्या अनेक छोट्या छोट्या प्रसंगाचा आढावा घेतला जातो. नंतर आपणास त्याची जाणीव होते की, खरच एखादे व्यक्तिमत्त्व किंवा एखादे आयुष्य खडतर असू शकते किंवा चांगल्याप्रकारे असू शकते.

विनोदशैलीत काही लेखकांची पुस्तके आहेत त्यापैकीच एक म्हणजे मुकुंद टाकसाळ. या लेखकाची पुस्तके वाचल्यानंतर एकदम मनाला फ्रेश वाटतं, हसू येतं. पण हसत असताना त्यामागील वास्तव लक्षात येते.

वाचन करणे म्हणून करणे नाही. वाचन केल्यानंतर जो व्यक्ती असतो तो पुस्तक वाचनानंतर पूर्ण बदलून जातो. कारण त्या पुस्तकामधल्या प्रत्येक शब्दाचा परिणाम हा त्या व्यक्तीवर झालेला असतो. काही पुस्तके आहेत की, जे विचार करायला भाग पाडतात. वाचनामुळे एखाद्या वाईट व्यक्तीमध्ये चांगले गुण दिसतात.

वाचनसंस्कृती ही पुढच्या पिढीसाठी खूप महत्त्वाची आहे. कारण वाचनानंतर एखाद्या व्यक्तीस आयुष्याची जाणीव होते. वास्तवाचे भान माणसाला येते. या इंटरनेटच्या आभासी जगात म्हणजे व्हाटसॲप, फेसबुकमध्ये जे एकदम कोणतेही विचार, डायलॉग पोस्ट केले जातात, त्यात कोणतीच भूमिका दिसत नाही. वाचनसंस्कृती जर चांगली जोपासली तर पुढची पिढी ही एक उच्च विचार घेऊन जगेल. वाचनामुळे त्याला भूतकाळातील अनेक प्रसंगाचे छोटे–छोटे बारकावे पाहायला मिळतात. पुस्तकाल्या एका वाक्यामुळे किंवा एका शब्दामुळे माणसाला जगण्याची ऊर्जा मिळते तर पूर्ण पुस्तक वाचल्यानंतर चांगले जीवन जगण्याची कला माणसाकडे येते. म्हणजे आयुष्यात येणारे यश –अपयश, संघर्ष, अडचणी यांना तोंड देण्याचे सामर्थ्य येते.

वाचनसंस्कृती वाढवण्यासाठी....

तळणकर सोनाली दत्तराव

मित्रहो ! आजकालच्या जगात विद्यार्थी, पालक आणि गुरुजनवर्गाला सुद्धा वाचण्यासाठी वेळच नाही. परंतु वाचनसंस्कृती जोपासणे ही भूमिका शिक्षक व पालकांची असायला हवी. विद्यार्थीमनावर वाचनाचे संस्कार झाले पाहिजेत. आजचे तरुण हे वाचन संस्कृती विसरुनच गेले. या तरुणांमध्ये वाचनाची गोडी निर्माण व्हावी यासाठी शिक्षक व पालकांनी प्रयत्न केले पाहिजेत.

मुलांना मोठमोठी पुस्तके वाचणे कंटाळवाणे वाटते. यासाठी सुरुवातीला मजेशीर पुस्तके वाचावी. नंतर कथा, कादंबरी, नाटक यांचा सखोल अभ्यास करावा, जेणेकरुन वाचनाची गोडी निर्माण होईल. दररोजची वृत्तपत्रं, नियतकालिके, मासिके हे साहित्यसंदर्भ वाचावे, तसेच आवडणाऱ्या लेखकाच्या कविता, कथा वाचाव्यात.

वाचनाविषयी स्वामी विवेकानंद म्हणतात की, ''तुमचे वाचन प्रगाढ असायला हवे,'' आपण वाचनाचा छंद जोपासला तर हे शक्य होते.

आपल्याला ज्ञान हे अनेक मार्गाने मिळत असते. साहित्यकृतीतून, नवीन शब्दांची, स्थलनामांची, घटनेची व कर्तृत्ववान व्यक्तींची, त्यांच्या योगदानाची माहिती मिळते. ज्ञानार्जनाच्या उपलब्ध मार्गात वाचनसंस्कृती महत्त्वाची ठरते.

मानवी जीवनात वाचनामुळे माहितीचे संकलन होते. व्युत्पत्तीकोश, ज्ञानकोश, महाकोश वाचन केल्याने ज्ञानात भर पडते व वाचनसंस्कृतीही टिकून राहते. त्यामुळे व्यक्तीच्या व्यक्तीमत्व विकासात भर पडते.

एके काळी वाचनसंस्कृतीच्या अभावामुळे अशिक्षितांना, सामाजिक विषमता, सतीप्रथा, हुंडाबळी, केशवपन, बालविवाह, जातिप्रथा यांसारख्या व्यवस्थेला सामोरे जावे लागले.

राजे सम्राट अशोक, चंद्रगुप्त मोर्य, अकबर, बाबर यांनाही वाचनाची आवड होती. हे राजे साहित्यप्रेमींना आपल्या राजदरबारात आश्रय देत असल्याचा उल्लेख इतिहासात आढळतो.

आज टी.व्ही. हा वाचनसंस्कृतीचा सर्वांत मोठा शत्रू म्हणायला हरकत नाही. कारण टी.व्ही.वरील कार्यक्रमांवर नियंत्रण नसते. आपण थोडा विचार करायला हवा की, टी.व्ही.वरील मालिका पाहणे कितपत योग्य आहे मालिका, कार्टून्स तुमचे डोके बधीर बनवते. हे वेळखाऊ आहे. टी.व्ही.ऐवजी तेवढा वेळ वाचनासाठी निश्चित ठरवून घेणे आवश्यक आहे. वाचनाने भाषिक कौशल्य सशक्त होते, आशय समजुन घेणे शक्य होते. अभ्यासात संदर्भ आला की, भाषण पटकन सांगू शकतो, एखादा मुद्दा इतरांना पटवून देऊ शकतो त्यामुळे म्हणते '' वाचाल तर वाचाल.''

मानवी हस्तक्षेप

नाईकनवरे सीमा रमेश

करु नको रे मानवा
तू निसर्गात हस्तक्षेप
त्याचे दुष्परिणाम सर्वांना
भोगावे लागतील खूप ।।१।।

झाड तोडूनी तू जंगलाचे
वाळवंट केले
घनदाट जंगलाच्या जागीही
एक झाड नाही ठेवले ।।२।।

जंगलतोड करुनी
प्राण्यांचे जीवन धोक्यात आणले
अन् जंगलतोडीमुळे आज
अनेक प्राणी नष्ट झाले ।।३।।

बेसुमार तू रे
वृक्षतोड केली
त्यामुळे पावसानेही
आपल्याकडे पाठ फिरवली।।४।।

आता तरी वृक्षलागवड
मानवा तू रे कर
त्याचा भविष्यात आपल्याला
नक्कीच होईल रे आधार ।।५।।

असे वृक्षांचे फायदे
आहेत रे खूप
म्हणूनच म्हणते मानवा
निसर्गात करु नको हस्तक्षेप ।।६।।

राजकारण

नाईकनवरे सीमा रमेश

विचार करण्याची
गरज आहे बघा
इथ साध्या नोकऱ्यांसाठीही
पदव्या घ्याव्या लागतात
अन् दहावी नापास झालेले
देशाचा राज्यकारभार पाहतात ।।१ ।।

कोणत्याही नोकरीसाठी
शिक्षणाची अट असते
परंतु राजकारणात शिक्षणाची
काहीच गरज नसते ।।२ ।।

कॉपी करुन पास झालेले
शिक्षणमंत्री होतात
तर कधीही शेतात न गेलेले
कृषीमंत्री होतात
अन् हेच सर्व मिळून
देशाचा राज्यकारभार पाहतात ।।३ ।।

जी शेतकऱ्यांची मुलं आहेत
ज्यांना शेतीची चांगली माहिती आहे
जे खरा अभ्यास करतात
ते सर्व बेकार राहतात
कारण खूप शिकूनही
त्यांना नोकऱ्या मिळत नसतात।।४ ।।

असा आपल्या देशाचा
राज्यकारभार चालतो
राजकारणात प्रत्येकजण
आपापल्या तिजोऱ्या भरतो
आणि नुसतं देशाच्या
विकासाच्या घोषणा करतो ।।५ ।।

अस्तित्वाचा शोध

प्रतिक्षा विजय पवार

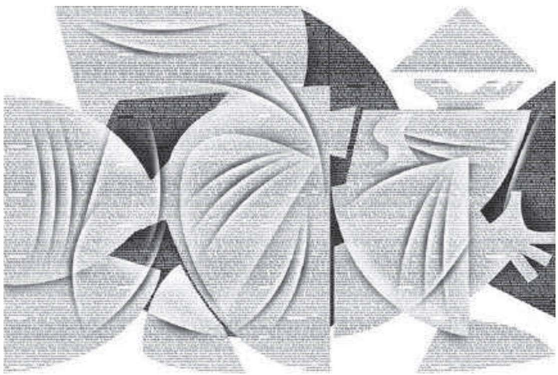

उत्सुकता मनातली तुझ्या
डोकावून पाहत आहे
डोळ्याच्या कडातुनी
तू समोर चाललेल्या
चित्राचा हिशोब लावत आहेस

कोऱ्या पाटीवर मनाच्या
बदलत्या जगाचं स्वरुप
अनोळखी वाटत असेल
पण, जाणीव असेल
नाविन्यतेची....
वेगळ काहीतरी घडण्याची

तू शोधू पाहतेस
एक समान धागा
तुझ्यात नि या
वेगानं बदलणाऱ्या
जीवनाच्या शहरात

तू कधी – कधी हरखून जातेस
हे अभिनव दृश्य पाहण्यात
पण, लगेच आठवण होऊन
मुक्कामाच्या ठिकाणाची
तू चालू लागतेस
आपली वाट शोधण्यासाठी
अस्तित्वाचा शोध घेण्यासाठी

अरे राज्यकर्त्यांनो

अर्जुन माधव सारोक

अरे राज्यकर्त्यांनो तुमचं काय राजेशाही थाट आहे
जरा फिरुन बघा पाठीमागे शेतकऱ्यांच्या जीवनात किती मोठा घाट आहे.
घाटाने चालते हो गाडी, पण कधी ब्रेक फेल तर कधी ॲक्सीडेंट आहे
अशी खडतर या शेतकऱ्यांच्या जीवनाची वाट आहे
तुमचं काय दिवस म्हणजे हिरे, माणिक, अन्, मोत्याचा
प्रत्येक रात्र चांदीची आणि उगवणारी सोन्याची पहाट आहे... ।।

तुमचं काय आयुष्य म्हणजे अथांग सागर धनद्रव्याचा
अन् फिरायला तुम्हाला बोट आहे
पण शेतकऱ्यांच्या जीवनात फक्त उपासमारीचीच लाट आहे.... ।।

तुम्हाला पाणी लागतं बिसलरीचं, आम्हाला नाही लागत
कारण आमच्याकडे माणुसकी शेंदण्याचं रहाट आहे ... ।।

निवडणुकीच्या काळात तुम्ही मतदान घेता विकत
कारण तुमच्याकडे नोट आहे
शेतकऱ्यांचं तस नसतं ते शेतीच्याच जीवावर
त्यांचं पोट आहे .... ।।

तुम्हाला असेल शंभर एकर शेती,
अन् अनेक मजूर कामाला आहेत
आणि चोवीस तास लाईट आहे
आणि तुमच्याच तुलनेत शेतकऱ्यांकडे बघा
अठरा तास लोडशेडींग किती परिस्थिती वाईट आहे... ।।

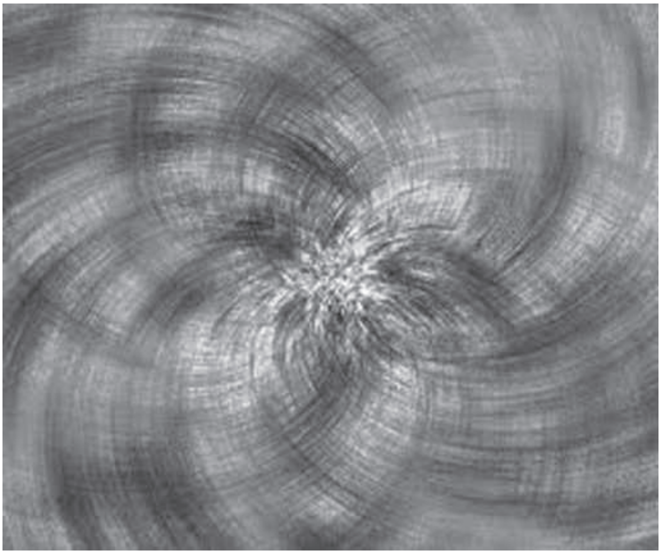

देवांचा जन्म

सारोक अर्जुन माधव

मीच देवाचा दाता, देवांना जन्म मीच देतोय
चाळीस रुपयात चाळीस देवांना, विकत मीच घेतोय
दगडाला शेंदूर लावला की मग जीवन आलं त्यात
आशीर्वाद दररोज मग मीच घेतोय...।।

किती पाप त्या कोवळ्या फुलांचं
निव्वळ दगडासाठी त्यांचा बळी मी घेतोय ...।।

लेकरांना एक रुपयाही न देणारा मी
दगडासाठी रोज नारळ फोडतोय... ।।

आई वडिलांना शिव्या देऊन नातं तोडणारा
दगडाशी नातं मी जोडतोय .... ।।

देवासारखा माणूस आपला त्याला उपाशी मारतोय
दगड खात नाही तरी त्याला दररोज माखतोय ...।।

माणुसकीची थोडी अन् मूर्खपणाची रोजच मी खिंड लढवतोय
माणुसकीचं थोडं अन् दगडासाठी माझं घोडं झालंय
आयुष्याचं माझ्या बेकार अस कोडं झालयं

ध्येयवेडी

दुर्गा निळकंठ पवार

जिद्द धरुन मनी
क्षितिजापलीकडे झेप घ्यायची मला
स्वप्न उराशी घेऊन
प्रयत्न करायचे आहे मला

आई वडिलांचे स्वप्न
पूर्ण करायचे आहे मला
त्यासाठी जगाला
विसरायचे आहे मला

झेप घेण्याचे ठरवले
आता मागे नाही व्हायचे
आलेल्या परिस्थितीशी
मला आता लढायचे

त्यांचे स्वप्न मला
सत्यात उतरवायचे
त्यांच्या स्वप्नांचे
पंख मला व्हायचे

यशाचा किल्ला मी जिंकणार
त्यासाठी ध्येयवेडी मी होणार

जे अशक्य आहे
ते स्वप्न मला पाहायचे
त्यांच्या स्वप्नांचे
बळ मला व्हायचे.

सावित्री जोतीबानं

नितीन रमेश नाईकनवरे

सावित्री जोतीबानं
कार्ये मोलाची केली
गोर-गरीब समाजासाठी
गंगा ज्ञानाची आणली.

पाहून त्यांच्या
जीवनातील अंधार
नाही त्यांना शिक्षण
हे ओळखले कारण

सारा समाज घेरला
आहे अज्ञानानं
सर्वांना करण्या ज्ञानदान
शाळा स्थापन केल्या जोतीबानं

शाळेत शिकवण्यासाठी
होते अनेक गुणीजन
समाजाने त्यांना धमक्या दिल्यानं
बंद केले शिकवणे त्यांनी घाबरुन

जोतीबानं सावित्रीला
घरी शिक्षण दिले
पहिली भारतीय स्त्री
शिक्षिका बनवले.

स्त्रियांना शिक्षण देऊन
इतिहास टाकला बदलून
असे अनमोल कार्य केले
जोतीबानं स्वत:च्या हिमतीनं

शिक्षणरुपी शस्त्राने
मिळाला स्त्रियांना स्वाभिमान
करु लागल्या पुरुषांच्या
बरोबरीनं प्रत्येक क्षेत्रात काम

समाजात स्त्रियांना
मिळू लागला मान
स्त्री-पुरुष झाले
शिक्षणाने समान

प्रेरणा
वाङ्मय
विशेषांक
२०१८-१९

हिंदी विभाग

अनुक्रम

- **आँचलिक उपन्यासकार रेणु** / कु. चैताली धापसे
- **भारतीय संस्कृति महान संस्कृति** / वाघ अंजली बाबासाहेब
- **नागार्जुन** / हारकळ बालाजी बाल्मीकराव
- **सुधा मुर्ता मेरी प्रिय लेखिका** / नायकल शुभांगी बाबासाहेब
- **हिंदी महिला साहित्यकार** / पावडे आरती दत्तराव
- **पराधिनता सबसे बड़ा दु:ख** / चव्हाण लहू मोरख
- **आतंकवाद एक वैश्विक समस्या** / कुलकर्णी मृणमय संदिप
- **पेड़ बचाओ** / बादाड पवन किसन
- **अनुशासन का महत्व** / वैशाली राजेभाऊ झुटे
- **जल ही जीवन है** / कुरधने छाया नारायण
- **साक्षर भारत समर्थ भारत** / प्रिती पाते
- **नारी कल और आज** / गायकवाड अंजली लक्ष्मण
- **किसान की आत्मकथा** /आरती नारायण सुर्यवंशी

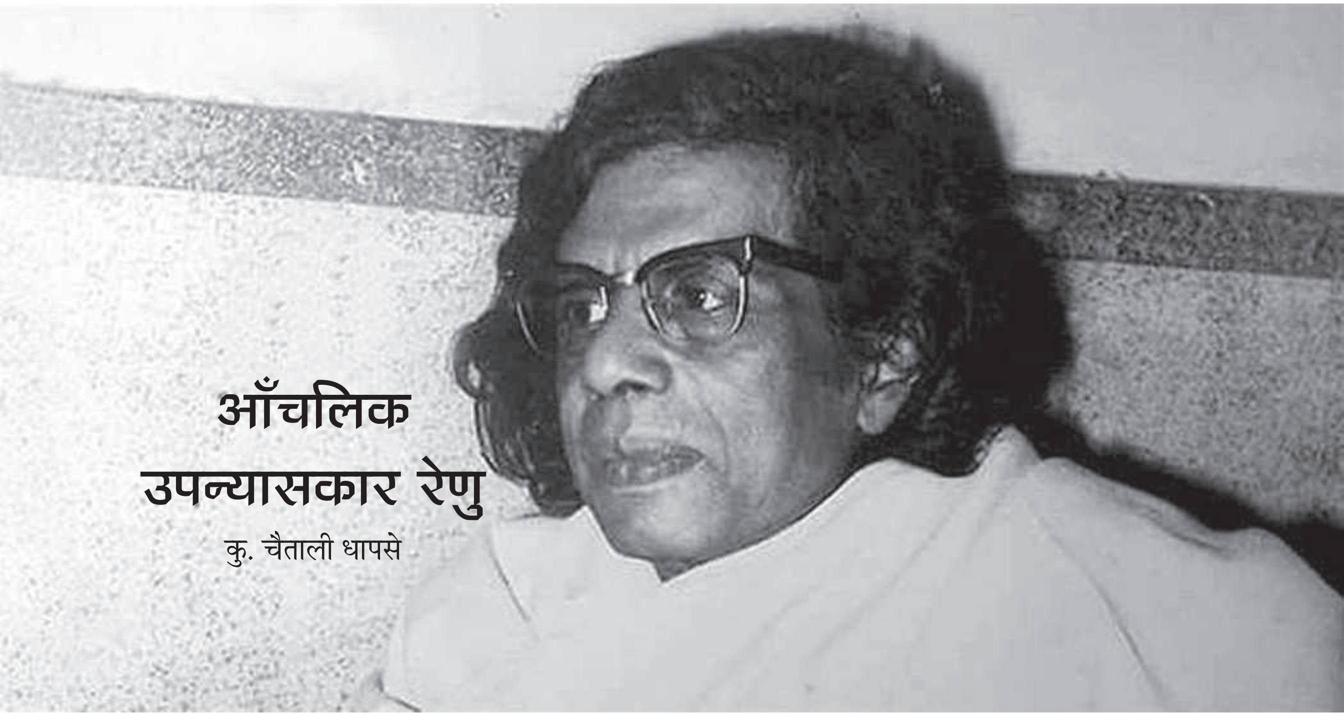

आँचलिक उपन्यासकार रेणु

कु. चैताली धापसे

फणीश्वरनाथ रेणु बहुआयामी व्यक्तित्व के साहित्यकार है। उन्होंने उपन्यास कहानी, रिपोर्ताज एवं संस्मरण आदि विधाओं पर अपनी कलम चलाई है। रेणुजी का बहुत सा साहित्य आँचल को लेकर लिखा गया हैं। वे आँचलिक कथाकार के रुप में प्रख्यात है। उनकी समग्र रचनाओं में ग्रामीण जीवन का सजीव साकार चित्रण किया गया है।

फणीश्वरनाथ रेणु का जन्म ४ मार्च १९२१ ई में पूर्णिया जिले के एक छोटे से गाँव 'औराही हिंगणा' एक मध्यमवर्गीय किसान परिवार में हुआ। पिता का नाम शीलानाथ था। वे नेपाल के प्रथम क्रांतिकारक थे। माँ स्नेहमयी, सरल और संतानप्रिय थी। रेणु के जन्म के बाद उनकी दादी लाड–प्यारसे रिनुआ कहती थी। उनका परिवार एक कानूनी मुकदमें में फस गया था। यह मुकद्दामा चलाने के लिए परिवार पर थोडा कर्ज हो गया। इसी कारण रेणु को 'रिनुआ' कहा जाने लगा।

रेणु की शिक्षा का प्रारंभ घर पर ही हुआ। बाद में कोईराला परिवार के साथ जुडकर स्कूली शिक्षा प्रारंभ की। रेणु पर जयप्रकाश नारायण, भगतसिंग, चंद्रशेखर आझाद, रामकृष्ण परमहंस, सुभाषचंद्र बोस आदि को विचारों का प्रभाव है।

रेणु ने कविताएँ, कहानियाँ, निबंध तथा उपन्यास लिखे है। उन्हें सबसे अधिक प्रसिद्धी उपन्यास क्षेत्र में मिली। उनका सन् १९५४ में 'मैला आँचल' उपन्यास के प्रकाशन से हिन्दी साहित्य में हलचल मच गई।

रेणु ने अपनी रचनाओं में बिहार प्रांत के आँचल को तत्कालीन परिवेश के साथ चित्रित किया है। उसमें सामाजिक, राजनैतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक,

शैक्षिक आदि का चित्रण समावेश है। वे कोई न कोई उद्देश्य सामने रखकर ही रचना लिखते है। रेणु ने अपने उपन्यासों में विशिष्ट भूभाग, वहाँ की संस्कृति, रहना–सहन, त्यौहार, खान–पान, विशिष्ट परिवेश, भाषा आदि को उजागर किया है। इस कारण उनके उपन्यास आँचलिक कहलाते है।

उन्होंने केवल ६ उपन्यास लिखे है। उसमें वे तत्कालीन समाज में प्रचलित विभिन्न समस्याओं का लेखा–जोखा प्रस्तुत किया है। विभिन्न प्रदेश की अच्छाईयों के साथ–साथ बुराईयों का भी चित्रण उन्होंने किया है। यह चित्र रेखांकित करते समय वे आम जनता से जुड जाते है। वे शोषित, पीडित, मजदूर, किसान वर्ग के प्रति करुणा दिखानेवाले संवेदनशील रचनाकार है। इनकी रचनाओं को उस आँचल की हर धडकन को सुना और समझा जा सकता है।

रेणुजी के उपन्यासों के केंद्र में जमींदारों तथा पूंजीपतियों द्वारा किया जानेवाला शोषण हैं। जमींदारों और पूंजिपति दोनों ने अपनायी हुई विभिन्न पद्धतियों, हाथखंडों का चित्रण उपन्यासों में दिखायी देता है। वे लोग गाँव के सीधे–सरल अंधविश्वास पर विश्वास रखनेवाले किसान, मजदूर तथा श्रमिक वर्ग का शोषण किन – किन पद्धतियों द्वारा करते है। उसकी सही तस्वीर लेखक ने पाठकों के सामने रखी है।

लेखक के उपन्यासों में मुख्य कथा के साथ–साथ उपकथाएँ भी है। दोनों कथाएँ आपस में मिली जुली है। इस कारण कथानक में सहजता सरलता आयी है। वे सभी कथाएँ कथानक को विकसित करती है। कथा विस्तार के लिए लेखक ने लोकगीत, लोककथाएँ, पात्रों के संवाद, अंधविश्वास, जादू–टोना, मनोरंजन के विभिन्न साधन आदि के कारण सहजता आयी है।

लेखक ने अपने उपन्यासों में पात्रों को सीमित स्थान दिया है। पुरुष पात्रों के साथ – साथ नारी के विविधांगी रुप है। नारी शोषित, पीडित, अज्ञानी, भोग्य, आर्थिक परावलंबी रुप में दिखायी देती है। साथ ही रुपवती, धार्मिक वृत्तिवाली, गुणवान, प्रेमिका, रुपों में पायी जाती है। श्रीमती आनंदी के रूप में नारी ही नारी का शोषण करती है।

लेखक ने अपने उपन्यासों द्वारा पाठकों को नवजागरण का संदेश दिया है। ग्राम में स्थित अज्ञान अंधविश्वास, अशिक्षा को दूर करने के लिए लोगों को नव संजिवनी है। डॉ. प्रशांत द्वारा ग्राम की समग्र बिमारियों को जड से नष्ट करने का संदेश दिया है। दीर्घतपा की कु. बला गुप द्वारा सजगता, कर्तव्यशीलता, नारी की महानता को रेखांकित किया है। प्रतिनिधिक पात्रों द्वारा लोकमंगल तथा मानवीय मूल्यों की प्रतिष्ठापना की है।

इस तरह फणीश्वरनाथ रेणु ऑचलिक उपन्यासों के जन्मदाता, हिन्दी के महान रचनाकार है।

भारतीय संस्कृति महान संस्कृति

वाघ अंजली बाबासाहेब

प्रत्येक महान देश की अपनी विशिष्ट संस्कृति होती है। भारत विश्व के प्राचीनतम देशों में एक है। यहाँ की संस्कृती प्राचीनतम है। रोम मिस्त्र आदी विश्व की संस्कृतियों में भारतीय संस्कृती अपना विशिष्ट स्थान रखती है।

भारतीय संस्कृति की भव्यता और दिव्यता उसी के आध्यात्मिक पहलु में निहित है। ज्ञान, तप त्याग, सत्य, अहिंसा, धर्म, और शांती ये भारतीय संस्कृति के आधार है। हम मानते है कि ईश्वर एक है, परंतू वह विभिन्न रुपों में व्यक्त हुआ है। वह सब जगह व्याप्त है और ज्ञान, कर्म तथा भक्ती के माध्यम से उसका अनुभव किया जा सकता है।

अहिंसा भारतीय संस्कृती का मूलमंत्र है। वह सबके कल्याण की कामना करती है। वह एक देश का दूसरे पर आक्रमण का विरोध करती है। भारतीय संस्कृती शरीर से अधिक आत्मतत्व को महत्व देती है। वह आत्मा के उत्थान को ही सही उत्थान मानती है। मृत्यु होने पर शरीर का नाश हो जाता है। परंतु आत्मा का नाश नही होता है।

भारतीय संस्कृती विश्वबंधुत्व का संदेश देती है। वह सारे विश्व को एक परिवार मानती है। वह दया को धर्म का मूल मानती है। बुद्ध और महावीर ने भी दया को महत्व दिया है। भारतीय संस्कृती सबके पारस्पारिक सहयोग को महत्व देती है।

मुर्तीकला, संगीत आदि भारतीय कला भी हमारी संस्कृती के अंग है। रामायन और महाभारत जैसे

महाकाव्यों में भारतीय संस्कृती के उज्वल और उत्कृष्ट स्वरुप के दर्शन होते है। वेदों और पुराणों से चलकर वह संतो की अमर वाणी तक पहुँची है। राम, कृष्ण, बुद्ध, महावीर, अशोक और महात्मा गांधी ने भारतीय संस्कृती का ही उपदेश दिया है।

आज चारों तरफ पाश्चात्य संस्कृती का बोलबाला है। इस भोगप्रधान संस्कृती के दर्शन हमारी फिल्म, दुरदर्शन के विज्ञापनों और यहाँ तक की संपन्न परिवारों में भी किए जा सकते है। आधुनिक जीवन मे आई हुई विकृतियों के पीछे इस संस्कृती का भी बडा हाथ है। दु:ख की बात मे हमारा शिक्षीत वर्ग इसी संस्कृती के दुषणों का शिकार होता जा रहा है।

आज समय की माँग है कि भारतीय संस्कृती के शाश्वत मुल्यों को फिर से अपनाया जाए। शिक्षा मे नैतिक मुल्यों को महत्त्वपूर्ण स्थान दिया जाए। शासन इस कार्य मे सहयोग दे सकता है। समाज के प्रबुद्ध लोगों भी हाथ बँटाना चाहिए हम यह न भूले की विज्ञान के इस युग मे भी अपनी महान संस्कृती के बिना विश्व मे भारत की कोई बडी पहचान नही हो सकती। भारतीयता का भूषण भारतीय संस्कृती ही हो सकती है, अन्य कोई संस्कृति नही।

भारतीय संस्कृती मे वृक्षों का स्थान महत्वपूर्ण है। इस संस्कृती का स्वरुप आध्यात्मिक है। हमारी आध्यात्मिकता जन्म और पालन–पोषन वनों मे वृक्षो की छाया मे हुआ है भारतीय ऋषियों की आध्यात्मिक संकल्पना वृक्षो के साथ ही पल्लवीत और पुष्पीत हुई है।

भारतीय संस्कृती वृक्षों को जड नहीं मानती, उनमे देवता के दर्शन करती है। पुरातन काल से हमारे यहाँ लोग वृक्षों की पूजा करते रहे है। प्रात: काल पिपल के वृक्ष मे जल डालना एक पवित्र कार्य माना गया है। भारतीय सौभाग्यवती ललनाएँ प्रति वर्ष वटसावित्री के दिन अपने सौभाग्य पती की रक्षा के लिए वट वृक्ष का पूजन करती है।

इस संस्कृती मे वृक्षों की तुलना संतों से की गई है। संतो के समान वृक्ष किसी से कुछ नही लते, वे केवल देते है। पुराणों मे वृक्षरोपन को बहुत महत्व दिया गया है। एक पौधे को लगाकर बडा करने के कार्य को एक पुत्र के पालनपोषण के समान बताया गया है।

आयुर्वेदिक औषधियाँ भी वृक्षों के विभिन्न अंगो से ही प्राप्त की जाती है। नीम वृक्ष को साक्षात वैद्य का रुप ही माना जाता है। इस प्रकार भारतीय संस्कृती वृक्ष – प्रधान संस्कृति है। वृक्ष ही इस संस्कृती के संरक्षक और प्रचारक है। वृक्षों के उल्लेख के बिना भारतीय संस्कृती की कल्पना अधुरी ही रह जाती है।

भारतीय संस्कृती में प्राणियो की हिंसा करना पाप माना जाता है।

नागार्जुन

हारकळ बालाजी वाल्मीकराव

हिंदी साहित्य के सुप्रसिद्ध कवि एवं कथाकार नागार्जुन का मूल नाम 'वैद्यनाथ मिश्र' है। आप हिंदी साहित्य में 'नागर्जुन' मैथिली में 'यात्री', लेखकों, मित्रों तथा राजनीतिक कार्यकर्ताओं में 'नागा बाबा' संस्कृत विद्‌वानों में 'चाणक्य' नाम से पहचाने जाते है। नागार्जुन का जन्म 'बिहार' प्रांत के दरभंगा जिले के 'तरौनी' गांव में सन् १९१० में हुआ। वे जन्म से मैथिल ब्राम्हण परिवार के है।

नागार्जुन के पिता का नाम गौकुल मिश्र तथा माता का नाम उमादेवी था। वे अपने माता–पिता की छटी संतान में से एक है, जो जीवित रहे । उनकी कूल चार संताने हुई और असमय ही चल बसी। संतान न जीने के कारण गोकुल मिश्र निराशमय जीवन जीते थे। गोकुल मिश्र ने वैद्यनाथ धाम जाकर पुत्र के दीर्घायु की कामना की इस कारण उसका नाम वैद्यनाथ रखा। परिवार की बूढ़ी महिलाओं ने चार दिनों का मेहमान समझकर उसका नाम ठक्कन रखा। साहित्यिक संसार में नागार्जुन नाम ही अधिक प्रसिद्ध हुआ। पिता गोकुल मिश्र साधारण किसान के रुप में अपना जीवन व्यतीत करते थे। उमादेवी साधारण ढंग की ग्रामीण महिला थी।

लेखक के जन्मगाव 'तरौनी' में शिक्षा की अच्छी व्यवस्था थी किंतु आर्थिक स्थिति कमजोर होने के कारण लेखक को अंग्रेजी विद्यालय से शिक्षा

प्राप्त न हो सकी। उनके पिता उन्हें संस्कृत की उच्च शिक्षा देना चाहते थे। किंतु लेखक का मन नहीं था। बचपन में ही निम्नजाति के बच्चों से मिल–जूलकर खेलते थे। माँ बचपन में ही मर गई थी। पिता कठोर स्वभाव के थे। इस कारण लेखक को १३ वर्ष की उमृ में ही परिवार से विरकत निर्माण हुई। १९ वर्ष की उम्र में अपराजिता देवी के साथ उनका विवाह हुआ।

संस्कृत भाषा का गहन अध्ययन किया। साथ ही प्राकृत, पालि मागधी आदि भाषाओं का अध्ययन किया। सन १९३४ से ३६ तक पंजाब, राजस्थान, गुजरात, हिमाचलप्रदेश आदि प्रदेशों की यात्रा की, वे थायलंड, श्रीलंका मे गये थे। वहाँ पर उन्होंने बौद्ध धर्म का गहन अध्ययन किया। उन पर प्रेमचंद, निराला, मैथिलीशरण ग्रुप सुभाषचंद्र बोस, रवींद्रनाथ ठाकूर, मार्क्सवाद, स्वतंत्रता आंदोलन, किसान सभा आदि का प्रभाव है।

नागार्जुन का रचना संसार विस्तृत है। वे घुमक्कड स्वभाव के व्यक्ति थे। उन्होंने भ्रमण करते समय जो अनुभव किया, देखा उसे ही साहित्य में रेखांकित किया है। उन्होंने 'रतिनाथ की चाची, बलचनमा', नई पौध, बाबा बटेसरनाथ, वरुण के बेटे, हीरक जयंती, कुंभीपाक आदि उपन्यास, लिखे है। युगधारा, भस्मांकुर, सतरंगे पंखोंवाली, प्यासी पथराई, आँखे, तुमने कहा था, खिचडी विप्लव, हजार–हजार बाहोंवाली आदि काव्यसंग्रह लिखे है। साथ ही उन्होंने कहानियाँ, परिचयात्मक लेख तथा 'अनुकंपा' नामक नाटक भी लिखा है। इन्हें सबसे ज्यादा प्रसिद्धी उपन्यास और काव्य के क्षेत्र में मिली है।

नागार्जुन के साहित्य में मिथिला प्रदेश के आस–पास का ग्रामीण जीवन का चित्र रेखांकित हुआ है। ग्रामीण जीवन ग्रामीण लोगों की चेतना, प्रकृति – चित्रण, किसान आदि की यथार्थता है। उन्होंने मिथिला का भूमि – संघर्ष, किसानों की समस्याएँ, सामाजिक कुरितियाँ, विधवा विवाह, अनमेल विवाह, दहेज प्रथा, जनवादी आंदोलन का यथार्थ घरातल पर चित्रण किया है। वे प्रेमचंद के सच्चे उत्ताराधिकारी है।

नागार्जुन ने अपने समग्र रचनाओं ग्राम्य जीवन को जीतनी गहराई से अंकित किया है उतनी गहराई से मुंशी प्रेमचंद ने अपनी रचनाओं अंकित किया है। उन्होंने सही अर्थ में लोगों का जीवन जिया है। उनके उपन्यास शोषित–पीडितों की आत्मकथा कहते है तो उनके काव्य में जनसामान्य के दुख–दर्द की व्यथा है। उनका साहित्य स्वाधीनता के बाद के समग्र भारत की तस्वीर रेखांकित करता है।

सुधा मुर्ती
मेरी प्रिय लेखिका

नायकल शुभांगी बाबासाहेब

सुधा मुर्ती यह मेरी सबसे प्रिय लेखिका बन गयी है । क्योंकि मैने इनकी अस्तिव और महाश्वेता जैसे सुंदर विचारों की किताबों का अध्ययन किया है मुझे स्त्री जीवन के सभी भावनाओं वाले किस्से इसी किताब से पढ़ने को मिले उनकी महाश्वेता यह मेरी सबसे प्यारी और पसंदीदा किताब है। सुधा मुर्ती के विचार और उनका लेखन करने का तरीका सबसे अलग है। उन्हे स्पष्ट भाषा में लेखन करना पसंद है, ऐसा मुझे लगता है। क्योंकि स्त्री जीवन में एक स्त्री अपने जीवन में क्या क्या त्यागकर घर में सभी को खुश रखने का प्रयास करती है और अपना जीवन तो वह जिना ही भूल जाती है।

वह हर वक्त दुसरों के बारे में ही सोचती रहती है और हर एक को खुशी देने में ही वह अपना सुख समझती है। सुधा मुर्ती इन्होंने स्त्री के भाव हर तरीके से इन किताबों में लिखे है, वह उदारमतवादी और प्रेरक लेखिका है ऐसा मुझे लगता है इनके कितांबे पढ़ने के बाद एक नया उत्साह हम में निर्माण हुआ है ऐसा लगता है। मैने जब इनकी 'महाश्वेता' और 'वाइज ॲन्ड अदरवाईज' यह दो किताबे पढ़ी तब मुझे ऐसा लगा की आज मुझे जिस प्रकार का अध्ययन करना जरूरी था मतलब यह की मैं अभी

जिस जगह पर हूँ वहाँ मुझे यह पढ़ना जरुरी था। ऐसी अच्छी किताबे मुझे इनके विचारों से भरी किताबों के साथ पढ़ने को मिली मुझे तब से लगता है कि इसकी जैसी किताब मुझे कोई भी नही लगी थी मन को प्रभावित करने वाली लेखिका सुधा मुर्ती है। इनकी कोई भी किताब पढ़ते समय ऐसा लगता ही नहीं की मन इधर उधर भटक रहा है इनके विचारों से मन का आत्मविश्वास बढ़ता है और मन को शांती मिलती है।

सुधा मूर्ती की हर एक किताब में प्रेरणा देने वाले घटनाओं का विचार किया है। इनकी रचना महाश्वेता पढ़ते समय मुझे थोड़ी देर के लिए तो ऐसा लगा कि हमें किसपर विश्वास करना चाहिए और किस पर नही क्योंकि आज समाज में झूठ का साया सब जगह फैल गया है इसीलिए अघटित घटना हो रही है। हमे आपने जीवन में सभी जगह झूटे लोगों के विचार सुननें को मिलते है पर आज इसी समाज में सत्य की किंमत कम हो रही है। और आज के युग में सत्य को कोई स्थान नही दिया जा रहा है। सभी लोग स्वार्थी बनते नजर आ रहे है, किसी पर विश्वास रखना आज के जमाने में बहुत ही कठिन बनता जा रहा है। आज हर किसी को अपना स्वार्थ ही प्यारा बन गया है और दूसरो के प्रति किसी को कोई लेना–देना नहीं है। समाज के प्रति द्वेश बढ़ रहा है।

बस आज कोई ठाम नही लेता की हमें सब समाज में रहने वालो के लिए कुछ अच्छा करना है और सब को खुश रखना है। आज गरिबी और अमिरी के दो ध्रुव होते जा रहे है। आज के युग में लडकियाँ को कैसे अमीर बुढे के हाथ में दिया जाता है उससे शादी की जाती है क्योंकि वह लडकी एक गरीब घराने की लडकी है इसलिए इन समाज के लोगों को तो गरीब परिस्थितीवालों का छल करना ही मालूम है!

सुधा मुर्ती इन्होंने महाश्वेता इस उपन्यास में एक गरिब परिवार की लडकी का अमीर परिवार में रिश्ता जुडता है तब कैसे उस लडकी पर आरोप किया जाता है। यह सब किस्से सुधा मुर्ती इनके किताबों से पढ़ने को मिला। आज के युग में सभी जगह ऐसे ही होता है ऐसा लगने लगा है क्योंकि आज समाज और व्यक्ती की जीवन की व्यथा उन्होंने बताने का प्रयास इन किताबों में किया है, आज के युग में जब गरीब घर की लडकी ब्याह के लिए आती है तब उसके मन का कोई भी विचार नही करता और उसके माँ बाप को तो चलो एक परेशानी कम हो जाएगी ऐसा ही लगता है पर उस लडकी का विचार कौन करेगा और उसकी जिवन यात्रा कैसी चल रही है इसके बारे में भी किसी कोई लेना देना नही होता और सब समाज में लडकियों को बोझ सिर्फ गरीब लोगों का ही माना जाता होता है।

सुधा मुर्ती की यह किताब पढने के बाद ऐसा लगता है कि आज के युग में सभी को अपना जीवन ही अच्छा हो ऐसा लगता है पर सुधाजी की किताबों से यह बोध मिलता है आज की नारियों को शांत नही बैठना चाहिए। किसी पर भी आत्मनिर्भर नही होना चाहिए हमे अपना ध्येय और जीवन खुद अपने तरीके से जीने के लिए प्रेरणा देने वाली यह किताबे सिर्फ मुझे सुधा मुर्ती के इन विचारों से ही मिलती है। लडकियों को तो कडी मेहनत करनी चाहिए और अपना भविष्य बनाना चाहिए आज के युग में लडकियाँ किसी पर भी बोझ नही है ऐसे सुधा मुर्ती इनके विचार है आज की नारी जीवन में सबसे श्रेष्ठ नारी है ऐसे मन में ठान लेना चाहिए और सब स्त्री जाति ने स्वयं निर्भर होने का प्रयास करना चाहिए क्योंकि सबने आज अपना भविष्य अपने हाथों से लिखना

चाहीए सुधा मुर्ती कहती है

‘आज की नारी
सबपे पडती है भारी’

आज नारी शक्ती भी किसी से कम नहीं है। आज जमाना बदल रहा है और सबके विचारों का परिवर्तन होने के लिए सुधा मुर्ती जैसी लेखिका के किताबों का पढ़ना आज के युग में जरूरी है क्योंकि हमें अपने पैरों पर खड़े रहना है, हमें कुछ बनना है और हमें स्वावलंबी बनना है आज सभी ने अपने वक्त को महत्व देना जरूरी है। और इसलिए मुझे मेरा आत्मविश्वास बढ़ाने के लिए मेरी प्रेरनात्मक व्यक्ती सुधा मुर्ती है ऐसा मुझे लगता है क्योंकि आज नारी शक्ती सबसे श्रेष्ठ मानी जाती है। मैने उस पर इन लेखिका की बहुत सी किताबे पढ़ने के बाद मुझे ऐसा एहसास हुआ की हमने कठोर मेहनत करके अपना जीवन जीना चाहिए और ऐसी किताबों का पढ़ना हमारे जीवन में बहुत जरुरी है। हर इन्सान कोई ना कोई प्रेरणा स्थान होता है और मुझे भी सुधा मुर्ती के नारी के प्रती होने वाले विचार अपने प्रेरणा स्थान ही लगते है क्योंकि आज समाज में बहुत हिंसाचार बढ रहा है।

सुधा मुर्ती इनके विचार बहुत ही श्रेष्ठ है और किसी भी कहानी में आखिरी में विजय तो सत्य की ही होती है ऐसा इनकी सभी किताबों पढ़ने के बाद समझ में आ गया क्योंकि आज हम भी किसी से कम नहीं और हमे प्रयास करना छोड़ना नहीं चाहिए इसलिए हिंमत रखकर हमें काम करना होगा ऐसा इससे समझ में आता है।

आज मुझे सुधा मुर्ती के विचारों वाली किताबे पढ़ने का अवसर प्राप्त हुआ और उसमें मुझे ऐसा लगता है, कि समाज के प्रति हमे भौतिकता का पालन करना चाहिए और कुछ अच्छा काम करना चाहिए तभी समाज में रहने का उपयोग होगा। हमें अब इस समाज के प्रति अपना एक कर्तव्य निभाना है ऐसे विचार हम सभी में होना जरूरी है। आज अच्छे लोग ही नहीं दिख रहे है बल्कि आज सिर्फ अपना मतलब का ही सब सोचते ह, अपना ही भला होना चाहिए और दूसरों का क्या हमें करना है। ऐसे विचारों से हमारा समाज नहीं बदलने वाला है।

आज समाज में भ्रष्टाचार का बढना यह सिर्फ स्वार्थी प्रवृत्ती का ही काम है क्योंकि समाज के प्रति हमारा कुछ कर्तव्य है और सभी के लिए कुछ अच्छा काम करना है। हमारे देश के प्रति अच्छे विचार निभाने है। प्रेरनात्मक कार्य का आरंभ हमें करना चाहिए और हमें प्रगती करनी है हमारा देश स्वावलंबी बने, हमारे देश में नारियों की सुरक्षा के लिए कठीन प्रसंग से भी लढना हमारा काम है और हर एक के प्रति हमे नम्र रहना चाहिए । हमारी नम्रता का हमें इस समाज के लिए प्रयास करना होगा क्योंकि आज के युवक व युवतीयों की समाज सुधारने में महत्त्वपूर्ण भूमिका है और समाज का ध्येय सामने रखकर आज की युवा पिढ़ी के नौजवानों ने प्रयास करना चाहिए। आज समाज और इन्सान का नाता हमें सुधा मुर्ती के विचारों से प्रगट होता है और हमें प्रेरणा देने वाली एक आदर्श स्त्री सुधा मुर्ती हैं, ऐसा मुझे लगता है।

सुधा मुर्ती यह एक स्त्री होकर भी उन्होंने समाज का चित्र सामने रखकर सोच लिया है। सुधा मुर्ती के शब्दों का सीधे दिलपर असर होता है। तो फिर उनकी स्वभाव प्रवृत्ती उससे प्रगट होती है। समाज परिवर्तन करना आज कितना जरूरी है यह इन सब किताबों से समझ में आता है। हमारा जीवन हमें नूतन तंत्रज्ञान का उपयोग करके जीना है यह विचार हमें इन सब विचारों से प्रगट होता है। हमारी संस्कृती

का मान–सम्मान रखकर हमें समाज परिवर्तन करना है, ऐसा मुझे लगता है। हर एक किस्सा ध्यान देकर समझना चाहिए और हमें आज कुछ विचारों का अवलंब करके समाज परिवर्तन करना है ऐसे ही हमारा समाज सुधरेगा और जीवन एक प्रयासो का और कठीन मेहनतीयों वालों का ही है।

इसी तरह हमें जीवन में किसी को भी आदर्श सामने रखकर समाज परिवर्तन के लिए हमेंशा प्रयत्न करना जरूरी है। आज समाज की गरिबी को मिटाना है। लडकीयों का जीवन सुधारना और उनको उनके मन के विचारों से जीवन जीने के लिए प्रोत्साहीत करना जरूरी है गरीब किसानों का भी ख्याल करना सुधा मुर्ती इन्होंने हमें सिखाया है । सभी को आज एक ध्येय के प्रती जागृत होना चाहिए और समस्याओं को मिटाना ही हमारे ध्येय में होना चाहिए। गरीब और अमीर के भेद को हमें ही नष्ट करना है और सब समाज में समानता और एकनिष्ठता रखनी है। हमारे विचारों का परिवर्तन करना आज के युग में जरूरी है तो ही आज अच्छे विचारों का समर्थन करना जरुरी है।

इसी तरह यह सब विचार सुधा मुर्ती इनके है और वही विचार मुझे बहुत पसंद है। मै निश्चित ही अपने इस देश प्रति कुछ अच्छा करने की प्रेरना इनसे लेती हूँ और उनके विचार मुझे बहुत पसंद है वह एक स्त्री विचारों का समर्थन करने वाली लेखिका है। इनका हर एक किताब कोई ना कोई प्रेरना देणे वाला है। इनसे सब में मुझे महाश्वेता यह उनका किताब बहुत पसदं आया और समझने में भी वह बहुत अच्छा है इस लिए मेरी सुधा मुर्ती यह प्रेरणादायक और प्रिय लेखिका है और उनके विचार भी बहुत ही श्रेष्ठ है तभ भी मै इनके और किताबों का पढ़ना जरूरी समझती हूँ।

हिंदी महिला साहित्यकार

पावडे आरती दत्तराव

आज का युग विज्ञान है। कितु यह युग सिर्फ विज्ञान का ही नहीं है। यह युग है महिलाओं का, महिला सारे क्षेत्र में अपनी छाप छोड़ रही है। अब हमारे 'प्रेरणा' की ही बात लिजिए हर विभाग की संपादक लड़किया है। साहित्य के क्षेत्र में भी महिला लेखिकाओं का पलड़ा भारी है। मैं मेरे लेख द्वारा बस यही बताना चाहूँगी कि स्त्री हर क्षेत्र में आगे है।

अलका पाठक :-

अलका पाठक का जन्म १९५२ में हुआ था। मूलत: अलका पाठक विज्ञान की विद्यार्थी रही है। उनका झुकाव साहित्य की ओर बढ़ा।
साहित्य रचनाएँ :- छह कहानी संग्रह, छह व्यंग्यसंग्रह, दो उपन्यास, एक जीवनी और सात बालसाहित्य संबंधित सात पुस्तकें ।
सन्मान : राष्ट्रभाषा रत्न, साहित्य श्री शिखर सन्मान और आर्यस्मृती साहित्य सन्मान.
विभिन्न पत्र - पत्रिकाओं में उनकी कहानियाँ, व्यंग्य, लघु कथाएँ एव बाल रचनाएं निरंतर प्रकाशित होते है और बहुत लोकप्रिय रचनाकार है।

गीतांजली श्री

गीतांजली श्री इनका जन्म १९७१ में मैनपुरी में हुआ था। गीतांजली श्री, इतिहास की छात्र रही है। इनकी पहली कहानी बेलपत्र १९८७ में प्रकाशित हुई ।

साहित्य रचनाएँ :-

१) हमारा शहर उस बरस
२) तिरोहित (उपन्यास)
३) अणुगुंज और वैराग्य

सन्मान :-

हिंदी अकादमी, दिल्ली के साहित्यकार सन्मान सहित कई प्रतिष्ठित सन्मान प्राप्त

अलका सिन्हा :-

अलका सिन्हा का जन्म १९६४ में भागलपुर (बिहार) में जन्म हुआ। इन्होंने उर्दु, मराठी , पंजाबी, नेपाली जैसी तमाम देसी - विदेशी पत्र - पत्रिकाओं में अनुदित होते रहते है। बी.बी.सी., दूरदर्शन और आकाशवाणी से अलका जी की कविताए प्रसारित होती रहती है। अलका जी को कई पुरस्कार भी मिल चुके है। अलका जी भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद के सौजन्य से ब्रिटन के कई शहरों में काव्यपठन कर चुकी है।

इंदिरा मोहन :-

इंदिरा मोहन जी का जन्म १९४६ में बदायु

(उत्तर प्रदेश) में हुआ । पिछले चार दशक से लेखन करती है। इंदिराजी के गीत, वार्ता, मुक्क, निबंध एव लेख देश की प्रतिष्ठित पत्र-पत्रिकाओं में प्रकाशित होते रहते है। आकाशवाणी और दुरदर्शन से उनकी रचनाओं का प्रसारण भी होता रहता है। इंदिरा मोहन कवी सम्मेलनों की जान है। दिल्ली हिंदी साहित्य सम्मेलन की महा-मंत्री है और विभिन्न सांस्कृतिक संस्थानों से भी जुडी हुई है। इंदिरा मोहन अध्यात्म और सामाजिक मूल्यों से जुडें विषयों पर लेखन करती है।

अरुणा कपूर :-

अरुणा कपूर जी महिला और बच्चे केंद्रीय स्थान पर रख कर लेखन करते है। महिला, परिवार और सामाजिक समस्यओं पर रोशनी डालने वाले उनके ६० से अधिक नाटक प्रकाशित और प्रसारित हो चुके है। ''दावत'', 'आखिरी बादल', 'हारा सुरज', 'मर्डर किस्तों में', 'लाखों हार गई', 'मेहनत का फल' कैदी 'नंबर१० आझाद', 'चिन्हित और जिंदगी' ने उन्हे साहित्य जगत में खास मुकाम दिलाया ।

गीताश्री :-

पेशे से गीताश्रीजी पत्रकार है। इन्होंने टि.व्ही, प्रिंट, वेब और रेडिओ पत्रकारिता की सभी विधाओं में काम किया है। गीताश्री जी के लेखन के सामाजिक मुद्दो, स्त्री विमर्श, फिल्म जिवनशैली और साहित्य पर नियमित तौर पर लेखन करती रहती है। साहित्य और रिर्पोटींग के लिए गीताश्री को कई पुरस्कार भी मिल चुके है।

'नागपाश में स्त्री', 'स्त्री आकांक्षा में मानचित्र' और '२३ लेखिकाँए और राजेंद्र यादव' यह गीताश्री प्रमुख रचनाए है। गीताश्री के 'कविता जितना हक' को हिंदी आवार्ड के लिए चुना गया है। गीताश्री की दो - किताबें सेक्स वर्कर और तस्करी कर छत्तीसगढ़ से लाई जानी - वाली महिलाओं से संबंधित है , शिघ्र प्रकाशित होने वाली है।

पराधिनता सबसे बड़ा दु:ख

चव्हाण लहू मोरख

आजादी यह एक ऐसा शब्द है जो प्रत्येक भारतवासी की रगों में खून बनकर दोड़ता है। स्वतंत्रता हर मनुष्य का जन्मसिद्ध अधिकार है। तुलसीदासजी ने कहा है–

पराधीन सपने हूँ
सुखनाही अर्थात्
पराधीनता में तो स्वप्न में भी सुख नहीं है।
पराधीनता तो किसी के लिए भी अभिशाप है।

जब हमारा देश परतंत्र था उस समय विश्व में हमारी किसी प्रकार की कोई इज्जत नहीं थी। न हमारा राष्ट्रीय ध्वज था न हमारा संविधान हम स्वतंत्र है। तथा पूरे विश्व में भारत की एक अलग पहचान है। हमारा संविधान आज पूरे विश्व में एक मिसाल है। जिसमें समस्त देशवासियों को समानता का आधिकार है। हमारा राष्ट्रीय ध्वज भी प्रेम, भाईचारे और एकता का प्रतीक है।

भारत वर्ष के महान संविधान के रचनाकार बाबासाहेब आंबेडकर ने संविधान में विशेष रुप से भारत के हर नागरिक को आजादी का अहसास कराया है, विशेष अधिकार दिए है। जब से हमारा भारत आजाद हुआ है तभी से आर्थिक व तकनीकी रूप से हमारा देश ऊंचाइयों तक पहूँचा है। आज पूरे विश्व में भारत आशा की किरण बनकर सुर्य की भांति आकाश में घुम रहा है। क्षेत्रफल के दृष्टिकोण से यह दुनिया का सातवाँ सबसे बड़ा देश है।

लगभग २०० वर्ष के कठोर संघर्ष के बाद १५ आगस्त १९४७ को भारत माता के क्षितिज पर स्वतत्र्यता रुपी सुर्य का उद्‌य हुआ था और हमारी अपनी सरकार सत्ता में आई थी ।

युगों की चिर निद्रा के बाद भारत में नूतन जीवन का संचार हुआ परंतू स्वतंत्र्यता पंजाब, सिंघ और बंगाल के लोगों के लिए असीम दु:ख और पीड़ा अपने साथ लाई थी। बहुत से पुरुष, महिलाएँ और बच्चें उस साम्प्रदायिक उन्माद का शिकार हो गए जो उस समय सारे देश मे फैल गया था। स्वतंत्र्यता के शेशव काल में ही हमारे देश को बड़ी जटिल समस्याओं का सामना करना पड़ा । देश का विभाजन हो गया और लाखों लोगों को बेघर होना पड़ा। हमारी सरकार को उनका पुनर्वास करना पड़ा। उसी समय पक्रिस्तान ने कबायली लोगों से कश्मीर पर हमला करवा दिया जब की कश्मीर भारत में मिल गया था और भारत का एक अंग बन गया था।

हैद्राबाद के रजवाडों ने हमारी सरकार के

विरुद्ध विद्रोह कर दिया। दूसरे राजा माहाराजाओ ने भी स्वंतत्र्य राज्य बनाने के प्रयास किए । परंतु ईश्वर का शुक्र है कि हमारे महान नेताओ की सहायता से ये सभी कठिनाइयाँ दूर हो गई स्वतंत्र्य भारत की प्रथम उपलब्धि देश की विभिन्न इकाईयों को इकठ्ठा करना और लगभग ६ सौ राजाओं की रियासतो को देश में मिलाना था। उसने देश मे मिलाना या और उसके लोगो को एक कर दिया २६ जनवरी १९५० को एक नए संविधान के अपनाने के बाद भारत को एक लोकतंत्र देश घोषित कर दिया गया था।

इस में सभी नागरिको को न्याय, स्वातंत्र्यता, समानता और भाई–चारा का आश्वासन दिया गया। इसमें हिन्दी को राष्ट्रभाषा और अन्य १८ भाषाओं को प्रादेशिक भाषा घोषित किया गया। इस मे यह घोषण गई कि भारत एक धर्मनिरपेक्ष राज्य है और यहाँ पर धर्म वंश जाती अथवा मत के आधार पर किसी व्यक्ति के साथ भेद – भाव नही किया जाएगा। पीछले चार दशकों में सामान्य वयस्क मताधिकार के आधार पर दस बार आम चुनाव हो चुके है सन १९८९ मे हुए चुनाव के परिणामस्वरुप राष्ट्रीय मोर्चे की सरकारे केंद्र तथा कई राज्यों मे बनी, केन्द्र और राज्यों में सत्ता का स्थानान्तरण शांतिपूर्ण ढंग से होना भारत मे राजनीति का स्वरुप पूरी तरह से प्रजातांत्रिक होने का सूचक है।

पीछले पाँच दशको 'मे' हमने आठ पंचवर्षीय योजनाओं को सफलतापूर्वक पूरा किया है। इससे हमारी अर्थव्यवस्था को शक्ति और स्थायित्व मिला है। भारत की प्रति व्यक्ति आय १९५०–५१ मे ४६६ रुपए से बढकर १९९६–९७ मे ९.३७७ रुपए हो गई है। कृषि और ओद्यगिक उत्पादन दोनो क्षेत्रों में पर्याप्त उन्नति हुई है। अनाज का उत्पादन १९५१–५२ मे ५२ मिलियन टन से बढकर १९९६–९७ मे ९९.३२ मिलियन टन से अधिक हो गया है। पंचवर्षीय योजनाओं की सफलताओं से प्रोत्साहित होकर भारत ने अब दसवी पंचवर्षीय योजना (२००२–२००७) शुरु की है। योजना मे विकास की व्यापक दर ६ प्रतिशत रखा है।

योजना की समाप्ति पर अनाज का उत्पादन २१ करोड टन हो जाएगा । ऊर्जा क्षमता बढ कर ४४८ अरब किलोवॉट हो जाने की सम्भावना है। योजना के अन्य लक्ष्य इस प्रकार है बिक्री योग्य इस्पात की मात्रा को १४२.६ लाख टन से बढाकर २३२२ लाख टन करना कच्चे पेट्रोलियम के उत्पादन को ३१० लाख टन से बढकर ५०० लाख टन से बढ़ना है। हर वर्ष एक करोड नई नोकरियों का निर्माण करना है। भारत ने आधुनिक समय की एक बहुत बडी चुनौती को स्वीकार किया है। अर्थात शान्तिपूर्ण और अंहिसक ढंग से समाजवाद की स्थापना करना। बेरोजगारी को दूर करने के लिए योजनाओं मे रखे गए लक्ष्यो की पूर्ति करणे केलिए अपना कर नही राजनीतिक आर्थिक शक्तियों को निर्भीकतापूर्वक विकेन्दरीकरण की प्रक्रिया द्वारा पूरा किए जाने का लक्ष्य रखा गया है। भारत मे प्रजातन्त्र की सफलता इस विकास योजनाओं के सकल सचालन पर ही निर्भर करती है।

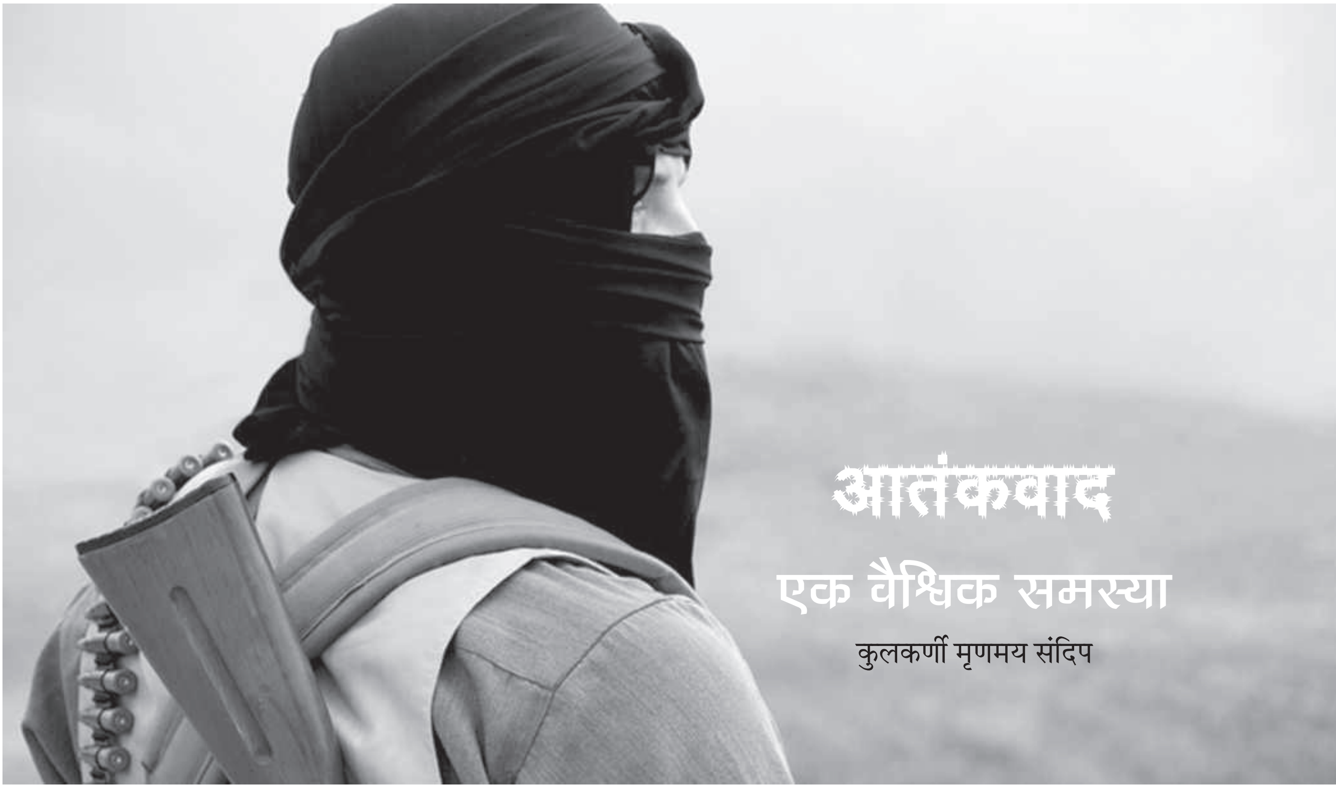

आतंकवाद
एक वैश्विक समस्या

कुलकर्णी मृणमय संदिप

आतंकवाद यानी हिंसात्मक रुप से लोगों पर अपना अत्याचार करने का कृत्य है। हिंसापूर्वक आम लोगों को सीधे डराने का इस लिए आतंकवाद एक गैर–कानूनी कृत्य है। आतंकवादी यह किसी संघटन का धार्मिक, आर्थिक, खोफ बनाने हेतु चलाया जाता है। आज आतंकवादीयोंके कई संघटन सक्रीय है। इस में बहुत फैलाव हुआ है। आज के दिनों मे हर समय वास्तव में लोग आंतकवाद और आतंकवादी हमलों से डरते है। सभी देशों के लिए यह एक ज्वलंत मुद्दा है। आज आतंकवाद एक सामाजिक मुद्दा बन चुका है। इसका इस्तेमाल आम लोगों और सरकार को डराने – धमकाने के लिए हो रहा है। बहुत ही आसानी से अपने लक्ष्य को प्राप्त करने के लिए वह विभिन्न सामाजिक संगठन, राजनीतिक और व्यापारिक उद्योगों के द्वारा आतंकवाद का इस्तेमाल किया जा रहा है।

हमें लगता था कि, विकसीत देशों में आतंकवादी हमले नही हो सकते जैसे ब्रिटेन, अमेरिका, रशिया, फ्रान्स लेकिन हम अब देखते है कि इस विश्व के किसी भी भू–भाग पर आतंकवादी लोग हमला करने में सक्षम है। आज विश्व कि महाशक्ती भी आतंकवाद को दो हात कर रही है। इस से हमें आतंकवाद की ताकत और समर्थन करने वालों शक्ती समझी है।

आतंकवाद के पास कोई नियम, कानून नहीं है। ये समाज और देश में आतंक के स्तर को बढ़ाना और उत्पन्न करने के लिये केवल एक हिंसात्मक गतिविधियों का सहारा लेते है।

पूरे विश्व के लिए आतंकवाद एक राष्ट्रीय और अंतरराष्ट्रीय समस्या बन चुकी है। ये एक वैश्विक समस्या है। जिसने लगभग सभी राष्ट्रों को प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष रुप से प्रभावित किया है। हालाकि बहुत ही सारे देशों में आतंकवाद का सामना करने

की भी कोशीश शुरु है, लेकिन कुछ लोगों के द्वारा इसे आज भी समर्थन दिया जा रहा है। आम लोगों को किसी भी समय खौफनाक तरीके से डराने का एक हिंसात्मक कुकृत्य है आतंकवाद ।

एक खास देश की सरकार से आपनी या आपने साथियों की मांगे पूरी करना ही एक आतंकवादियों का मुख्य लक्ष्य है। लोगों और वो सरकार तक आपनी आवाज को पहुँचाने के लिए वो ऑनलाइन सोशल मीडिया, समाचारपत्र या किसी पत्रिकाओं से संपर्क करते है। आज के युग में तो आतंकवादीयों को परेशान करने के लिए एक से एक मार्ग मिलते है। आज आतंकवादी संघठन बिना शस्त्र लिये सोशल मीडिया पर हमला बोल रहे है यह तो बडी चौका देनेवाली बात है। आतंवाद यह एक पूरे विश्व के लिए एक आग का बडा के गोला है जो बहुत ही जोर शोर से भडक रहा है। आतंकवादी यह किसी भी देश के व्यक्ती को पकड ले और उसका ब्रेनवॉश करके या धार्मिकता पर भडका के उसे मजबूरन आतंकवादी बनाते है।

हम देखते है कि हमारे देश मे भी बहुत हिंसात्मक और खोफनाक हमले आतंवादियों के द्वारा हुए है। इस मे मुंबई २६/११ का हमला, अमृतसर का हमला, पठानकोट, गुजरात, गाझियाबाद, हैद्राबाद यह बडे शहरो में आतंकवादी हमले हुए है। तो आतंकवादी हमले में बूरा हाल लोंगो का होता है, कोई भी परिवार एक ही क्षण में बरबाद हो जाता है। अभी-अभी हमला हमारे देश में हुआ 'पुलवामा' पर इसमे हमारे ४० से ज्यादा जवान शहिद हुए यह हम देखते आ रहे है।

वर्तमानपत्र में हमने देखा की कुछ ८-१० दिन पहले न्यूझिलंड में एक धार्मिक स्थल पर हमला हुआ तो इसमे कई बेगुनाह नागरिकों की जाने चली गई। इससे पूरे देश में आपनी सरकार पर प्रश्न चिन्ह आता है कि हम सुरक्षित है या नही, लोगों की बडी हालत खराब होती है। भारत तो पहले से ही शांतप्रिय देश है। भारत का ''जीयो और जीने दो'' का नारा है। हम आज भी देखते है कि भारत आतंकवाद के उपर ठोस कदम बढा रहा है, तभी पडोसी चीन आतंकवाद को समर्थन कर रहा है। वह आपने आर्थिक फायदे को देखकर यह कदम उठा रहा है। लेकिन यह उसकी सबसे बडी भूल है उसने तो मानो आतंवादीयोंको पालने का और बचाने का ठेका ले रखा है।

लोग क हते है कि आतंकवाद का कोई धर्म नही होता लेकिन कई हमले धार्मिक जगह पर किये जाते है।

आज कई आतंकवादी संगठन सक्रिय है उसमे किसी का धार्मिक तो किसी का कुछ और उद्देश्य है।

हमने बडे - बडे रेल्वे स्थानक, धर्मिक जगह बडी शहरों में सतर्क रहना चाहिए और किसी भी अनजान व्यक्ती की यदी हरकत कुछ गलत लगे तो पुलिस को संपर्क करना चाहिए।

पेड़ बचाओ

बादाड पवन किसन

पेड़ हमारे जीवन मे भोजन और पानी की तरह ही महत्त्वपुर्ण है। पेड़ के बिना जीवन बहुत कठीन बन जायेगा या हम कह सकते है कि जीवन खत्म हो जायेगा क्योंकि हमे स्वस्थ और समृद्ध जीवन देने मे पेड बहुत महत्वापूर्ण भूमिका निभाते है। आज के युग में पेड लगाओ और बचाओ जैसी महत्त्वपूर्ण योजना समाज मे शुरु है।

पेड की हमे प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष जीवन प्रदान करता है क्योंकि ये ऑक्सीजन उत्पादन, CO2 उपभोग का स्त्रोत और बारिश का स्त्रोत है। प्रकृती की तरफ से धरती पर मानवता को दिया गया ये सबसे अनमोल उपहार है जिसका हमे आभारी होना चाहिए तथा इसको सम्मान देने के साथ ही मानवता की भलाई के लिये संरक्षित करना चाहिए। हमे अपने जीवन में पेड के महत्व को समझना चाहिए और जीवन को बचाने के लिए धरती पर पर्यावरण को बचाने के लिए और पृथ्वी को हरित बनाने के लिए पेड़ों को बचाने के लिए प्रयास करना चाहिए। पेड सोने की तरह मुल्यवान है इसी वजह से इन्हें धरती पर हरा सोना कहा जाता है। संपत्ति के साथ ही हमारी सेहत का ये वास्तविक स्त्रोत है क्योंकि ये ऑक्सीजन, ठंडी हवा, फल, मसाले, फूल, सब्जी, दवा, पानी, लकडी, फर्नीचर, जलाने के लिए ईंधन, घर, जानवरों के लिए चारा, सबसे महत्वपूर्ण छाया आदि उपयोग है। पेड सभी CO2 उपभोग करता है, जहरीले गैसों से हवा को तेज करता है और हमे वायु प्रदुषण से बचाता है।

पेड हमे जीवन देता है और जीवन जीने के लिए बहुत जरुरी होता है। बहुत सारे लोग आर्थिक रुप से जीने के लिए पेडों पर निर्भर होते है उदाहरन के तौर पर कागज उदयोग, रबर उद्योग, माचिस उद्योग आदी। पेडों की मुख्य भूमिका हमें शुद्ध हवा

और ऑक्सीजन देता है । हमें सुरक्षा, छाया, भोजन, कमाई का जरिया घर, दवा आदी भी उपलब्ध कराते है। पेड धरती पर बारीश का साधन होते है क्योंकि वो बादलों को आकर्षित करते है जो अंत मे बारिश लाता है। ये मृदा अपरदन होने से भी बचाते है और प्रदूषण से बचाकर पर्यावरण को ताजा रखते है। पेड़ जंगली जानवरो का घर भी है और जंगलो में जंगली जानवरो का साधन है। पेड बहुत मददगार होता है। तथा मानवता के उपयोगी मित्र होते है। ये रसायनों को छानने के द्वारा मिट्टी को साफ करते है, ध्वनी प्रदूषण, वायू प्रदूषण को नियंत्रित करते है, हमारे जीवन में पेडों की महत्ता और मुल्य को देखते हुए हमे जीवन को और पर्यावरन बचाने के लिये पेडों का सम्मान करना चाहिए। प्रकृती द्वारा दिया गया हमारे जीवन में पेड़ बहुत अनमोल उपहार है। ये धरती पर हरे सोने के समान है और हर एक के जीवन में बहुत मायने रखते है। पेडों के कुछ महत्त्व को यहां उल्लख़ित किया गया है जो साबित करेंगे की क्यों पेडों को बचाना है। शहरी क्षेत्रों मे खासतौर से धुल के स्तर और प्रदूषण के स्तर को कम करने के द्वारा हमें स्वस्थ रखते है। हवा को ताजा करने के द्वारा पेड हमें साँस संबंधी समस्याओं से बचाते है। पेड मिट्टी बहने से बचाते है, बारिश के पानी के संरक्षण में मद्‌दगार है।

''पेड बचाओ, जीवन बचाओ'' केवल नारा भर नहीं है, ये एक जिम्मेदारी है जीसे धरती पर रहनेवाले हरेक इंसान को समझना और मानना चाहिए। पेडों को बचाने से स्वस्थ पर्यावरण और हरी पृथ्वी की प्रति हो सकती है। पेड धरती पर जीवन का प्रतिक है और बहुत सारे लोगों और जंगली जानवारों के लिये प्राकृतिक घर है। आज की आधुनिक दुनिया में पेडों को बचाना बहुत जरुरी है जहाँ शहरीकरण औद्योगिकीकरण और ग्लोबल वार्मिंग तेजी से बढ़ रहा है। ऐसे तकनिकी दुनिया में, जहाँ लोग अपने लिये केवल कार्य रहे और लड़ रहे है, केवल पेड़ दुसरों के लिए जीते है (इंसान और पशु) फल, सब्जी, वनस्पती, फूल, मसाले, ढंडी छाया, दवा, जड़, वृक्ष की छाल, लकडी, अंकुर आदी उपलब्ध कराने के लिए बहुत तरिके से धरती पर जीवन पोषत करती है। एक पुरी तरह से विकसित पेड बिना कुछ वापस लिये मानवता को बहुत वर्षो तक सेवा करता है। हवा को शुद्ध के, परिस्थिती की संतुलन को बनाये रखने, दवा आदी उपलब्ध कराने के द्वारा ये हमें कई बिमारियों से भी बचाता है। पेड हमारे लिये महत्त्वपूर्ण संपत्ति की तरह होते है जो मिट्टी के कटाव से बचाती है, पशू प्रजातीयों के लिये घर उपलब्ध कराती है। पेड़ और पर्यावरण को बचाने के लिए हम यहाँ निम्न तरिके उल्लेखित कर रहे है।

हमारे जीवन का पालन पोषण करने के लिये हमारी धरती माँ की तरफ से वास्तव में हमे बहुत सारे बहुमुल्य उपहार दिये गये है। उनमें से सबसे महत्त्वपूर्ण उपहार पेड है। ये धरती पर मानव और पशु दोनों के लिये भोजन और छत का महत्त्वपूर्ण साधन है।

अनुशासन का महत्व

वैशाली राजेभाऊ झुटे

''पूर्वज कहते है कि, अनुशासन है.
तो ही इन्सान है नही तो ओ एक प्रेत है''

अनुशासन का महत्व सभी जानते है, किंतू व्यवहार में कई लोग अनुशासन को बंधन मानकर उसे तोडने के लिए तत्पर रहते है, आज हर समझदार व्यक्ती अनुशासनहीनता से चिंतीत है, अनुशासनहीनता के कारण हर जगह अशांती दिखाई देती है।

विद्यार्थियो में भी अनुशासन की बहुत कमी है। इसीलिए शिक्षा का स्तर गिरता जा रहा है। विद्यार्थी जीवन में अनुशासन का सर्वाधिक महत्व है, अनुशासन ही विद्यार्थि जीवन की नीव रखता है।

अनुशासन एक गुरु या शिक्षक जैसा होता है। शिक्षा को लोग जैसे कहते है –

''गुरुब्रम्हा गुरुविष्णू गुरुदेवो महेश्वरा
गुरु साक्षात परब्रम्ह तस्मै श्री गुरुवे नम: ''

उसी तरह अनुशासन को भी हर एक मनुष्य ने गुरू या शिक्षक मानना चाहिए। अनुशासन में रहने वाले विद्यार्थी ही देश के श्रेष्ठ नागरिक बन सकते है। बिना अनुशासन के कोई भी विद्यार्थी न तो अच्छी तरह अध्ययन कर सकता है. और नही अपने व्यक्तीत्व का विकास कर सकता है।

बडे–बडे ज्ञानियों से लेकर सामान्य जनों तक अनुशासन की आवश्यकता को स्विकार किया है। आचार्य महाप्रज्ञ के विचार हम सभी के लिए मनन करने योग्य है। वे कहते है अनुशासन आवश्यक है और सफलता के लिए अनिवार्य है पर वह अनुशासन अच्छा नही होता। जो अनुशासित जीवन में हीनता पैदा करता है। अनुशासन की यह शैली भी हितकर नही है। जो अनुशासित व्यक्ती को उच्छखल बनाती है। अनुशासन की वही शैली अच्छी है। जो हिनता की भावना और उच्छखलता दोनों से बचाए।

यदी विद्यार्थीयों में हीनता का भाव आ गया, तो अध्ययन में उनका उत्साह नही रहेगा। अनुशासन इस शब्द का अर्थ क्या है। तो 'अनु' यांनी कोटा या कम और 'शासन' यानी हमारी सरकार और इन दोनों कों जोड कर होता है। अनुशासन यानी शासन के सामने हम कम है। नियम का अनुशासन के हर एक पालन करना हमारा धर्म है। जिस तरह छोटा बच्चा अपनी माँ और पिता की हर बात मानता है। और उस बात की आज्ञा भी पालन करता है उसी

तरह से प्रत्येक व्यक्ती अनुशासन प्रिय होना चाहिए यदी कोई विद्यार्थी हर तर अनुशासित हो तो उसकी प्रेरणा से अन्य विद्यार्थी भी अनुशासन का पालन करने लगते है।

जीवन में अनुशासन बहुत आवश्यक है। अनुशासन व्यक्ती में कई अच्छे गुणों का विकास होता है. जैसे की, कल्पना, इच्छा सहाय्यता आदी वह अपनी जिम्मेदारी समजने लगता है। वास्तव में अनुशासित जीवन ही सच्चा जीवन है। अनुशासन का पालन करने से ही मनुष्य का सर्वांगीण विकास हो सकता है। किंतू अनुशासन का पालन वही व्यक्ती कर सकता है, जो विनम्र एंव सत्तचरित्र हो। अनुशासन के अनेक रुप है। जो व्यक्ती जहॉ है, उसे वहॉ के नियमो तथा मर्यादाओं का पालन करना चाहिए। हमें अपनी सीमा में ईमानदारी से अपने-अपने कर्तव्यों का निर्वाह तथा अधिकारो का उपयोग करना चाहिए।

आध्यात्मिक, सामाजिक, आर्थिक एवं अन्य सभी प्रकार के विकास के लिए अनुशासन का पालन अनिवार्य है। अत्याधिक उपयोगी एवं लाभकारी अनुशासन वह है जिसका स्वेच्छा से पालन किया जाय। अपने उपर स्वयं के द्वारा लगाया हुये बंधन ही कल्याणकारी होता है। क्योंकि तब हम स्वंयं अपने अधीन होते है। यही तो वास्तविक स्वाधिनता है. जो दूसरो कें लिए भी अनुकरणीय बन जाती है। अनुशासित जीवन ही सच्चा और उत्तम जीवन है। उसी प्रकार अनुशासित विद्यार्थी ही सच्चा और श्रेष्ठ विद्यार्थी है। जेष्ठ विद्यार्थी अगर किसे कहते है वो अनूशासित विद्यार्थी को कहते है। हमारे देश को डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जिन्होंने हमें अनुशासन का बहुत ज्ञान दिया है. वे कहते है कि, अनुशासन मनुष्य के शरीर का एक अविभाज्य अंग कहलाता है जिस तरह से

"चांद को रोशनी मुबारक
आसमान को सितारे मुबारक
पेड को छाव मुबारक"
उसी तरह से आप सभी को अनुशासन मुबारक

हिंदी के प्रसिध्द कवी कबीरदास, रहीम, सुरदास इन सभी कवीने अपने पद्य में अनुशासन का बहुत बार उल्लेख किया है. यानी रहिम, सुरदास हे जगत के प्रसिध्द कवि भी अनुशासन प्रिय थे उनका पता पद्य की पंक्तीओंसे लगता था। शिवाजी महाराज के अष्ट मंडल बनाये थे। और एक अष्ट के लिए एक सुभेदार नियुक्त किया था। उनकी इस योजना से प्रजा सुखी थी ।

पुरानी बातो का और
इतिहास गवा है.
अनुशासन का अनुशासन का

महात्मा गांधीजी के चरित्र से पता चलता है कि, गांधीजी को अनुशासन के बारे में कितना ज्ञान था। युवाओं के प्रेरणा या स्वामी विवेकानंदजी विद्यार्थी को प्रेरीत करे है। उठो निंद से जाग उठो तुम्हे अमर शिखर तक जाना है. तो निंद से जगना होगा।

उनके चरित्र से पता चलता है. कि, किस तरह से विद्यार्थी ओं को अध्ययापन और अध्यायन के लिए प्रोत्साहीत करते है. स्वामी विवेकानंद कहते है हर एक विद्यार्थी अनुशासन प्रिय होना चाहिए.

जल ही जीवन है

कुरधने छाया नारायण

जल ही जीवन है। जल के बिना जिंदगी की कल्पना तक नहीं की जा सकती है। हम सभी को ज्ञात है कि जल हमारे जीवन के लिए कितना जरुरी है। यह जानने के बावजूद भी हम पानी की बचत करना भूल जाते है। जरुरत से जादा पानी की बर्बादी करते रहते है न जाने मुंह धोते समय नल को खुला छोड़ते है, कार के धोते समय मौल्यवान पानी बर्बाद कर देते है । लेकिन वह नही जानते पानी हमारे जीवन के लिए कितना मौल्यवान है। किताबी ज्ञान को हम में से बहुत कम ही अपनी जिंदगी में अपनाते है और आज इसका नतिजा है कि विश्‍व के सामने पानी की किल्लत उत्पन्न हो रही है।

हमारी पृथ्वी में ७१प्रतिशत पानी है। परंतू फिर भी पीने योग्य पानी एक सिमीत मात्रा में है। जिस पानी का मानव ने अब तक खुले आम इस्तेमाल किया है, तालाबों, नदियों, और झरनों को हम पहले ही गंदगी से बर्बाद किए जा रहे है। बात सिधी सी है कि पानी की किंमत को हम आज भी समझ नही पा रहे है। कहते है, ना पानी की असली किंमत तो वही आदमी बता सकता है, जो रेगिस्तान की तपती धूप से निकल कर आया हो।

जीवन जीने के लिए जल की, महत्वपूर्ण भूमिका

है। अर्थात जल के बिना जीवन नही, जल है तो कल है। पानी की एक–एक बूंद सोना है पानी अनमोल है ऐसे कही नारे है जो पानी का महत्व बताते है। पानी के बिना जीवन की कल्पना तक नही की जा सकती है। पानी ने इस धरा को हरे–भरे रखा हुआ है। अगर जल न होता तो पूरा यह भूभाग सुखा होता। यहाँ पर जीवन भी नही पनपता। जीवन का मुख्य स्त्रोत ही पानी है।

पानी हमारे जीवन के लिए बहुत ही महत्वपूर्ण है। पानी को पीकर ही हम अपनी प्यास मिटाते है। नहाने–धोने से लेकर खाना बनाने तक हर जगह पानी का उपयोग होता है। लेकिन प्रतिवर्ष इस धरती से पीने के पानी का स्तर कम होता जा रहा है। आज कई महानगर पानी के संकट से झुज रहे है आबादी लगातार बढ रही है. और पानी के प्राकृतिक स्त्रोत सूख रहे है। आने वाले कुछ वर्षो में दुनिया के बडे शहर पानी के संकट से झुज रहे होंगे।

आज हमारा प्राकृतिक वातावरण इतना खराब हो चुका है, कि जितनी बारीश होनी चाहिए उतनी नही होती, ना ही पहाडी क्षेत्रों पर बर्फ पडती है। जिसके कारन पानी के प्राकृतिक स्त्रोत सूख रहे है। आने वाले समय में पानी का संकट दुनिया का सबसे बडा संकट होगा। जब हमें पीने के लिए पानी ही नही मिलेगा, तो जिवन कहा संभव है। हमे पानी को व्यर्थ नही गवाना चाहिए। उसका आवश्यकतानुसार ही प्रयोग करना चाहिए। हमें पर्यावरण पर विशेष ध्यान देना होगा। इस धरा को हरा–भरा रखना होगा ताकि समय पर वर्षा हो और पानी के प्राकृतिक स्त्रोत ना सूखे।

''पानी के एक एक बूंद
को नही बरतेंगे तो
एक एक बूं को
तरसेंगे''

जल ही जीवन है।

साक्षर भारत समर्थ भारत

प्रिती पाते

शिक्षा ही ऐसा एक साधन है, कि जो समाज का नजरिया बदल देता है। शिक्षा से ही हर व्यक्ति को अपने–अपने जीवन का उदेश्य मालूम होता है। जब समाज साक्षर होगा तभी भारत का विकास होगा और वो हर कठिनाईयों का मुहतोड़ जबाब देने के लिए सक्षम होगा, समर्थ होगा।

आज के युग में लोग सिर्फ विकास चाहते है और वह विकास के पथपर आगे बढ़ रहा है। लेकिन कही ना कही लोगों का नजरिया बदलना अभी बाकी है। शिक्षा से अच्छे विचार कौशल्य, अच्छे संस्कार और जीने की नई उम्मीद प्राप्त करने में बड़ी मद्द होती है। हर देश का विकास देश में रहनेवाले लोगों पर   आधारीत है। इसी लिए देश के लोग जितने पढ़–लिखे, सुजान, समर्थ होंगे उतना देश तेज गति से विकास करेंगा। शिक्षा का महत्व बताते समय संत तुकडोजी महाराज मराठी में कहते है –

''विद्येअंगी व्हावा विनय
विद्या करी स्वतंत्र्य निर्भय
शिक्षणाने वाढवावा निश्चय.जीवन जरा करावया
याचसाठी शिक्षण घेणे.
की जीवन जगत यावे सुंदरपणे
दुबळेपण घेतले आंदने
शिक्षण त्यासी म्हणो नये''

इसका अर्थ यह है कि, शिक्षा से हर व्यक्तियों का जीवन अच्छा बनानें में और बितानें में मद्द होती है। जीवन को स्वतंत्र और निर्भय बनाया जाता है, शिक्षा

सामान्य लोगें से दूर रखना अच्छी बात नही है. उन्हे भी शिक्षा के समुद्र में लाने की जरुरत है।

अगर व्यक्ती का जीवनस्तर उंचा करना है, तो उस पर शिक्षा कें संस्कार होने की आवश्यकता है। व्यक्ती के जीवनावश्यक व्यवहार में उसके विचारों की अदान–प्रदान जरुर है। उससे ही वह सक्षम व समर्थ बनेगा। शिक्षा से ही भावनायें सक्षम होती है। डॉ. बाबासाहेब कहते है –

शिक्षा मतलब स्वातंत्र की प्रेरक शक्ती है। शिक्षा से ही हमारा जीवन पूर्ण है। भारत का विकास भी लोगों के जीवनपर निर्भर है। तभी शिक्षा से ही लोग प्रेरित होकर भारत सक्षम सुंदर और समर्थ बनेगा। शिक्षा हमारे जीवन का महत्वपूर्ण अंग है। वही हमारे जीवन का लक्ष है। वही पूरा करने की आज आवश्यकता है। आज हमे जरुरत है कि, अच्छे शिक्षा केंद्र, पाठशालायें, और विद्यालये, की जिस में अच्छे शिक्षीत अध्यापकों की, आवश्यकता है क्योंकि हर बच्चे से लेकर बुढे लोगों तक शिक्षा पहूंचनी जरुरी है। उन पर शिक्षा के संस्कार होकर हमारा देश विकसित बनाने में साहाय्यक हो। क्योकि शिक्षा ही ऐसा साधन है। जो विचार करनेमें मजबूर करता है विकास चाहता है। प्रयत्नशील, समर्थ, और साक्षरत बनाता है।

अंग्रेज विद्वान फ्रेसर हक्सले जीने शिक्षा के विषय पर कहा है – सच्ची शिक्षा उस आदमी को मिली है जिसका शरीर ऐसा सधा हुआ है। की, उसके अंकुश में रहता है। और सौंपे हुए काम को आसानी से और प्रयत्नपूर्वक करता है। जिसकी बुध्दी शुद्‌ध शांत और न्यायदर्शी है। जिसका मन प्रकृती के नियमों के ज्ञान से भरपूर है। जिसकी इंद्रियें वश में है। जिसकी अंतर्वृत विशुध्द है. जिसे बूरे कामो सें नफरत है। और जे दूसरों के भी अपने ही जैसा समझता है. ऐसे ही आदमी को सच्ची शिक्षा मिली है।

इसीलिए ''पढो और बढो.''

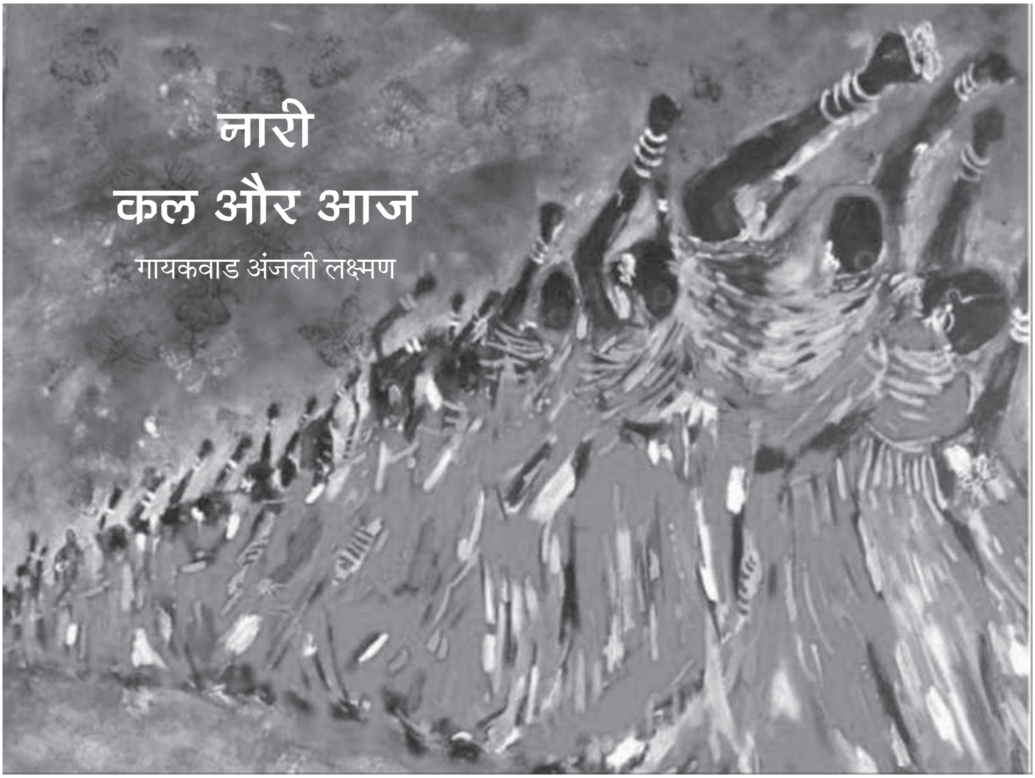

नारी
कल और आज

गायकवाड अंजली लक्ष्मण

आज की नारी का हमें यह स्थान दिखाई देता है की, एक ऐसी औरत जो समाज का आधारस्तंभ है। जो अपने घरके रिस्ते -नाते संभालते-संभालते समाज में भी अपना एक अलग स्थान प्राप्त कर रही है।

हमें आज की, ही नहीं तो सदियों पुराने जमाने से नारियों संबंधित कहानियाँ बहुत सुनने में आती है। हमे समाज में अच्छा स्थान प्राप्त करने के लिए बहुत परिश्रम करने पड़ते है और ऐसे ही परिश्रम करके सिर उठाकर जीनेवाली महिलाओं का नाम हम इतिहास के पन्नों पर देखते है। हम भी उनकी तरह बनने का और उनकी तरह अपना नाम रोशन करने का प्रयास करते है।

सदियों पहले तो महिलाओं का समाज में कुछ स्थान नहीं था। उन्हे बस घर का चुल्हा-चौका संभालना और बच्चो को संभालने के ही काबील समझा जाता था। पूराने जमाने के लोग ऐसा मानते थे कि, उनको पढने लिखने का भी काई हक नहीं है। न उन्हें घर से बाहर निकलना नहीं है। तब महात्मा जोतिबा फुले और सावित्रीबाई जोतिबा फुले इन्होंने समाज का बहुत अच्छी तरह से प्रबोधन किया है।

एक नारी को बहुत कष्ट झेलने पडते है। जिससे उसका परिवार हमेशा खुश रहे। हर एक कठीन रास्ते को उसे संभलना पडता है। इसके बाद अगर उसे कही पर नोकरी करनी है तो उसे घर के सारे काम करने के बाद ही नोकरी पर जाने का वक्त

मिलता है। ये दोनों काम जो महिला अच्छे तरह से करती है वही महिला समाज में अच्छा स्थान प्राप्त करती है। इसका मतलब यह भी नही है कि जो महिला बस घर ही संभालती वह अच्छी नही है, बल्कि समाज की हर एक महिला लक्ष्मी का रुप होती है। इसका उल्लेख हमारी ग्रंथो, पुरानो भी किया गया है ।

महिलाओं की खुद के उपर विश्वास होना चाहिए, जिससे वह समाज में और आगे बढ़े और उसके साथ ही उसे अपने खुद के लिए किसी के उपर निर्भर रहने की जरुरत न हो। आज सभी जगह लोग यह कह रहे है कि आज महिला इतनी आगे क्यो और कैसे जा रही है, तो इसका कारण यह है कि कुछ समय पहले इस समाज ने उसे बहुत पीड़ा दी है। जैसे ज्यादा लडकियाँ होने के बाद उसे पेट में मार डालना या उसके पहले यह भी होता था कि लडकियाँ अल्प आयु में ही विवाह करना और अगर उसक पती मर जाए तो उसे भी मार डालना। इसका करन है कि, अगर वह इतना कुछ सहन कर सकती है तो वह समाज में कुछ अच्छा कर दिखाने की भी शक्ति रखती है।

समाज में हर कोई जो जीवन में सफल होता है। वह अपना नाम रोशन करता है उसके पिछे किसी न किसी महिला का हाथ होता है। जैसे ईश्वर की पूजा अधुरी है फूल के बिना यह समाज अधुरा है. नारी के बिना। यह समाज आज भी नारी को वह दर्जा नहीं दे पाया जो उसका है। हा लेकीन एक ना एक दिन जरुर ऐसा आएगा कि जब एक महिला इस समाज में अपना एक अच्छा स्थान बना पाएगी। इसके लिए उसे इस समाज की भी जरुरत है।

पहले से जादा इस जमाने में महिलाओं के बहूत अच्छा स्थान मिल गया हम. ८ मार्च यह दिन 'महिला दिन' मनाते है लेकीन हमें बस इसी दिन ही बल्कि हररोज महिलाओं का सम्मान करना चाहिए।

हर महिला महिला बनने सें पहले एक लडकी होती है और अगर हम उसकी इसी उम्र में बलशाली और उसके जो सपने है उन सपनों को प्रेरना दे तो यह समाज जल्दी एक अच्छे स्थान पर पहुँच जायेगा। इसके बारे में एक कविता भी है...

बेटिया तो है लमहा खुशिका
यह अगर हो ते रोशन जहाॅ है
यह जमी में है और आसमा में
इनसे सिखों सबक जिंदगी का
बेटिया तो है लमहा खुशिका

किसान की आत्मकथा

आरती नारायण सुर्यवंशी

दोस्तो आज हमारे देश जो भी है हम जैसे भी है सबसे ज्यादा उसमें महत्व हमारे देश के किसान का है। अगर हमारे देश का किसान अपनी मेहनत से अपनी जमीन में अन्न न उगाये तो हम दो वक्त का खाना खाने के लिए भी तरसेंगे दोस्तो हम सभी को किसानों का महत्व को समझना चाहिए। किसान की खुदखुशी को रोकने के लिए वह सारे प्रयास करने होंगे, दोस्तों जब से दुनिया शुरु हुई है। तब से ही हमारे देश में किसान सबसे महत्वपूर्ण रहे है। अगर किसान न होते तो हम दो वक्त का खाना भी नहीं खा पायेंगे। आज के युग में किसानों कि स्थिति बहुत गंभीर हो गयी है पहले हम देखते थे एक परिवार में बहुत सी भूमि थी और उसमें अच्छी सी फसल उगती थी। किसान खुश थो। ज्यादा तर लोग नौकरी नही करते थे। अपनी खेती में ही अपना पूरा जीवन बिताने के लिए तैयार थे। और वह खुश भी थे। लेकिन प्राचीन काल से आजतक ऐसा क्या हुआ आज के किसानों को खुदखुशी जैसे कदम को उठाना पड़ रहा है ।

मैं एक किसान हू। मेरा काम है खेती करना में रोजाना सुबह अपने खेत पर जाता हू। वहाँ दिनभर परिश्रम करता हू मेरा पुरा जीवन खेती पर निर्भर है. यदी मैं खेती नही करुंगा तो मुझे भूखा ही रहना पडेगा, अपने परिवार को कैसे चला पाउंगा। मैं अपने बच्चों को पडा लिखा नही पाऊंगा मेरी जिंदगी का आधार ही है खेती ।

रोजाना खेती में सख्त मेहनत करना, दिन हो या रात फसल की देखभाल करना। कई बार सुखे

का सामना करना, कई बार भूखा रहना, ऐसी कई तरह की परेशानियों का सामना करना नही बल्की खेती करना मेरी डयुटी है और मैं अपनी डयुटी पुरी इमानदारी के साथ निभाता हू। चाहे वैशाख जेट की कडी धूप हो या फिर अगहन–पुष की जाड़ी की रात में इसमें अपनी डयुटी पूरी इमानदारी के साथ निभाता हूँ।

मेरा परिवार इस का इस का सबूत है कि मैं अपने काम के प्रती कितना कर्तव्यनिष्ठ हूँ। मुझे सिर्फ मेरे परिवार की ही नहीं बल्की मेरे देश की भी फिक्र होती है। इसलिए मैं आधा भूखा रहकर अपने देशवसियों के लिए भी अनाज की पूर्ती करता हूँ। मैं क्या हूँ ? मै कौन हूँ? मेरी ड्युटी क्या है? यह मुझे अच्छी तरह मालुम है। इसिलिए मै हमेशा दूसरों के हित में सोचता हूँ।

मै एक गरीब किसान हूँ। मुझे कोई भी जीवनोपयोगी वस्तुए पर्याप्त मात्रा मे नही मिलती है। फिर भी मैं हमेशा होंठों पर मुस्कान रखे खूश रहने का प्रयास करता हूँ। कभी कभी मेरे पास खेती में फसल लगाने के लिए भी पर्याप्त धन नहीं होता है । तब मेरे सामने एक बहुत बडी मुसीबत खड़ी हो जाती है। फिर भी मैं अपनी परेशानी किसी को न दिखाते हुए किसी साहूकार से कर्ज लेकर अपनी परेशानी का हल निकाल लेता हू। कई बार में साहुकार के ऋण में दब जाता हूँ फिर जहाँसे निकलना मेरे लिए मुश्कील हो जाता है फिर भी मैं हार नहीं मानता हूँ। किसी भी तरह कायम स्थिती पर आ जाता हूँ मुझे अपने परिवार अपने देश के अलावा इस पर्यावरण की भी फिक्र रहती है। इसलिए मैं हमेशा खेतो में, बाग बगिचो में पेड़ पौधे लगाती हूँ। पर्यावरण का खयाल करता हूँ।

दिन भर खेतो में पूरे परिवार के साथ परिश्रम करना। किसी भी स्थिती में फसल की देखरेख करना अच्छी फसल पाने के लिए खून पसीना एक करने के हमेशा तत्पर रहता हू।

मैं एक भारतीय किसान हूँ। मेरा रहन–सहन बहुत ही सिधा –साधा है मुझमे हर परिस्थिति से लडने का साहस है। तथा आत्मसम्मान की मुझ में कमी नहीं है और आत्मसम्मान ये दौलत मुझे मेरे पूर्वेजो से मिली ह।

जमीन जल चुकी है, आसमान बाकी है। बरस जान इस बार वक्त पर है मेघा किसी का मकान गिरवी है किसी की लगान बाकी है।

नेता अपने बच्चों को नेता बनाता है। अभिनेता अपने बच्चों को अभिनेता बनाता है मगर एक किसान अपने बच्चोकों किसान बनाना नही चाहता सोचा है कभी क्यो ?

किसान की आत्मकथा

दु:ख तो मेरा साथी है, लोग मेरा मेहमान है लोग मुझे अन्नदाता कहते मेरा नाम किसान है घास फुस का घर है मेरा धूप जहा खलिहान है बादल मेरी किस्मत लिखना बाढ़ सुखा मेरा इम्तिहान है।

प्रेरणा
वाङ्मय
विशेषांक
२०१८-१९

English Section

Index :

- **Character Analysis of Othello- A Famous Tragedy Written by William Shakespeare** / Miss Alka Rangnathrao Magar
- **Frantz Fanon: A Postcolonial Critic /** Nilofer Shaikh Rashid
- **Pulley- The Theme Based on Bible Myth** / Daud Vyanktesh Dilipraw
- **Jacques Derrida's Concept of Deconstruction** / Neeta MarotraoKamble
- **M.H. Abraham's Mimetic Orientation** / Ashamati Vasantrao Khedekar
- **Another Sorrow- The Poem on the Faith of God** / Rajesh Kondiba Katare
- **She Walks in Beauty: The Theme of Eternal Beauty** / Amol Abasaheb Bidwe
- **Sigmund Freud: Psychologist as well as a Critic** / AryanYugpurush Akhileshkumar Sinha
- **Sublime Theory of Longinus** / Manda Devidas Magar
- **The Entertainer: A tragedy of Theatre Player** / Punjaram Murlidhar Borade
- **The Inchcape Rock- The Theme of As You Sow So You Reap** / Rajshree Joshi Ravindra
- **Upagupta: The Lesson of Buddhism** / Shivani Radhakrish Keware
- **Wedding Album-A Satire of Indian Marriage** / Divya Subhash Padmavat

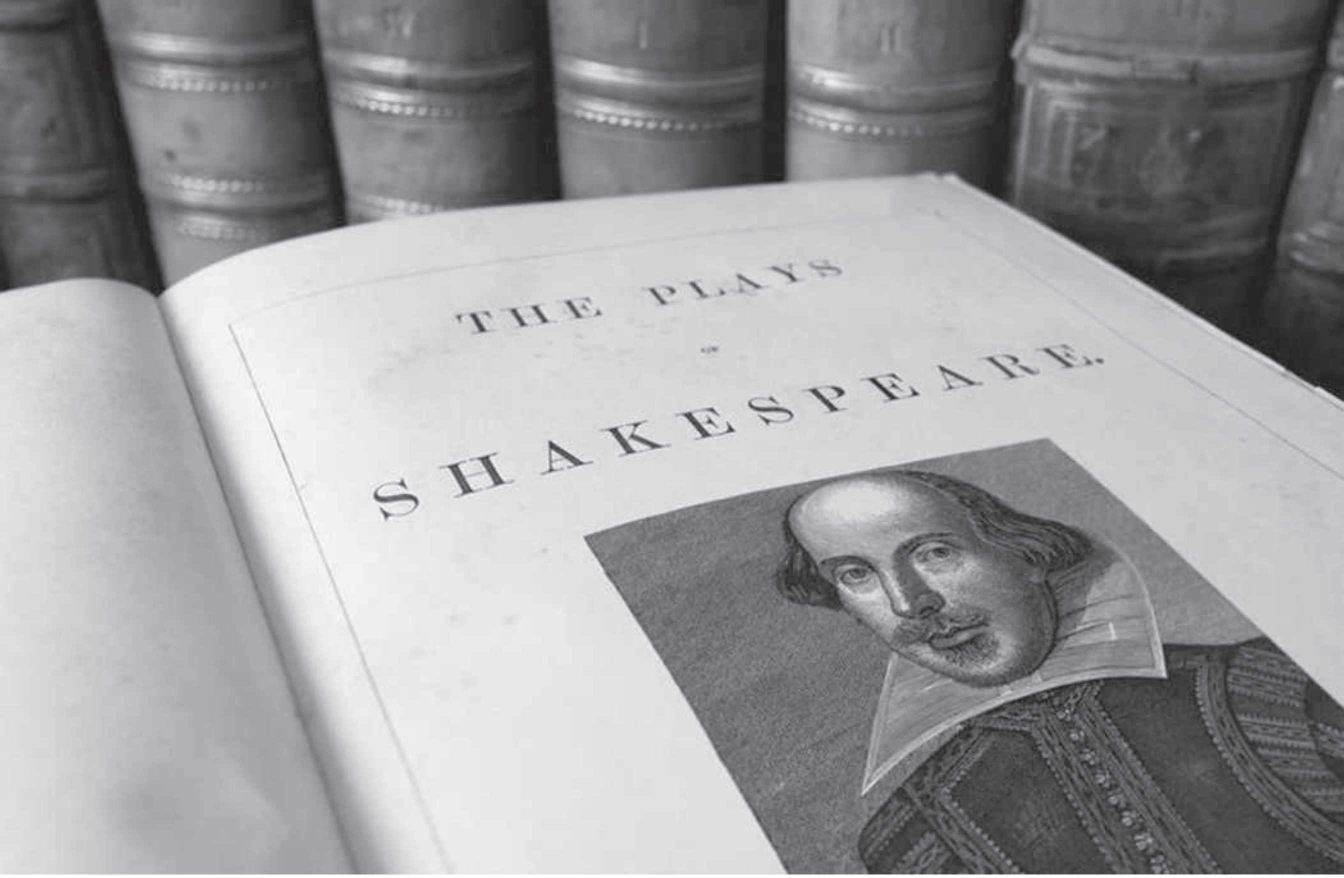

Character Analysis of Othello- A Famous Tragedy Written by William Shakespeare

Alka Rangnathrao Magar

Introduction: Shakespeare is called as the 'Father of English Literature.' He wrote 154 Sonnets and 37 complete dramas and one is incomplete. His dramas are divided into Tragedy and Comedy. His four Tragedies are very famous. Hamlet, Othello, Macbeth and King Lear. Present article is a brief discussion of characters from his famous tragedy 'Othello.' Following are the major characters of Othello:

a. Othello: A Moor, and an officer in the Venetian military. He falls in love and marries, the delicate Desdemona though he is middle-aged, and she is still young. Othello is bold and a good warrior, but he is a good man undone by his two main failings - jealousy and pride. Although Othello is very eloquent, he believes his manners and words are both rough.

b. Desdemona: Othello's wife, a young Venetian woman of high birth and good breeding. Desdemona is almost overly virtuous, which causes her to feel that she must defend Cassio, and speak in a public sphere when necessary. She is stronger than Othello believes her to be, and is not the private, withdrawn, meek woman he wish she were.

c. Cassio: Othello's lieutenant, though he has little field experience. Cassio is a smooth-talking Venetian courtier, the opposite of Othello in many respects, which is why Othello admires him. Othello is led to believe that Cassio has had an affair with his wife, though Cassio has only honorable intentions toward Desdemona.

d. Iago: He is the worst villain of all his dramas. Othello's ensign who was passed over for the lieutenant position in favor of Cassio. Iago is young and treacherous; he is a villain from the start, and though he cites his wounded pride and Othello's alleged infidelity with his wife Emilia,

his actions are without justification. He is immoral, but very perceptive, keen, and able to manipulate people into falling for his deceptions.

e. Emilia: Iago's wife and Desdemona's handmaiden. She is entrusted with bringing people into Desdemona's presence, staying with her at all times, etc. Emilia is not aware of her husband's machinations, nor his darker qualities. She remains loyal to Desdemona above all others, although she unwillingly plays a key part in Iago's treachery.

f. Brabantio: Desdemona's father, a senator and renowned citizen of Venice. He is not at all pleased by Desdemona's union and warns Othello that as Desdemona betrayed her father, she may betray her husband too.

g. Roderigo: A Venetian who lusts after Desdemona, and thus a tool in Iago's plots. Iago promises Roderigo that he shall have Desdemona's love in return for his help; Roderigo actually receives nothing but a disgraced death following his attempt on Cassio's life.

h. Duke of Venice: Ruler of the city, and Othello's superior. He allows Othello and Desdemona to stay together despite her father's protests. The Duke also sends Othello off to Cyprus to battle the Moors.

i. Senators: Other authority figures of Venice, and men of reason and order; they also support Othello and Desdemona's union, and Othello answers to them and the Duke in matters of war.

Bianca: A courtesan who Cassio visits frequently; Cassio asks her to make a copy of Desdemona's handkerchief, and the fact that the handkerchief is found in her place further incriminates Cassio. She is the only female in the play whom Cassio shows less than full respect to, likely because she is a prostitute.

Montano : Governor of Cyprus: Pronounces judgment on Iago at the end of the play, comments on the situation, and helps to wrap the play up. He is the main law and order figure of Cyprus, and serves as damage control after Othello dies, and Iago is proven unfit.

Lodovico and Gratiano: Two Venetian nobles, both of some relation to Desdemona; both play their biggest part after Desdemona has died, and must take the news of the tragedy back to Venice as officials of that city.

Conclusion : Thus, Shakespeare represented the different types of characters in his drama Othello. His writing is the part of real life which is the combination of good and bad, sorrow and joy. The same theme with the presentation of above character we find in this drama also.

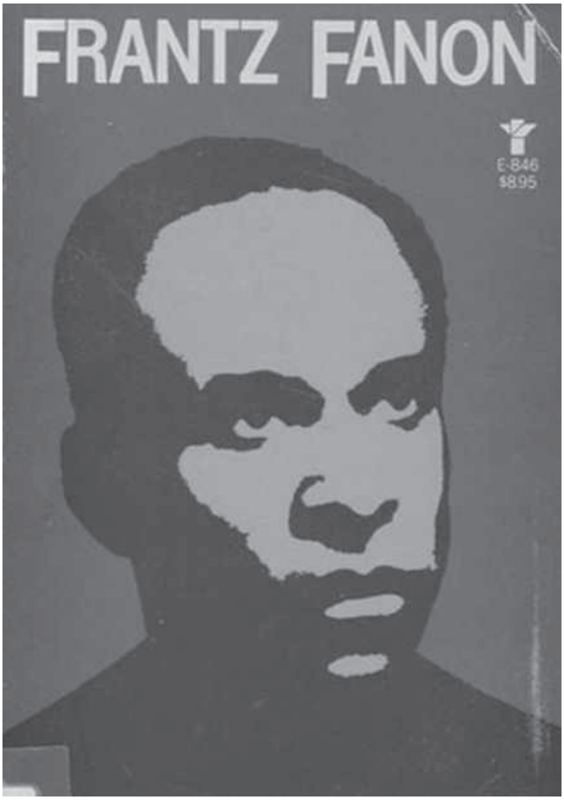

Frantz Fanon: A Postcolonial Critic

Nilofer Shaik Rashid

Introduction: A leading theorist and activist of third world struggle against colonial operation, Frantz Fanon was one of the most powerful voices of revolutionary thought in the 20th century. Frantz Fanon's book 'Black Skin White Masks' (1961) has explored the physiological effects of racism and colonialism. In 1954, while Fanon was working as the psychiatrist in Algeria, the Algerians rebelled against French rule. The violent struggle for Algerian independence was laid by the national liberation front. Fanon edited the Front's newspaper and remained involved in the revolution until his death in 1961. Fanon produced a number of writings connected with Algerian and African revolution, his most comprehensive and influential work was 'The Wretched of the Earth' (1963). This is a classic text analyzed the conditions and requirements for effective anti-colonial revolution from a Marxist perspective modified somewhat to accommodate conditions specific to colonized nations. It also articulated the connections between class and race.

Empty Shell: Fanon points out that the limitations of nationalist sentiment, nationalist sentiment is an integral stage in the struggle for independence but from colonizer rule. It proves the 'empty shell'. According to Fanon the Bourgeois class in the subject nation that takes over power at the end of colonial rule. This class is underdeveloped it has little economic power or knowledge. It is not engaged in production invention or labour. Such is the narrow vision of this class that equates nationalization with transfer into native hands of those unfair advantages which are legacy of the colonial period.

Fanon's overall point of conclusion is that Bourgeois phase in the history of underdeveloped countries in completely useless phase. The aim of communism, according to, Mare was to realize the promise of freedom, democracy and equality which was articulated

but not fulfilled by the bourgeois class.

Narrow Nationalism: Fanon says that the national bourgeois of colonized countries has none of the virtues of its counter parts in the west; it came to power in the name of Narrow Nationalism which scarcely masked its pursuit of its own interest. As such it must be opposed and neutralized with the aid of the honest intellectuals who truly desire revolutionary change for the mass of people.

Humanist Outlook: The second point is that, "a rapid step must be taken national consciousness to political and social consciousness" by this Fanon means that nationalist sentiment must enriched by a consciousness of social and political needs, as formed by humanist outlook.

Contested Culture: According to Fanon colonialism entirely disrupts the cultural life of a conquered people. A culture under colonial domination is 'contested culture' whose destruction is systematically sought. The native culture freezes into defensive posture. The various tension caused by colonial exploitation, poverty, famine, cultural and physiological emaciation have their repercussions on the cultural frame- gradually the progress of national consciousness among the people gives rise to substantial changes in literary styles and themes.

Conclusion: Thus,Fanon's essential point is that in the circumstance of colonial domination, the nation is necessary condition of culture. The nation gathers together the various indispensable elements necessary for the creation of culture. What Fanon is tracing here is that, culture is expression of national consciousness, the stage of national identity cannot be somehow by passed as we progress to a view of our general participation in humanity. Fanon insists that it is at the heart national consciousness that international consciousness lives and grows.

Fanon traces that the way forward for the colonized nations of Africa and other parts of the globe not in the imitation of Europe but in the working out of new schemes on the basis of the mankind. For "Europe, for ourselves, and for humanity comrades, we must turn over a new leaf, we must work out new concepts and try to set a foot of new man".

Pulley-The Theme Based on Bible Myth

Daud Vyanktesh Dilipraw

Introduction: The 'Gift' is written by Herbert. Herbert can be included in the metaphysical school of poets. His poems are characterized by a precision of language, a metrical versatility, and an ingenious use of imagery. They include a variety of songs and poems, and also reflect Herbert's concern with speech — conversational, persuasive, and proverbial. His poems explore and celebrate the ways of God's love as Herbert discovered them within the fluctuations of his own experience. Because Herbert, who was a priest in the Anglican Church, is as much an ecclesiastical as a religious poet, one would not expect him to make much appeal to an age as secular as our own; but this has not proved so. All sorts of readers have responded to his quiet intensity; some say that for readers of the present day, Herbert displaced Donne as the supreme Metaphysical poet.

Theme of the Poem: It would be difficult to explain Herbert's poem without alluding to Pandora's box of gifts. The gods, especially Zeus, gave Pandora a box, warning her never to open it. Her curiosity overcame her, however, and she opened it, releasing innumerable plagues and sorrows into the world. Only Hope, the one good thing the box had contained, remained to comfort humanity in its misfortunes. In this poem, the fusion of the classical and the Christian add richness and dimension to the poem's guiding metaphysical conceit, which is a pulley that draws man slowly toward God.

Pulleys and hoists are mechanical devices aimed at assisting us with moving heavy loads through a system of ropes and wheels (pulleys) to gain advantage. We should not be surprised

at the use of a pulley as a central conceit since the domain of physics and imagery from that discipline would have felt quite comfortable to most of the metaphysical poets.

Detail Summary of the Poem: In the poem, the central idea posited by Herbert is that when God made man, he poured all his blessings on him, including strength, beauty, wisdom, honor and pleasure. However, as in Pandora's box, one element remained. We are told that God "made a stay," that is, He kept "Rest in the bottome." We might, in modern parlance, call this God's ace. God is aware that if He were to bestow this "jewel" (i.e. rest) on Man as well then Man would adore God's gifts instead of God Himself. God has withheld the gift of rest from man knowing fully well that His other treasures would one day result in a spiritual restlessness and fatigue in man who, having tired of His material gifts, would necessarily turn to God in his exhaustion. God, being omniscient and prescient, knows that there is the possibility that even the wicked might not turn to Him, but He knows that eventually mortal man is prone to lethargy; his lassitude, then, would be the leverage He needed to toss man to His breast. In the context of the mechanical operation of a pulley, the kind of leverage and force applied makes the difference for the weight being lifted. Applied to man in this poem, we can say that the withholding of Rest by God is the leverage that will hoist or draw mankind towards God when other means would make that task difficult. However, in the first line of the last stanza, Herbert puns on the word "rest" suggesting that perhaps God will, after all, let man "keep the rest," but such a reading would seem to diminish the force behind the poem's conceit.

Feeling of Restlessness: Since first attaining consciousness, the human creature has been plagued with feelings of restlessness. This has resulted in finding new and better ways of doing things. We could outline a whole litany of inventions and nodes of progress that have been made. It has also led to new discoveries on this planet, and uncharted trips to new worlds. In that sense, this feeling of restlessness has been a boon and blessing to all mankind. Of course, there are those who used it to line their own pockets, to gain power over their fellow human beings, and to cause nations to go to war over their differences. The call to arms has always relied on tapping that feeling of restlessness and adventure among our young. In this sense, the feelings of restlessness have often been a curse to mankind

Conclusion: Herbert wrote this poem as his explanation of the feeling of restlessness with which we are both blessed and cursed. His interpretation can be accepted literally, but in a non-theistic sense, it could be interpreted as the fact that the evolution of man is not yet complete. We still must partake of more of that cup. However, we must also remember that the dregs at the bottom can also be bitter.

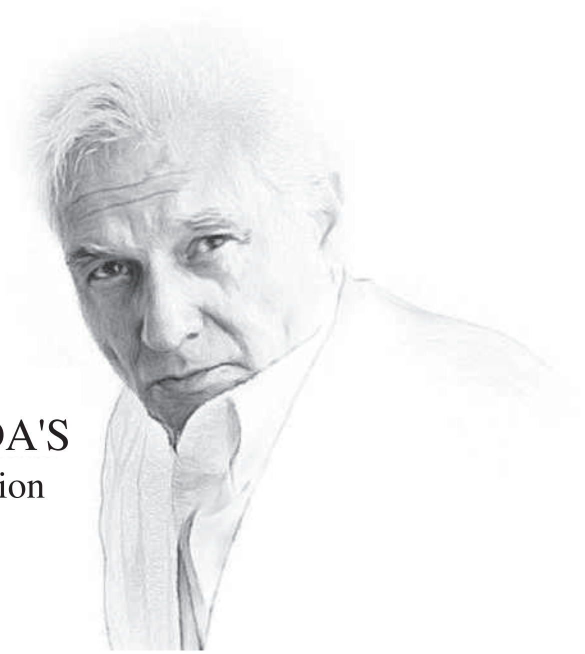

JACQUES DERRIDA'S
Concept of Deconstruction

Neeta MarotraoKamble

Introduction:The term deconstruction denotes a particular kind of practice in reading theory and method of criticism and mode of analytical inquiry. The term deconstruction was coined by the French philosopher Jacques Derrida. The theory of deconstruction emerged by way of opposition to structuralism. Jacques Derrida inaugurated the theory of deconstruction in the late 1960s; his writings are both a continuation and a critic of structuralism. Derrida's important critical works are – 'Of Grammatology', 'Writing and Difference', and his essay "Structure, Sign and Play in the Discourse of the Human Science". Derrida calls 'Of Grammatology.' the axial proposition that there is nothing outside the text. Derrida's rigorous exploration of Saussure's claim that in language there are only differences without positive terms, leads him on to position the two key concepts of structuralism namely – 1. Sign 2. Structure.

Deconstruction is a radical destabilization of all earlier moments in literature. For Derrida language is not a reliable mode of communication. It is fluid and slippery. According to Derrida language doesn't consist of merely a simple union of signifiers and signifieds. Instead it consists of a chain of signifiers. Derrida argues with the Saussure that we can know the meaning of signifier through and because of their relationship and differences among themselves. Derrida applies this reasoning also to the signified. Derrida declares that signified cannot orient or make permanent the meaning of the signifier because the relationship between the signifier and signified is both arbitrary and conventional. Our mind doesn't containable and unchanging concepts but a continually changing play of signifiers. These signifiers, though they seen to be stable, are not stable in reality. Each and every signifier produces other signifiers in a never ending deferral or postponement of meaning. We may try to find out the stable meaning, but it is not possible, because we can never get beyond the play of signifiers, that is language.

According to Derrida it is only the mental trace left behind by the signifiers that we take to be the meaning. Derrida's trace is the mark of the

absence of presence, and always already absent present.
The characteristics of language are that it plays of signifiers continually defers meaning and any meaning that a word seems to have is the result of the differences by which we distinguishes one signifier from another. The meaning of sign is some sense is always absent from it. Meaning cannot be fixed. There is a constant flickering of absence and presence at one at the same time. Derrida coins a word difference for meaning that language seems to convey. According to Derrida language does not posses the stability or solidity. That is the reason we can improvise and stretch it to suit newer ways of thinking bout the world and ourselves. Derrida uses the 'bricolage' to refer to this activity. Bricolage is the process of assembling something form material at hand. In the Derridian usage, it refers to the act of borrowing concept from different sources, and redesigning them to suit ones needs. He demonstrates this activity by putting words under eraser that is first by writing them and then crossing them out. We use, and erase language at the same time.
Derrida uses the term supplement to refer to the unstable relationship between elements in binary operation. According to Derrida to search for the texts correct meaning is meaningless because meaning is derived from difference in a dynamic context related on going process all the texts have multiple meaning or interpretations. Meaning evolves as a reader interacts with the text and with both the reader and the text providing social and cultural context. None can come to the correct interpretation of a text the, joy of textual analysis resides in discovering new interpretations each time a text is read or reread. Text's meaning is undecidable for each reading and rereading can elicit different interpretation.
Derrida questions the basic assumption of western philosophy. The notion of structure had presupposed a centre. The western metaphysical has invented a variety of terms that functions as centers, God, truth, man, origin, being, form, humanity, essence etc.Derrida names logo centrism i.e. the belief that there is an ultimate reality or a centre of truth that can serve as the basis for all our thought and action. In western philosophy thinks that god's word is spoken. A spoken word is closer to the original thought than a written word. Privileging of speech overwriting is called phonocentrism. According to Derrida western philosophy has always supported this hierarchy in order to preserve this concept of presence. This traditional hierarchy of binary oppositions has infected all system of thought including literature, criticism of art, in fact the whole culture. This thinking can be reversed and Derrida proposes it he thinks that writing is a speech and speech is one form of writing. Writing is constructed on the same principle as speech. Such a reversal of the traditional hierarchy is the first step in Derridian deconstruction.
According to Derrida there cannot be any centre that controls or organizes out thinking. Dismissal of the notion that the central controls out thought is decentring.
Derrida concludes that there is no sign or chain of signs that can determine meaning.
"If a sign of another sign and is a text is a text of another text, there context is a context of another context."
This implies that even contextual meaning is not fixed the same endless deferral with supplementary and traces is found in contextual meaning. In this way Derrida is being one of the modern worlds. He is the champion of postmodernism, who radically changed the way we look at the world and present facts.

M.H. Abraham's Mimetic Orientation

Ashamati Vasantrao Khedekar

Introduction: M.H. Abraham is An American literary critic, known for works on Romanticism, in particular his book 'The Mirror and the Lamp'. Under his editorship, 'The Norton Anthology of English Literature' became the standard text useful for undergraduate courses across U.S.A and a major trend setter in literary canon formation.Abrams' introductory chapters to his book 'The Mirror and the Lamp' provides a concise history and a simple diagrammatic skill for discriminating various kinds of critical theory and practice. It constitutes the best possible introduction to the study of modern criticism. Abrams traces various types of development in critical theories from past to the present. He elaborately discusses the orientation of mimetic, pragmatic, expressive and objective theories. His intention seems to trace the historical evolution and ultimate triumph of all criticism.

The Mimetic Orientation: It is considered to be the most primitive of all aesthetic theories. The concept of 'mimetic' (imitation) first appears in 'the Dialogues' of Plato. Socrates considered the art of painting, music, poetry, dancing and the sculpture as imitations. "Imitation' is the relational term which includes the relation between 'imitable' and 'imitation'. In platonic dialogues there are three categories that of the eternal and unchanging ideas reflecting this in the world of sense and the third category reflect the second such as shadows in water or in mirror. In discussing the nature of art Socrates makes the point that there are three beds. The idea which is the essence of the bed is made by God. The bed made by Carpainter and the bed found in painting.

Since art imitates the world of appearance. It has a lowly status in the honour of existing thing. Plato points out that since art has a mimetic character. Its effect is bad as it represents appearance rather than truth and honour and feels it's rather than reasons. Both Socrates and Plato did not consider poetry as a special kind of product having its own criteria and reason for being.

Aristotle too defines poetry as 'imitation'. The difference between the way and the term imitations function in Aristotle and Plato distinguishes radically their consideration of art.

Objectives of Imitation: Following Plato, Aristotle calls the poet as an imitator, who imitates on of the three objects: 1.) Things as they are or were 2.) Things as they thought to be 3.) Things as they ought to be. In other words what is past or present? What is commonly believed? And what is ideal? The historical genesis of art is traced to be the natural human instinct for imitating and to the natural tendency to find pleasure in seeing imitations.

For Aristotle, the poet's imitation or pictures of life are not unreal or "Twice removed from reality" as Plato believed. On the contrary they reveal truths of a permanent and universal kind. To prove this, Aristotle makes a comparison between poetry and history. It is not the function of the poet. He says, "To relate what has happened but what may happen" – what is possible according to the law of probability, necessity. The true difference between the poet and the historian is that one relates what has happened and other what may happen. Therefore, poetry is more philosophical than history and also higher than history because poetry tends to express to universal and history the particular.

Taking tragedy as a highest form of poetry, Aristotle says that it arouses the emotions of pity and fear. For him the emotional appeal of poetry is not harmful as Plato believes but artistically satisfies.

Conclusion: The Italian scholars in the 16th century used terms like reflection, representation, copy or image for imitation continued to be a prominent item in the critical vocabulary for a long-time after Aristotle - All the way through eighteenth century. Richard Hard said in 1951; "All poetry, to speak with Aristotle and Greek critics is probably imitation. It is indeed the noblest and most extensive of the mimetically arts; having all creations for its object, and ranging the entire circuit of universal being". The German scholar Lessing thought imitation as the essence of art.

Another Sorrow- The Poem on the Faith of God

Rajesh Kondiba Katare

Introduction: The major themes of the poem "On Anothers' Sorrow", from the poetical works of "Songs of Innocence" by William Blake. William Blake's volume of poetry entitled Songs of Innocence and Experience is the embodiment of his belief that innocence and experience were 'the two contrary states of the human soul,' and that true innocence was impossible without experience. Songs of Innocence contains poems either written from the perspective of children or written about them. Many of the poems appearing in Songs of Innocence have a counterpart in Songs of Experience, with quite a different perspective of the world.

God's love: William Blake addresses the issue of God in the nine stanza of poem. In stanza four, Blake concerns himself with God's concern for humankind and the rest of His creation. Blake is bold in his proclamations here. In essence, Blake is asking if God, "who smiles on all," hearing birds in trouble and the woes of infants, cannot be close by and be empathetic to small birds (and also all his creatures) and infants. Blake is saying that God is a benevolent being who does care.

It doesn't mean, in the case of human beings, that God doesn't allow us to make mistakes based on our free will choices. We have free moral agency and some of our trials and tribulations are of our own doing, because of wrong choices. In fact, our wrong choices can affect others as well. Blake is saying that despite our imperfections and human frailty, God is watching and does empathize with living beings.

Faith: In this poem, Blake alludes to human beings needing to have faith in God. He is saying, subtly, that one must have faith in God because God sees and understands the hardships people endure and that he desires to give us his joy so that "…our grief He may destroy".

Blake is saying that human beings should not think that God doesn't hear our sighs or see our tears. God does lament for our burdens and pains and "He doth feel the sorrow too".

Compassion: A third theme of this poem is compassion – our concern and care for others as they deal with life's trials. William Blake emphasizes how we feel sorrow when we witness someone else's affliction and grief. Blake writes in the first two lines of stanza number two:

"Can I see a falling tear,
And not feel my sorrow's share?"

He is saying that decent, thoughtful, and honorable human beings will have compassion for others as they see them suffering and will desire to ease their burdens. Kindheartedness is the foundation of compassion – a heart that feels for others' plights. This should lead to constructive action to help others, beyond just mouthing words of support. It involves actually doing what needs to be done, even in a small way if that is all one can do, to help others survive and hopefully eventually prosper again in terms of health, as well as in other areas of their lives.

Conclusion: Thus, William Blake's volume of poetry entitled Songs of Innocence and Experience is the embodiment of his belief that innocence and experience were 'the two contrary states of the human soul,' and that true innocence was impossible without experience. Songs of Innocence contains poems either written from the perspective of children or written about them. Many of the poems appearing in Songs of Innocence have a counterpart in Songs of Experience, with quite a different perspective of the world.

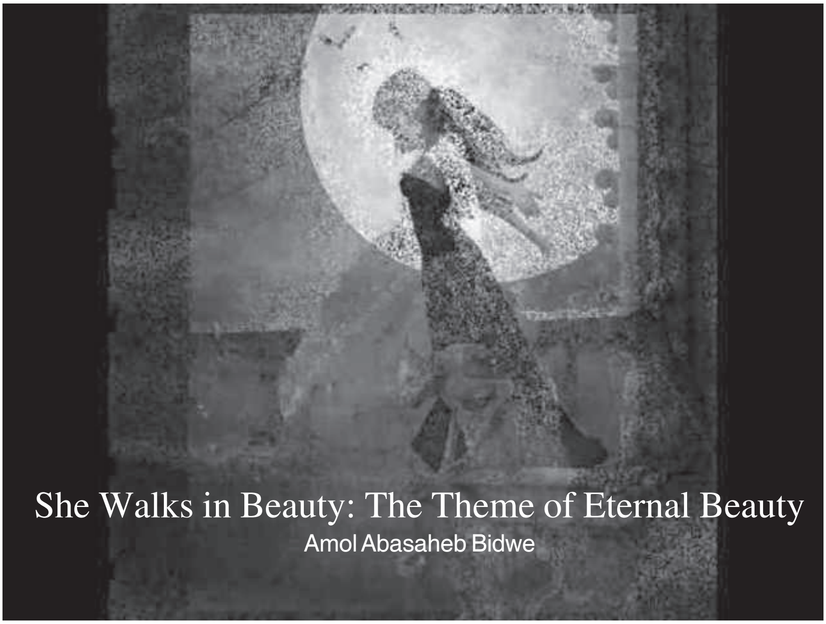

She Walks in Beauty: The Theme of Eternal Beauty

Amol Abasaheb Bidwe

Introduction: She walks in beauty composed by Lord Byron. Byron has been one of those poets who have left an everlasting mark in the history of English literature poetry.

Theme of the Poem: Byron wrote this poem about Mrs. Wilmot, his Cousin Robert Wilmot's wife. It echoes Wordsworth's earlier "The Solitary Reaper" (1807) in its conceit: the speaker's awe upon seeing a woman walking in her own aura of beauty. While ostensibly about a specific woman, the poem extends to encompass the unobtainable and ideal

Paragraph wise Summary:

The poet describes a woman who "walks in beauty, like the night/Of cloudless climes and starry skies" (lines 1-2). Immediately the light of stars and the shadow of night are brought forth as contrasts, foreshadowing the further contrasts the poet notices regarding this beautiful woman. Seeing her eyes, he declares that in her face "all that's best of dark and bright" are joined. Her beauty is contrasted to the "gaudy" daylight.

In the second stanza, the poet reflects on the balance in the woman's beauty: "One shade the more, one ray the less" (line 7) would hinder the "nameless grace" which surrounds her. He then turns to her inner life, seeing her external beauty as an expression of thoughts that dwell in a place (perhaps her mind, or her beautiful head and face) both "pure" and "dear" (line 18).

The final stanza returns to her face, but again sees the silent expression of peace and calm in her cheek, brow, and smiles. Her pleasant facial expressions eloquently but innocently express her inner goodness and peacefulness.

Structure of the Poem: "She Walks in Beauty" is written in iambic tetrameter, "a meter commonly found in hymns and associated with 'sincerity' and 'simplicity'" (Moran 2). Byron's chosen meter conveys to the reader both his purity of intent (there is but one subject for this poem, the lady's virtuous beauty) and a poetic parallel to his subject (the lady's beauty arises from her purity or simplicity of nature). It is an astonishingly chaste poem given its author's reputation for licentiousness, lust, and debauchery.

Conclusion: She walks in beauty by Lord Byron is an ode to a lady which the poet saw at an evening party and was mesmerized by her startling beauty to such an extent that he wrote this piece of poetry for her. It is believed by many critics that the lady in question here was Lord Byron's cousin in marriage Mrs. Wilmot whom he had first seen in a beautiful black gown with silver spangles on it. The arresting beauty of her presence inspired the poet to pen this beautiful poem. This summary of She walks in beauty will help the readers discover the beauty of using contrasts in a poem. It will also help them realize the importance of inner beauty which adds arresting prettiness to a face.

Sigmund Freud: Psychologist and Critic

AryanYugpurush Akhileshkumar Sinha

Introduction: Psychoanalysis is a method of treating somebody's mental problems or disorders by making them aware of experiences in their early life and tracing the connection between these and their present behaviour of feelings. It is new science which emerged in the 20th century. It has immensely influenced literary creations, which are to great extent, the products of the mental encounter with a social or physical or metaphysical reality. The conceptual tools developed by psychology and psychoanalysis were so liberally used by literary critics that the movement almost demanded a redefining of the very nature and function of literature. The psychological approach to literature emerged as the critical method capable of broadening the scope of literary study by opening up new avenues.

Sigmund Freud:Psychoanalytic criticism owes its origin to Sigmund Freud an Austrian Psychologist, and its development to Jacques Lacan, a French Psychoanalyst. Theories and practices of Sigmund Freud provide the foundation for psychoanalytic criticism. According to Freud the impulses to avoid all pleasure (i.e. to increase pleasure) governs all psychic activity and all other activities are prompted by this wishes for pleasure. This is what he calls the pleasure principle.

Freud was the first to suggest that most human mental activity is unconscious and the primary source of psychic energy, libido, is sexual. Freud divides the human mind schematically into three zones.With the help of these divisions and classifications, Freud gives a scientific explanation to a number of psychic phenomena that remained unexplained for long. His three zones are as:

a. Id – unconscious: According to Freud Id is the store house for brains desires. For this part of the mind he names the unconscious. In this part of psyche or mind our hidden desires, ambitions, fears and passions are stored. According to Freud it is the unconscious that evidences itself through slip of the tongue, dreams, are and an irrational behaviour that motivates most of our actions. The irrational, instinctual unknown and unconscious part of the psyche Freud calls the Id and the rational, logical working part, the ego.

b. The ego (conscious personality): Another important notion in Freud is the idea of repression, which is the store house of all unfulfilled desires of traumatic past events and experiences that are forced out of the conscious – preconscious into the realm of unconscious. This store of traces has a strong influence on all human actions. When such repressed feelings are sublimated, they became noble or great and receive wide acceptance and credibility.

c. Superego (conscience):A third part, superego, acts like an internal censor causing us to make moral judgments in the light of social pressure.

Conclusion: Thus, Freud explained dreams and neurotic symptoms as the result of drives rising from the Id. In this view driveness rising from the Id are repressed by the ego and superego but they finally find their expression in displaced forms. Dreams are of great importance in Freudian psychology. In his book 'The Interpretation of Dreams', Freud says dreams are symbolic fulfillment of unconscious wishes and they are always symbolic. Dreams in Freud's theory is a made of wish fulfillment and place a crucial role in maintaining the psychic balance of human being. Freud says that dreams show or reveal things as literature does Dreams are like literature. The purpose of a work of art like the purpose of the dream is the secret gratification of a forbidden infantine wish. That is the reason why literary critics have great interest in the Freudian methods analysis and interpretations.

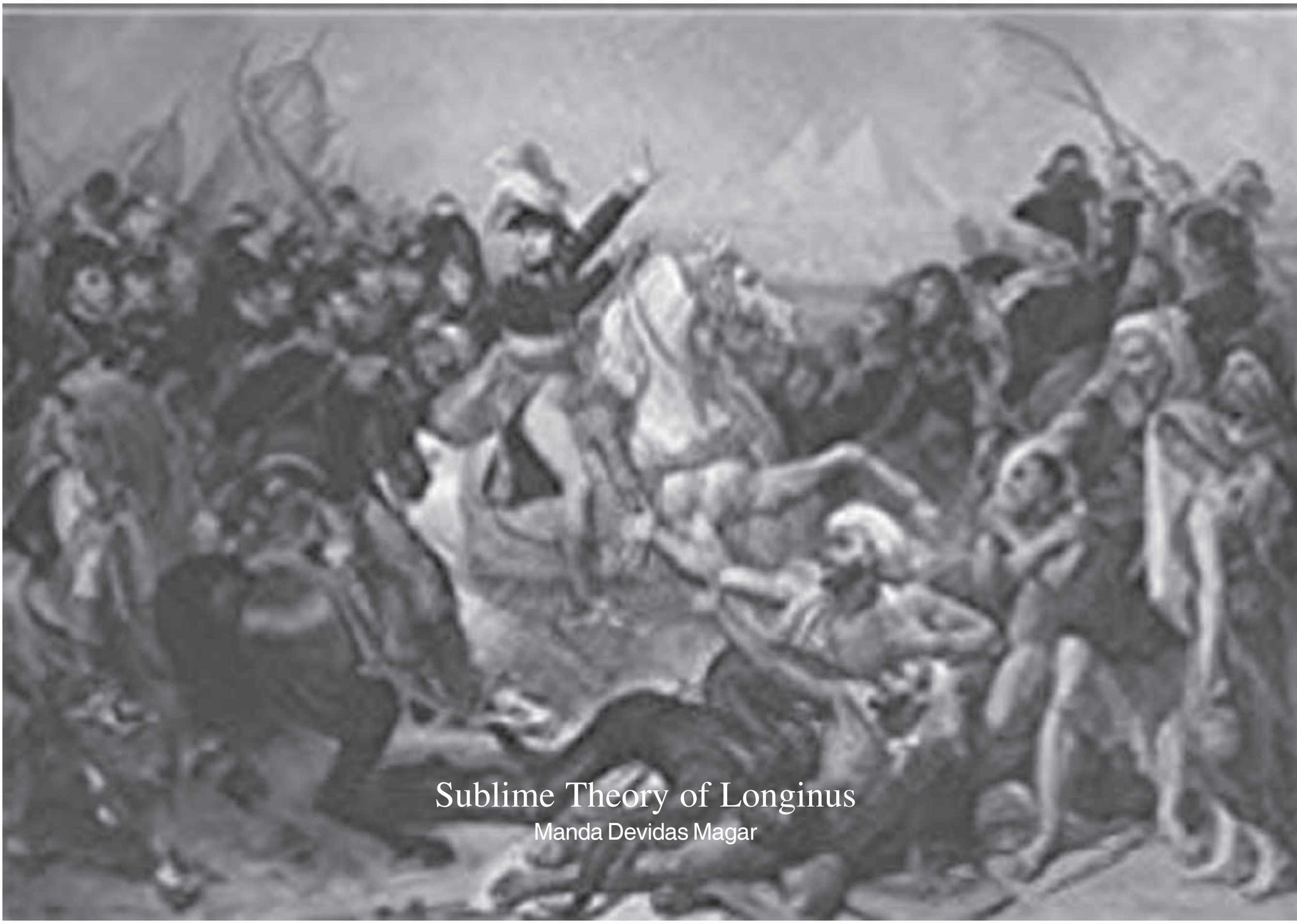

Sublime Theory of Longinus

Manda Devidas Magar

Introduction: Longinus is the first Romantic critic. He is the pioneer in the field of literary appreciations. “On the Sublime” is a unique treatise on style. It is written in Greek. Its declared subject in Rhetoric but its central argument is what constitutes sublimity in literature.

Before Longinus the function of literature was summed up in the three word formulas that are to instruct to delight and to persuade. Longinus found these three word formula essential wanted for language. He discovered that the masterpieces of Greek classical literature were great because of sublimity.

According to Longinus sublimity consists in a certain distinction and consummate excellence in expression. Longinus says that not instruction or delight or persuasion is the test of great literature but transport its capacity to move the reader to ecstasy - caused by irresistible magic of speech. If the reader is spell bound by what the writers say the work has the quality of sublime. According to Longinus is moving power of the literature attains to sublimity. He says that when the power of speech is sublime or truly lofty. It is not only pleases but excites. Moves, transports, elevate. It does not so at once but every time it is heard or read. Longinus says that those examples of sublimity which always please and please all are truly beautiful and sublime.

The Sources of Sublime: Longinus says that both nature and art contribute to sublimity in literature. He aptly puts it –

‘Art is perfect when it seems to be nature, and nature hits the mark when she contains art hidden within her’.

Longinus finds five principal sources of the sublime, the first two of which are largely the gifts of nature and the remaining three the gifts of art.

1. Grandeur of thought
2. Capacity for strong emotions

3. Appropriate use of figures of speech
4. Nobility of diction
5. Dignity of composition

A happy synthesizes of all the preceding gifts. All these pre-suppose as a common foundation an indispensable preliminary gift the command of language.

1. Grandeur of Thought:Nobody can produce a sublime work unless his / her thoughts are sublime. For sublimity is the echo of greatness of soul. It is impossible for those whose whole lives are full of mean and servile ideas and habits to produce anything that is admirable and worthy of an immortal life.

It is only natural that great decent should fall from the lips of those whose thoughts have always been deep and full of majesty. Stately thoughts belong to the loftious mind. Mostly they are innate but they can also be acquired by a proper discipline. Longinus links sublimity of thought and he assigns a higher purpose to the resulting transport that caused by the noblest thoughts finding then natural expression in the noblest language.

2. Capacity for Strong Emotions: The second natural source of sublimity is the capacity for strong emotion. Longinus asserts that nothing contributes more to loftiness of tone in writing than genuine emotion. Longinus says' "I would confidently affirm that nothing makes so muck for grandeur as true emotion in the right place, for inspires the words, as it were, with a wild gust of mad enthusiasm and fills them with divine frenzy."

Like stately thoughts, stately emotions also belong to the loftiest souls. They equally lead to loftiness of utterance. But they have to be true emotions and in the right place.

If sublimity is considered the chariot, grandeur of thought and capacity for strong emotion are the two mighty wheels, without which the chariot of sublimity can't move an inch.

3. Appropriate Use of Figures of Speech: The third source of attaining excellence of style is the use of figures of speech which he considers very important and so devotes nearly one third of his work to it. According to Longinus figures of speech should not be used mechanically, rather they must be routed in genuine emotion, figures should be used naturally because they satisfy basic demand of human nature - that for a pleasant surprise. He says that a figure is effective when it appears in disguise.

The chief figures that make for sublimity are the rhetorical question, asyndeton, hyperbaton and periphrasis. In brief, the use of figures must be psychological intimately connected with thought and diction and not merely mechanical.

4. Nobility of Diction:The fourth source of the sublime is diction which comprises (the proper choice of words and arrangement, the use of metaphors and ornamented language). Longinus says that when words are suitable and striking, they have a moving and seductive effect upon the reader and they lend grandeur, beauty and mellowness, dignity, force, power, and a sort of glittering charm to the style. Words breathe voice in death things. They are the very light of thought. According to Longinus imposing language is not suitable for every occasion. Among the ornament of speech Longinus considers metaphor and hyperbole.

5. Dignity of composition:The fifth source of the sublimity is the dignity of composition or the arrangement of words. It should be one that blends thought, emotion, figures, and words themselves – the preceding four elements of sublimity – into a harmonious whole. Such an arrangement has not only a natural power of persuasion and of giving pleasure but also the marvelous power of exalting the soul and swaying the heart of men. It makes the hearer or the reader share the emotions of the speaker. But if the elements of grandeur be separated from one another the sublimity is so uttered. A harmonious composition alone sometimes makes up for the deficiency of the other elements.

Conclusion: Thus sublime theory gives some principles where people can work under one roof. There is less chance to think on individual level. Here the critical writers have to think under one roof and analysis the written content.

The Entertainer: A tragedy of Theatre Player

Punjaram Murlidhar Borade

Introduction:The Entertainer is a three-act play by John Osborne, first produced in 1957. His first play, Look Back in Anger, had attracted mixed notices but a great deal of publicity. Having depicted an "angry young man" in the earlier play, Osborne wrote, at Laurence Olivier's request, about an angry middle-aged man in The Entertainer. Its main character is Archie Rice, a failing music-hall performer. The first performance was given on 10 April 1957 at the Royal Court Theatre, London. That theatre was known for its commitment to new and non-traditional drama, and the inclusion of a West End star such as Olivier in the cast caused much interest.

Summary of the Drama:The play is in three acts, sub-divided into thirteen scenes. Some are set in the Rice family's house, and others show Archie Rice on stage at the music hall.

Scene one:The Entertainer is set in an English coastal town. Its action centers on the Rice family, and specifically on Archie Rice, the "entertainer" of the title. In scene 1, though, the audience is introduced to the family through Billy Rice, Archie's father, and Jean, Archie's daughter. In a sense these two characters represent a saner past and a more hopeful future: The present, for the Rices, is a run-down, noisy, postwar slum.

Scene 2 (like scenes 4, 7, and 13) consists of a short monologue by Archie, delivered onstage just as it would be in one of his performances: He is a comedian in a music hall, or what Americans might call a burlesque theater, and these scenes represent samples of his professional humor. They are deliberately coarse, cheap, and unattractive; they represent the poor, defiant, and selfish attitudes John Osborne thinks typical of the England of his time. In scene 3, further characters assemble. Phoebe Rice returns from the cinema, where she spends her spare time watching films that

make no impression on her. Jean reveals that she has been to a rally in Trafalgar Square which sparked off a row with her conservative-minded boyfriend, Graham. He shares Billy's view—that women should be kept on a tight rein—and wants Jean to marry him; she, however, is budding into something other than the perfect wife. The talk turns to Frank and Mick (Frank's brother), the former having been imprisoned for refusing the draft, the latter having willingly joined up. Jean, representative of the new generation, admires Frank for saying no and going to jail. Billy and Phoebe seem to think Mick has made the better choice.

This issue is not as casual as it might at first appear. All through scene 5 (after another music-hall monologue by Archie) a telegram waits for Archie to open it. It is bound to be bad news, and in the end the audience discovers that it says Mick has been taken prisoner. Archie avoids this knowledge until the very end, in the same way that he has avoided any commitments or intellectual honesty throughout his life. He is a womanizer; he despises and maltreats his family; he makes a joke of everything—including his father's pride and his daughter's passion.

Two Characters of Entertainer:

a. Archie Rice:

Archie Rice, the title character. He is an actor, singer, and comedian in an archaic and dying institution, the English music hall. He is known as the "professor" by his fellow artists. His career has never afforded more than a meagre livelihood and a shabby sort of gentility, a remnant from the better times when his father, Billy Rice, was a very successful showman. At fifty, he is dapper, friendly, and superficially a gentleman. Despite his self-deprecating claim of being selfish and unfeeling, he is affectionate toward his family, especially his daughter, Jean, and his father. He brings the gag man's enthusiastic buoyancy into his domestic conversation to mask an entrenched cynicism and self-pity. At times, he is inattentive and unresponsive, even evasive. Seeking solace for his failure, he drinks excessively and womanizes openly, tormenting his long-suffering wife, whom he both pities and resents. His plan to divorce her and marry a much younger woman is thwarted, and his emotional string runs out with the deaths first of his son Mick, and then of his father. He is unable to accept a proffered chance for a new life in Canada. As the play's ending makes clear, he will end his days either in jail for tax fraud or in poverty, soullessly repeating his music-hall routines before progressively smaller and less appreciative audiences.

b. Billy Rice:

Billy Rice, the family patriarch, a retired music-hall showman. He is a dignified man in his seventies, fastidious in manner and dress and both slim and sprightly. Although at times grouchy and stubborn, he inspires fondness in Archie and love in his granddaughter, Jean. Despite his nostalgic ramblings about past glories and his mistrust of contemporary trends, he knows that the music hall is doomed and thinks Archie is a fool for following in his footsteps. He is also mindful of his familial responsibilities.

Conclusion: Thus with the death of Bill Rice, the author shows the tragic life of artist who tries to entertain the audience.

The Inchcape Rock- The Theme of As You Sow So You Reap

Joshi Rajshree Ravindra

Introduction:The Inchcape Rock is a ballad written by English poet Robert Southey. It was published in 1802. It tells the legend of a 14th-century attempt by the Abbot of Arbroath (Aberbrothock). The Abbot had installed a warning bell on Inchcape, a notorious sandstone reef about 11 miles (18 km) off the east coast of Scotland to warn mariners. The poem tells how the bell was removed by a pirate and subsequently killed on the reef while returning to Scotland in bad weather some time later. The "Inchcape rock" is based on the idiom "you will reap what you sow", "tit for tat". The poem brings out the theme of divine justice that bad things happen to those who do bad things. This is in fact the rule of nature.

Theme of the Poem: Inchcape rocknear the coast of Scotland isa huge and perilous rock. The Abbot of Aberbrothok hanged a bell on the rock.The bell ranged continuously till the storm was present.Thus, the sailors avoided the way where the bell ranged. Sir Ralph the Rover, a pirate decided to free the rock from the bell because he used to loot the ships. He cuts down the bell and dropped into the sea. It created a gurgling sound. Further, as time passes, Sir Ralph grows extremely rich and settles in Scotland. But nature sooner or later pays you for all your wrong deeds. This was also true in the case of Sir Ralph. While he was aboard on his ship, one night the moon was absent. Sir Ralph continuously motivated his sailors by saying that moon light will appear soon and they should not panic. The sailors followed the orders and the ship continued moving. With an unexpected turn of events, the ship hit the "Inchcape Rock" and slowly started drowning in the water. While drowning the sailors and all the people aboard wished that the bell was there on the rock because if the bell would have existed, such anaccident would not have taken place. When Sir Ralph drowns he feels miserable for removing the bell from the rock. Here, he was himself paying the price of the wrong deed he once committed. What would he now do of the money he looted because he will not be alive to use the money he accumulated by wrong means. Though the bell was not there but Sir Ralph could hear the noise of the bell in his head banging continuously. He felt that the ringing bell was telling him that look you are paying for your own wrong deeds.

In this way, the poem The Inchcape Rock is remarkable from the artistic point of view. The poem gave a moral message to the readers.

Reference to Context

"No stir in the air, no stir in the sea,
The ship was still as she could be"

Reference and Meaning: These lines are taken from the poem The Inchcape Rockcomposed by Robert Southey.The poem brings out the theme of divine justice that bad things happen to those who do bad things. In the opening of the poem, the poet introduced the background for his poem. The ship is still on the sea, It is still because of the air doesn't flow and the waves in the sea do not rise or fall. So the ship doesn't move further. This description of still ship on the sea reminds us the ship depicted in the famous poem The Rime of Ancient Mariner by S. T. Coleridge.

These opening lines are remarkable and contribute a lot to create a unique atmosphere in the beginning of the poem.

Conclusion: Thus, the theme of the Poem is Inchcape Rock is as 'As you sow so you reap'.Sir Ralph removed the Bell which was hanged by The Abbot of Aberbrothok for saving the life of mariners who were travelling in the sea. Finally, Sir Ralph lost the life because there was no bell to guide the rocks and at the end of life, he came to know the importance of bell for life. But when time is gone, it will never be back.

Upagupta: The Lesson of Buddhism

Shivani Radhakrish Keware

Introduction: "Upagupta" is written by Rabindranath Tagore. He is famous and well known Indian English Writer. He was received the Noble Prize in Literature. This masterpiece by Tagore.

Theme of the Poem: The impermanence of youth and physical beauty and the essence of love in today's age of instant messaging and online breakups is the major theme of Upagupta. Upagupta is a disciple of Buddha, and goes from one place to another. He is sleeping in a small town when a dancing girl wakes him up and requests him to sleep at her home. Upagupta refuses, and tells her "I will visit you when the time is ripe." A year later, and again on travel to the same place, Upagupta finds the dancing girl lying on the ground outside the town, having sores all over the body and shunned by the townsfolk. He applies balm on her body and when asked who he was, he replies "The time has come to visit you and I am here."

Development of the Poem: Many believe that this is the source of inspiration for Tagore's poem. Others believe that Upagupta is the Lord Buddha himself, while there is a very strong and distinct Krishna presence in the poem (Mathura, the flute, the description of him as being "beautiful," the hearing of lovers, as well as the fact that the manner in which Upagupta speaks in the poem is really reminiscent of how he spoke to Arjuna in demonstrating his status as Vishwaroopa in the Gita.)

The night time settings in both stanzas are punctuated by the contrasting vision of the girl, who is beautiful in the first stanza, horrifically riddled with pain and sores in the second. Yet, the transcendent vision of the ascetic is constant, who applies healing paste to her body and tells her "I am here." If we examine the poem as representative of the spiritual dimension of

Hinduism, there is much here which could put the poem in the same type of caliber as depicting the power of spirituality as seen in the Gita or Mahabaratha. The most basic elements jump out at the reader. The benevolence of the young dancer who is rebuffed, for all practical purposes. This is something that is unique, as we already know that the subject, Upagupta, is an ascetic. The idea that he would rebuff her generosity is quite powerful. Yet, he does so with the warning that "When the time is ripe, I will come to you." This helps to bring to light the Hindu or even Eastern belief that one does not choose their time, but rather their time chooses them. The figure that we see in the second stanza, as isolated and rejected, riddled with pain and scars is horrific enough. Yet, this is countered with the ascetic who approaches her with taking care of her. Yet, in my mind, the genius is not here. Tagore's genius comes in the last line which does not pretend to offer any other conclusion other than the statement of "The time has come, at last, to visit you, and I am here." This statement and its ideas are profound. We, as the reader, do not know what happens to the woman. Is she healed? Does she die? Perhaps, the larger question is whether this even matters. She has achieved a certain level of salvation, of moksha, or liberation. This is what we are left with, that the vision of the divine has come to the realm of the mortal. This is very reminiscent of any of the Hindu gods, such as Vishnu (Krishna and Buddha avatars), descending from their abodes to bless their mortals who have proven worthy, whose acts in this life have fed their own karma and ensured that the spiritual atman has been, to an extent, fulfilled. In a body of work that is highly political and literary, Tagore's poem is reminiscent and containing much of what makes the Indian lexicon of writing as something that encompasses a sense of the spiritual in almost any realm.

The structure of the Poem: The imagery is what grabs me in the poem. Tagore's initial description of how the ascetic is asleep on the ground and hears the anklets of the young and beautiful dancer is powerful along with the closing ideas of the storms raging in the end of the first stanza. Such imagery is continued in the second stanza when the ascetic comes back into town and hears "love- sick koels" as well as the "mango branches."

Conclusion: This poem has an human appeal which is typical of Tagore's works. The character of the dancing girl, intoxicated by the wine of her youth is common in our lives. And the unpleasant fate of such vainglorious people is also foretold. Only those who can see beyond the short term bodily pleasures can taste the real joy of freedom.

Wedding Album-A Satire on Indian Marriage

Divya Subhash Padmavat

Introduction: Wedding Album is written by great Indian English writer Girish Karnad. His popular dramas are Yayati, Tughlaq, Hayawadna and Wedding Album. By representing Nadkarni family, Girish Karnad has shown the satire of Indian Marriage with representing three major conflict i.e. caste conflict, net-café conflict and craze of NRI son-in-law as a prestigious issue.

Theme of Wedding Album: Marriage being the universal social knot is presented in its forms of dissonance and disturbance in the play as the Father deciphers the concept of marriage as — "Marriage is a gamble. No escaping the fact – marriage is a gamble" (Scene Nine p. 89). The play brings out the stark contrast between times gone by and the present by reflecting upon the social customs of marriage that have changed considerably. Karnad questions the capacity of the characters to deal with difficulties and ultimately presents the risk of marital discord that is increased with passing time. The play presents rigidly conceived roles of a husband and a wife where the characters are seen as survivors, for they have failed to meet their partner's psychological needs. The intimate relationship fails to allow the spouses to come together to receive and devote themselves to each other. The partial and incomplete negotiations in various phases of their married lives further lead to marital failure.

The playwright chooses to become that man who willingly presents the marital discord in his writing which further helps readers to interpret their lives with caution. His play rather provides with ideology that becomes imperative command to his readers through Mother – "Don't do the same thing with your life" (p. 90). His writing initiates and contributes to the society by providing an understanding of the meaning of marriage through representation of various social problems confronted in the present day

world.

Wedding Album-marriage in India :

It addresses issues in the institution of marriage in Indian context – play set-up in a Brahmin family of South India in Dharwad, Karnataka but the situation is applicable to other parts of the country as well that a marriage is a gamble. If you are lucky enough, you will hit the jackpot.

Family Introduction of Wedding Album:A family of 5 – mother, father, 2 daughters (Vidula and Hema), 1 son (Rohit) and Radhabai. Teleserial producer with whom Rohit works, need a story to have a hit in the market, so, Rohit conveys his sister's story which producer felt as something not usual with a today's generation of girls. So, Rohit went on to tell her the story of Radhabai who once used to be very calm and composed but now-a-days, has started shouting and "chik-chik".This play marked many incidences which are being observed mostly everywhere, not just related to the south Indian set-up of the play like.

Mother wanted to treat their relatives in her daughter's wedding as per the treatment which they gave to her, may be during the period of their occasions

Peculiar characteristic about mother-daughter relationship

Adultery but still feeling as the savior of "culture"

Tensions of wedding preparations:A marriage in Indian context where girl's family has to fulfill the "rituals" to give many and expensive gifts to their daughter and her in-laws even if daughter and her husband doesn't feel to need them, terming a marriage as the expensive affair from which no one can run away.Planning to get settled with a one from different religion is still a hush-hushYoung girls as kids facing the problem of harassment even in the comfort zone of their homes.

Misuse of internet for pornography: Even today, being settled abroad, but still giving less importance to daughter and paying more caring attitude towards son

And the list keeps on going………..

Conclusion: This play shows the face where we keep on blaming western culture as shallow but even ours is not less by portraying ourselves the ones who can save the world.

The play also shows a strong character of the serial producer who came to Bangalore, started her own business and had inter-caste marriage with a Muslim who supported her and gave a sense of security during that time when a marriage of Hindu-Muslim was a taboo, I think still it is !

This play as a drama genre is being loved and at many times, involves laughter.

म. गांधी यांच्या १५० व्या जयंती निमित्ताने महाविद्यालयात मुलींच्या वसतिगृहातील मुलींचे H.I.V., H.B., Thyroid, CBC यांची तपासणी करण्यात आली या प्रसंगी उपस्थित मान्यवर

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांना उद्‌बोधन करताना डॉ. व्ही.एच. पांचाळ. व्यासपीठावर उपस्थित प्राचार्य डॉ. शरद एस. कुलकर्णी, डॉ. संतोष दंडवते, प्रा. व्ही. आर. टेंगसे व डॉ. आर. आर. बैनवाड इ.

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या भारतीय संविधानातील मूलभूत हक्क, भारतीय संविधानाचा सरनामा व स्वातंत्रदिनाचे महत्व या तीन भिंत्तीपत्रकांचे विमोचन करतांना सस्थेचे अध्यक्ष डॉ. एस. एम. लोया, प्राचार्य डॉ. शरद एस. कुलकर्णी, डॉ. आर. आर. बैनवाड तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी.

नूतन महाविद्यालय सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त आयोजित माजी विद्यार्थी मेळाव्यात विचार व्यक्त करतांना श्री. बनारसीदासजी अग्रवाल

दि.२०/०८/२०१८ सद्‌भावना दिनानिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांना सद्‌भावना शपथ देऊन मार्गदर्शन करताना प्रा. विनायक टेंगसे तसेच सहकारी उपस्थित होते.

गांधी जयंती निमित्त स्वच्छता सप्ताहामध्ये सहभागी प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, डॉ. महेद्र शिंदे, कार्यक्रमाधिकारी डॉ. आर. आर. बैनवाड व डॉ. एम. डी. सवंडकर महाविद्यालयाच्या परिसरात श्रमदान करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी.

दि. १५/१०/२०१८ रोजी डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांची जयंती वाचन दिवस म्हणून साजरी करण्यात आली. यावेळी ग्रंथप्रदर्शनात पुस्तके पाहतांना विद्यार्थी.

मराठी राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या समारोप समारंभात मार्गदर्शन करताना माजी कुलगुरु डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले

सांस्कृतिक संचालनालय, महाराष्ट्र शासन व महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित कार्यशाळेत बोलतांना श्रीकांत उमरीकर

का.स.वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड व महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित मराठी राष्ट्रीय चर्चासत्रात बीजभाषण करतांना डॉ. उमेश बगाडे

मराठी राष्ट्रीय चर्चासत्रात बोलतांना का.स.वाणी संस्थेच्या संचालिका डॉ. वंदना महाजन

आविष्कार संशोधन महोत्सवात पुरस्कार स्वीकारतांना महाविद्यालयाचे प्राध्यापक व विद्यार्थी

कु. पूजा विजय चव्हाण हीचा राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धा २०१८-१९ नारायणपुरम वेस्ट गोदावरी, आंध्रप्रदेश येथे तृतीय क्रमांक व कास्य पद प्राप्त झाल्याबद्दल दि. २६.०१.२०१९ रोजी परभणी येथे पालकमंत्री नामदार श्री गुलाबराव पाटील, जिल्हाधिकारी श्री.पी. शिवशंकर, खासदार श्री संजय जाधव, आमदार श्री मोहन फड, आमदार श्री राहुल पाटील, जि.प. अध्यक्षा सौ. उज्वला राठोड, जिल्हा क्रीडा अधिकारी कलिमोद्दीन फारुखी, शैलेन्द्र गौतम यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

राष्ट्रीय कुष्ठरोग शोध मोहीम अभियानामध्ये सहभागी महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

सावित्रीबाई फुले जयंतीनिमित्त महिला सबलीकरण रॅली काढण्यात आली.

महाविद्यालयात आयोजित चित्रकला स्पर्धेत सहभागी कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी....

प्रेरणा
वाङ्मय
विशेषांक
२०१८-१९

अहवाल विभाग

नूतन महाविद्यालय, सेलू, जिल्हा परभणी

विद्यार्थी उपक्रम समिती

सन २०१८-१९

वार्षिक अहवाल

सन २०१८-२०१९ या वर्षाकरिता विद्यार्थी उपक्रम समिती गठित करण्यात आली. या समितीची ऑगस्ट महिन्यात बैठक संपन्न झाली. या बैठकीत वर्षभराचे नियोजन करण्यात आले. त्याचे वेळापत्रक प्राचार्यांना सादर करण्यात आले. या समितीमार्फत खालील उपक्रम वर्षभरात राबविण्यात आले.

जुलै व ऑगस्ट २०१८

हमीद दलवाई इस्लामिक रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे द्वारा आयोजित निबंध स्पर्धेत १२ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. या निबंध स्पर्धेसाठी प्रा. यादव गायकवाड, प्रा. डॉ. महेन्द्र शिंदे, प्रा. डॉ. राजाराम झोडगे, प्रा. सौ. डॉ. अर्चना पत्की यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

श्रीमती सुशिलादेवी देशमुख महाविद्यालय, लातूरद्वारे आयोजित वक्तृत्व स्पर्धेत श्री. बिडवे लक्ष्मण व श्री. सखाराम जिवणे यांनी सहभाग नोंदविला.

दि. ०६ ऑगस्ट २०१८ रोजी प्रथम वर्ष विद्यार्थ्यांसाठी उद्‌बोधन शिबीर आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य प्रा. यादव गायकवाड, प्रा. डॉ. महेन्द्र शिंदे, प्रा. काटकर, प्रा. निर्मला पद्‌मावत, प्रा. जामगे. प्रा. पांचाळ आदी उपस्थित होते.

दि. १० ऑगस्ट २०१८ रोजी वाणिज्य प्रथम वर्ष विद्यार्थ्यांचे उद्‌बोधन शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी प्रा. टेंगसे, प्रा. सवंडकर, प्रा. देशमुख, प्रा. केवारे, प्रा. कु. भाग्यश्री मगर, स्नेहल मगर, प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी व प्रा. यादव गायकवाड उपस्थित होते.

१४ ऑगस्ट २०१८ रोजी सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी पारंपरिक वेशभूषा दिन साजरा केला. या दिवशी विद्यार्थी व विद्यार्थिनींनी विविध सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर केले.

१५ ऑगस्ट २०१८ रोजी महाविद्यालयात ध्वजवंदन या कार्यक्रमानंतर भित्ती पत्रकाचे प्रकाशन करण्यात आले. यात सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. लोयाजी यांनी सर्व सहभागी विद्यार्थ्यांचे कौतुक केले.

सप्टेंबर २०१८

दिनांक ०७/०९/२०१८ रोजी रिलायबल स्पर्धा परीक्षा केंद्र, औरंगाबादचे संचालक श्री. धनंजय आकात यांचे 'स्पर्धा परीक्षा संधी व तयारी' या विषयावर मार्गदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. हे मार्गदर्शन यशस्वी करण्यासाठी प्रा. आकात, प्रा. पिंपळगावकर, प्रा. जामगे, प्रा. पांचाळ, प्रा. देशमुख, प्रा. केवारे यांनी परिश्रम घेतले.

ऑक्टोबर २०१८

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ द्वारा आयोजित 'सहयोग २०१८' युवक महोत्सवात महाविद्यालयाच्या आठ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. तालवाद्य या कला प्रकारात श्री. नीरज वैष्णव यांनी व्दितीय क्रमांक मिळविला.

नोंव्हेबर २०१८

दि. २६ नोव्हेंबर २०१८ रोजी 'संविधान दिन' व 'शहीद दिन' साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा. डी.बी. गायकवाड यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांनी संविधानाचा अर्थ व महत्त्व विद्यार्थ्यांना विशद केले.

डिसेंबर २०१८

दि. १८/१२/२०१८ हा दिवस 'अल्पसंख्याक हक्क दिवस' म्हणून साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमात प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दिनांक २६/१२/२०१८ रोजी महाविद्यालयात 'राष्ट्रीय ग्राहक दिन' आयोजित करण्यात आला. या निमित्त एक वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेत १२ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. ही स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी प्रा. महेश कुलकर्णी यांनी विशेष परिश्रम घेतले. याच दिवशी कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांसाठी रांगोळी, भित्तीपत्रक, चित्रकला इ. स्पर्धा घेण्यात आल्या.

जानेवारी २०१९

१० जानेवारी २०१९ ते १२ जानेवारी २०१९ या काळात महाविद्यालयाचे स्नेहसंमेलन आयोजित करण्यात आले. या स्नेहसंमलनात रांगोळी, चित्रकला, गीतगायन, वादविवाद, काव्यवाचन, वक्तृत्व इ. स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. 'राजमाता माँ जिजाऊ' व 'स्वामी विवेकानंद' यांना अभिवादन करण्यात आले. स्नेहसंमेलनानिमित्त स्नेहभोजनाचा व विदयार्थी विविध गुणदर्शनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

दि. १५/०१/२०१९ रोजी परभणी जिल्हा उपशिक्षणाधिकारी श्री विठ्ठल भुसारे यांचे 'राजमाता माँ जिजाऊ जंयती' निमित्त व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. याच कार्यक्रमात स्नेहसंमेलनाच्या विविध स्पर्धेत विजयी झालेल्या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र वाटपाचा कार्यक्रम घेण्यात आला.

दि. २५/०१/२०१९ रोजी 'लोकशाही दिन' साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमात सेलू तालुक्याचो उपजिल्हाधिकारी मा. श्री उमाकांत पारधी व तहसिलदार श्री बालाजी शेवाळे हे उपस्थित होते. या निमित्त एक वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेत जवळपास १९ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला. श्री. रवी गंभीरे यांनी या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

फेब्रुवारी २०१९

दि. १९/०२/२०१९ रोजी 'छ. शिवाजी महाराज जयंती' साजरी करण्यात आली. या जयंतीनिमित्त एक मोटार सायकल रॅली आयोजित करण्यात आली. या रॅलीत मोठया प्रमाणावर विद्यार्थी व विद्यार्थिनी

सहभागी झाल्या होत्या.

दि. २०/०२/२०१९ रोजी 'छ. शिवाजी महाराज जयंती' निमित्त व्याखान आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमात 'छ. शिवाजी महाराज यांचे व्यवस्थापनशास्त्र' या विषयावर श्री. प्रवीण खंदारे व प्रा. चामनारू यांनी मार्गदर्शन केले. अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य श्री. यादव गायकवाड उपस्थित होते.

फेब्रुवारी महिन्यात सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांना शाखानिहाय निरोप समारंभाचे आयोजन करण्यात आले.

एप्रिल २०१९

एप्रिल महिन्यात 'महात्मा जोतिबा फुले' व 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर' यांच्या जयंतीनिमित्त त्यांच्या प्रतिमेस अभिवादन करण्यात आले व शहरातून रॅली काढण्यात आली.

गुणवंत विद्यार्थी सन्मान योजना

सन २०१८-२०१९ या वर्षाकरिता गुणवंत विद्यार्थी सन्मान योजना समिती गठीत करण्यात आली. गुणवंत सन्मान योजनेद्वारे महाविद्यालयात विविध परीक्षांमध्ये प्राविण्य मिळवलेल्या विद्यार्थ्यांचा सन्मान करण्यात येतो. याकरिता नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेद्वारे व प्राध्यापकांद्वारे गुणवंत विद्यार्थ्यांना रोख रक्कम व प्रमाणपत्र देण्यात येते.

यावर्षीचा कार्यक्रम दि. २४/१२/२०१९ रोजी आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थ्यांना प्रमुख पाहुणे म्हणून आमंत्रित केले जाते. यंदाच्या कार्यक्रमासाठी संस्थेचे सदस्य व माजी विद्यार्थी श्री. सुरेंद्रजी गिल्डा व डॉ. दत्ता घोगरे, सहयोगी प्राध्यापक व वनस्पती शास्त्र विभाग प्रमुख यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सचिव श्री. डी.के. देशपांडे हे अध्यक्ष म्हणून उपस्थित होते. हा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी समिती सदस्य व प्रा. जामगे यांनी विशेष परिश्रम घेतले. या कार्यक्रमात एकूण रुपये ३२०००/- रोख रकमेची पारितोषिके वाटण्यात आली.

नूतन महाविद्यालय

ग्रंथालय विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१८–२०१९ वार्षिक अहवाल

ग्रंथालय हा कुठल्याही शिक्षण संस्थेचा आत्मा असतो असे म्हटले जाते. नूतन महाविद्यालयाचे ग्रंथालय तालुका स्तरावरचे महत्त्वपूर्ण ग्रंथालय असून ग्रंथालयाचे कामकाज पूर्ण करतांना ग्रंथालयीन पंचसूत्रीचे पालन करण्यासाठी ग्रंथालय कटिबध्द आहे. माहिती तंत्रज्ञानाच्या या युगात ज्याप्रमाणे माहितीचे स्वरूप आज बदलले आहे, त्याचप्रमाणे माहिती मिळविण्याच्या पध्दतीसुध्दा बदलल्या आहेत. या बदलाला ग्रंथालयाने समर्थपणे स्वीकारले असून याचाच भाग म्हणून ग्रंथालयाचे संगणकीकरण केले आहे. संगणकीकरणासाठी INFLIBNET या राष्ट्रीय स्तरावरील स्वायत्त संस्थेने तयार केलेल्या SOUL २.० या आज्ञावलीचा वापर करण्यात आला आहे. या आज्ञावलीतील Online Public Aceess Catalogue (OPAC) च्या माध्यमातून हव्या त्या वाचन साहित्याचा शोध घेतला जातो.

ग्रंथालयामार्फत खालील सेवा दिल्या जातात.

१. ग्रंथ देवघेव
२. सुसज्ज वाचनकक्ष
३. प्रतिलिपी सेवा
४. बुक बँक सेवा
५. वर्तमानपत्र कात्रण सेवा
६. संदर्भ सेवा
७. प्रचलित जागरूकता सेवा
८. सायंकालीन अभ्यासिका
९. बहि: स्थ वाचक सभासदत्व

विविध विषयावरील ऑनलाइन पुस्तकं / नियतकालिकं चालू काळात फार मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध आहेत. मानव संसाधन विकास मंत्रालयाने INFLIBNET NLIST च्या माध्यमातून ३१,३५,००० पेक्षा जास्त ऑनलाइन पुस्तकं तसेच ६००० पेक्षा जास्त ऑनलाइन नियतकालिकं उपलब्ध करून दिले आहेत. ग्रंथालय या योजनेचे २०१० पासून नियमित सदस्य असून त्यामुळे महाविद्यालयाच्या प्राध्यापकांना सदरील ज्ञानभांडार खुले झाले आहे.

वाचन कक्ष :– ग्रंथालयाचा वाचनकक्ष हा अतिशय सुसज्ज असून तिथे विद्यार्थ्यांसाठी वर्तमानपत्रे, विविध नियतकालिके तसेच विद्यापीठ परीक्षांच्या जुन्या प्रश्नपत्रिका उपलब्ध करून दिल्या आहेत. तसेच सदरील वाचनकक्ष सायंकाळी ०६ ते ०९ या वेळेत सायंकालीन अभ्यासिकेसाठी उपलब्ध करून देण्यात आले आहे.

ग्रंथालय एक दृष्टिक्षेप (२०१८–१९)

ग्रंथसंग्रहात भर	**५२२**
भेट पुस्तके	**६९**
वर्तमानपत्रे	**२६**
नियतकालिके	**४७**
वाचक संख्या	**३१६४**
बहि: स्थ वाचक	**१२**

शै. वर्षे २०१८-२०१९ मध्ये ग्रंथालयातर्फे राबविण्यात आलेले महत्वपूर्ण उपक्रम खालीलप्रमाणे आहेत.

१. ग्रंथ प्रदर्शनः- विविध प्रसंगाचे औचित्य साधून ग्रंथालयाच्या वतीने ग्रंथप्रदर्शन भरविण्यात येते. यावर्षी दिवंगत राष्ट्रपती मा. डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिन 'वाचक प्रेरणा दिन' म्हणून साजरा करण्यात आला. यानिमित्ताने दि. १५ व १६ ऑक्टोबर रोजी ग्रंथालयातील निवडक चरित्रपर तथा आत्मचरित्रपर ग्रंथांचे प्रदर्शन ग्रंथालयात आयोजित करण्यात आले होते. यास विद्यार्थ्यांनी मोठा प्रतिसाद दिला. तसेच 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवाड्या'निमित्त दि. ०२ व ०३ जानेवारी २०१९ रोजी ग्रंथालयातील निवडक ग्रंथांचे प्रदर्शन ग्रंथालयात आयोजित करण्यात आले होते. यासही विद्यार्थ्यांनी मोठा प्रतिसाद दिला.

२. उत्कृष्ट वाचक पुरस्कार स्पर्धा :- विद्यार्थ्यांना वाचनाची गोडी लागावी तसेच वाचनाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास साधता यावा यासाठी ग्रंथालयाने मागील शैक्षणिक वर्षापासून उत्कृष्ट वाचक पुरस्कार स्पर्धेचे आयोजन सुरू केले असून सदरील स्पर्धेला विद्यार्थ्यांनी चांगला प्रतिसाद दिला. स्पर्धेची सुरूवात ०९ ऑगस्ट २०१८ रोजी ग्रंथालयशास्त्राचे जनक डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांच्या जयंतीपासून करण्यात आली. विद्यार्थ्यांनी वाचलेल्या पुस्तकांवर लेखी स्वरूपात अभिप्राय ग्रंथालयात जमा केले. या अभिप्रायाच्या आधारावर उत्कृष्ट वाचकांची निवड करण्यात आली. ही स्पर्धा कनिष्ठ व वरिष्ठ या दोन स्तरावर घेण्यात आली. स्पर्धेच्या समारोपाचा कार्यक्रम दि. ०१ मार्च २०१९ रोजी पार पडला. सदरील कार्यक्रमात विजेत्या स्पर्धकांना बक्षिसाचे वितरण करण्यात आले. स्पर्धेचे विजेते खालीलप्रमाणे.

कनिष्ठ महाविद्यालय (मुली)

क्षिरसागर हर्षदा सदाशिव -प्रथम क्रमांक (मुली)

निर्वळ योगिता सुरेशराव - द्वितीय क्रमांक (मुली)

(मुले)

सुलताने सचिन विजय - प्रथम क्रमांक (मुले)

हावळे आकाश यादवराव - द्वितीय क्रमांक (मुले)

वरिष्ठ महाविद्यालय (मुली)

पवार प्रतिक्षा विजय - प्रथम क्रमांक विभागून

पावडे आरती दत्तराव -

आंबटवार पूजा गजानन - द्वितीय क्रमांक विभागून

शेंडगे सरिता नामदेव

काष्टे मयुरी गणेश - तृतीय क्रमांक

कवटे प्रीती महादेव -उत्तेजनार्थ

वरिष्ठ महाविद्यालय (मुले)

नाईकनवरे नितीन रमेश - प्रथम क्रमांक

कटारे विक्रम आसाराम - द्वितीय क्रमांक

शिनगारे अभय विरेंद्र - तृतीय क्रमांक

जाधव प्रभाकर विठ्ठलराव - उत्तेजनार्थ

१. सामान्य ज्ञान स्पर्धा :- महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेचे महत्त्व कळावे तसेच विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेकडे आकर्षित करण्यासाठी एकलव्य ज्ञानवर्धिनी, नागपूर ही संस्था एक अभिनव उपक्रम राबवित असते. या संस्थेच्या वतीने महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयाने डिसेंबर २०१८ मध्ये 'सामान्य ज्ञान स्पर्धा' आयोजित केली होती. यात महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी मोठ्या प्रमाणावर सहभाग नोंदविला. स्पर्धेत खालील विद्यार्थ्यांनी विजेतेपद पटकावले.

स्पर्धेतील विजेते

नवले पूनम गजानन	प्रथम क्रमांक
अन्सारी हुमेरा फिरदौस	द्वितीय क्रमांक
मुंदडा केशव रामकिशोर	उत्तेजनार्थ
गेना जान्हवी विशाल	उत्तेजनार्थ
अंभोरे पल्लवी शत्रुघ्न	उत्तेजनार्थ

ग्रंथ जत्रा :- वाचक संस्कृती वृध्दिंगत करण्यासाठी ग्रंथालयाने महात्मा गांधी जयंतीच्या निमित्ताने **'ग्रंथ जत्रेचे'** आयोजन दि. ३१ जानेवारी व ०१ फेब्रुवारी २०१९ रोजी केले. याद्वारे सेलू शहरातील व परिसरातील वाचक प्रेमींसाठी विविध प्रकाशनांच्या दर्जेदार पुस्तकांचे प्रदर्शन व विक्री ठेवण्यात आली. यासाठी पुस्तकांच्या चार विक्रेत्यांनी सहभाग नोंदविला. परिसरातील विद्यार्थी, शिक्षक तथा वाचकप्रेमींनी मोठ्या प्रमाणावर ग्रंथजत्रेचा लाभ घेतला.

नूतन महाविद्यालय सेलू , जि.परभणी
कनिष्ठ विभाग सांस्कृतिक अहवाल २०१८-१९

प्रस्तावना :- शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ अंतर्गत आयोजित सांस्कृतिक कार्यक्रमाअंतर्गत साजऱ्या होणाऱ्या सर्व नेत्यांच्या, क्रांतिकारकांच्या, समाजसुधारकांच्या जयंत्या, पुण्यतिथ्या साजऱ्या करण्यात आल्या. त्याअनुषंगाने विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले.

२०१८-१९ हे महाविद्यालयाचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष. या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त १५ ऑगस्ट २०१८ रोजी ११वी व १२ वीतील विद्यार्थ्यांकडून महाविद्यालयास कनिष्ठ महाविद्यालयातील वाणिज्य विभागाकडून 'वृक्ष' भेट देण्यात आला. त्यावर इयत्ता १२ वी वाणिज्य विभागातील गुणवंत विद्यार्थ्यांचे फोटो लावण्यात आले आहेत. तसेच ११वी व १२ वीतील विविध क्षेत्रात कौशल्य प्राप्त केलेल्या विद्यार्थ्यांची देखील नोंद घेण्यात आली आहे.

इयत्ता ११ वी व १२ वी कला, वाणिज्य, विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांसाठी गुरुपौर्णिमेनिमित्त 'इंटरनेटच्या युगात गुरुचे महत्त्व' या विषयावर निबंध स्पर्धा दि.२८/०७/१८ रोजी घेण्यात आली. स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून प्रा.डॉ. झोडगे, प्रा. रोडगे, प्रा. गुलाब शेख यांना आमंत्रित करण्यात आले.

इयत्ता ११ वी मधून प्रथम क्रमांक कु.प्रतिका प्रमोद कुलकर्णी व कु.जान्हवी विशाल गेना (EM) यांनी पटकाविला. व्दितीय क्रमांकावर कु. अंजली लक्ष्मणराव गायडे या विद्यार्थिनीची निवड करण्यात आली. तसेच तृतीय क्रमांकावर कु.ऋतुजा केदारेश्वर लाटे या विद्यार्थिनीची निवड करण्यात आली. इयत्ता १२ वी मधून प्रथम क्रमांक कु. निकिता निलाराम घटमल व अथर्व मनोजराव वसमतकर (EM), व्दितीय क्रमांकावर राजेश धम्मपाल पंडागळे या विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. तर कु.निकिता विठठलराव खंदारे या विद्यार्थिनीची तृतीय क्रमांकावर निवड करण्यात आली.

वीर सावरकर विचार मंचातर्फे १६/९/२०१८ रविवार रोजी शिवाजी महाविद्यालय परभणी येथे घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत कु.चिन्मयी किरण डुब्रेकर (११ वी विज्ञान) या विद्यार्थीनीने सहभाग नोंदविला.

महिला सक्षमीकरणासंदर्भात मुलींची महाविद्यालयापासून ते सेलू पोलीस स्थानकापर्यंत प्रभातफेरी काढण्यात आली. त्यामध्ये इयत्ता ११

वी , १२ वी व वरिष्ठ महाविद्यालयातील मुली सहभागी होत्या, त्यासोबत कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील प्राध्यापकही सहभागी होते. पोलीस स्थानकात मुलींना शस्त्रांची ओळख करुन देण्यात आली व स्वसंरक्षणासंदर्भात प्रात्यक्षिके दाखविण्यात आली.

लोकशाही दिन , मतदार दिन , प्रजासत्ताक दिनानिमित्त कनिष्ठ महाविद्यालयीन विद्यार्थ्याच्या विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. या प्रसंगी पोस्टर प्रदर्शन , कोलाज कॉम्पीटेशन , चित्रकला , टाकाऊ पासून टिकाऊ वस्तू तयार करणे , रांगोळी या स्पर्धा घेण्यात आल्या. तसेच 'लोकशाही - नागरिकांचे हक्क व कर्तव्य' या विषयावर वक्तृत्व स्पर्धा देखील घेण्यात आली. या प्रसंगी तहसीलदार श्री. बालाजी शेवाळे, उपजिल्हाधिकारी श्री उमाकांत पारधी, नायब तहसीलदार श्री. भवरे साहेब यांच्या हस्ते स्पर्धांचे बक्षीस वितरण करण्यात आले.या स्पर्धांमधून यश संपादन केलेल्या विद्यार्थ्यांची नावे पुढीलप्रमाणे आहेत.

१) पोस्टर प्रदर्शन

प्रथम- कुंदनानी नेहा (११ वी वाणिज्य)
व्दितीय - लोंढे दीपक (११ वी कला)
तृतीय - बिडवे मोहिनी (११ वी वाणिज्य)

२) चित्रकला

प्रथम- लोंढे पवन भगवान (११ वी कला)
व्दितीय - गजमल मेघना संपतराव (११ वी वाणिज्य)
तृतीय - शहाणे मयुरी कालिदास (११ वी वाणिज्य)

३) टाकाऊ पासून टिकाऊ वस्तू

प्रथम- शहाणे मयुरी (११ वी वाणिज्य)
व्दितीय - कुलकर्णी प्रतिका (११ वी वाणिज्य)

४) रांगोळी

प्रथम- मेघना संपतराव गजमल (११ वी वाणिज्य)
व्दितीय - नेहा मनोज कुंदनानी (११ वी कला)
तृतीय - ज्योती कन्हैयालाल मोतियानी (११ वी वाणिज्य)

५) वक्तृत्व

प्रथम- ज्योती कन्हैयालाल मोतीयानी (११ वी वाणिज्य)
व्दितीय - पायल सुभाष सोनी (११ वी वाणिज्य)
तृतीय - मंदाकिनी कैलास बिडवे (११ वी वाणिज्य)

पोस्टर प्रदर्शन या स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून प्रा. अमित कुलकर्णी , चित्रकला या स्पर्धेसाठी श्रीमती डॉ. निर्मला पद्मावत , टाकाऊ पासून टिकाऊ वस्तू या स्पर्धेसाठी प्रा. मुक्ता गोळेगावकर , तसेच रांगोळी स्पर्धेसाठी प्रा. डॉ. ए.सी. पत्की ,वक्तृत्व स्पर्धेसाठी डॉ.महेंद्र शिंदे व डॉ.झोडगे यांना आमंत्रित केले.

दूर शिक्षण अभ्यास केंद्र

ग्रामीण भागातील विद्यार्थी, नोकरी/ व्यवसाय करणारे, गृहिणी यांना पदव्युत्तर शिक्षणाची संधी उपलब्ध व्हावी या हेतूने महाविद्यालयात स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे दूरशिक्षण अभ्यासकेंद्र कार्यरत आहे. मराठी, इंग्रजी, राज्यशास्त्र, इतिहास, अर्थशास्त्र, हिंदी अशा सात विषयात पदव्युत्तर शिक्षणाची (एम.ए.) सोय या अभ्यास केंद्रात उपलब्ध आहे.

सन. २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात एम.ए. प्रथम वर्षासाठी २८ तर एम.ए. व्दितीय वर्षासाठी २५ अशा एकूण ५३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे. अभ्यास केंद्रात विद्यार्थ्यांसाठी संपर्क सत्र,संदर्भ ग्रंथ मार्गदर्शन, अभ्यास साहित्य आदी सुविधा पुरविण्यात येतात. प्रा.विनायक टेंगसे हे या अभ्यास केंद्राचे केन्द्र समन्वयक म्हणून काम पाहतात.

हेल्थ क्लब, नूतन महाविद्यालय

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचे शरीर व मन:स्वास्थ्य ही खरे तर व्यक्ती-समाज, राष्ट्राची निर्मिती क्षम, कर्तृत्व संपन्न, मनुष्यबळ संवर्धनाचे एक मानक समजले जाते. म्हणूनच महाविद्यालयाचा 'क्रीडा विभाग' अनौपचारिक शिक्षणाचे ऊर्जस्वल असे केंन्द्र असते. सामूहिक जीवन-कर्तृत्वाला आशय संपन्न करणाऱ्या क्रीडा विभागाने 'जिम' खेळाची मैदाने यांच्या माध्यमातून तरुणास बलोपासनेचा मूलमंत्र दिला. त्याच बरोबरीने संपर्क संवादाचे परीघ वाढवणारे शहरातील अनेक गणमान्य व्यक्ती, प्रशासकीय अधिकारी यांना निरोगी जीवनासाठी उपयुक्त, आपले शरीर सदृढ राहण्यासाठी व्यायामाचा भाग असलेला बॅडमिंटन, योगासन, टेबल टेनिस, बुध्दीबळ, कॅरम वगैरे खेळांचे मुक्त मंच आणि आरोग्य विषयक संवादासाठीचे विचारपीठ या स्वरुपात 'हेल्थ क्लब'ची स्थापना केली. या हेल्थ क्लबच्या कार्याचा हा अहवाल.

यावर्षी महाविद्यालयात हेल्थ क्लब तर्फे विशेष आरोग्य तपासणी शिबीर घेण्यात आले. यात डॉ. अरुण कुलकर्णी, मुंबई यांचे 'मणक्याचे विकारावर' मार्गदर्शन व विद्यार्थी व विद्यार्थीनी, प्राध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी तसेच सेलू व आसपासच्या परिसरातील लोकांसाठी वैद्यकीय तपासणी घेण्यात आली.

यात डॉ. अरुण कुलकर्णी यांनी एन्डोस्कोपीच्या माध्यमाने त्यांनी विना ऑपरेशन इलाज केला. त्यात असंख्य विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी, पुरुष, महिलांनी या संधीचा लाभ घेतला. तसेच दि.२४/०३/२०१८ रोजी दुसऱ्यांदा डॉ.अरुण कुलकर्णी यांनी हेल्थ क्लब च्या माध्यमातून वैद्यकीय तपासणी केली. या वेळी संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया, चिटणीस श्री.डी.के.देशपांडे, सहसचिव प्रा.डॉ.व्ही.के.कोठेकर, श्री.जयप्रकाशजी बिहाणी, संस्थेचे इतर सदस्य तसेच माजी विद्यार्थी संघटनेचे अध्यक्ष - श्री. हेमंतराव आडळकर, श्री. गिरीश लोडाया, प्रा.ए.डी.कुलकर्णी, नूतन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांचेही मार्गदर्शन लाभले.

दि.०७ डिसेंबर २०१८ रोजी HDFC बँक व

जिल्हा शासकीय रक्तपेढी, परभणी यांच्या सहकार्याने हिमोग्लाबीन व रक्तगट तपासणी केली व ४० विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले. हे शिबीर यशस्वी करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, प्रा.डॉ.वसंत पांचाळ, डॉ.पी.आर. कंठाळे, डॉ.एन.एस.पदमावत, डॉ.पत्की मॅडम, डॉ.एम.डी. सवंडकर, प्रा.पिंपळगावकर, प्रा.जामगे, प्रा.हेसे, प्रा.गायकवाड, श्री.रिठ्ठे आदींनी परिश्रम घेतले. HDFC बँकेचे सहकारी व जिल्हा शासकीय रक्तपेढी, परभणी येथील डॉक्टर व कर्मचारी यांनी शिबिरासाठी सहकार्य केले.

नूतन महाविद्यालय, सेलू

क्रीडा विभाग (वरिष्ठ)

सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षाचा क्रीडा अहवाल सादर करताना आनंद होतो की, दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी क्रीडा विभागाने आपले क्रीडा कौशल्य दाखवित नूतन महाविद्यालयाच्या लौकिकाला साजेसे कार्य केले. महाविद्यालयाचे नाव क्रीडा जगतात उंचावण्याचा प्रयत्न करत यशाचे शिखर सपांदन केले. मुलींच्या व मुलांच्या संघांनी विविध क्रीडा स्पर्धेत प्रतिनिधीत्व करुन मोलाचे यश संपादन केले.

महाविद्यालयात प्रत्येक मुला व मुलीसाठी अद्यावत असे मैदान असून सर्वांना क्रीडा स्पर्धेच्या तयारीसाठी बॅडमिंटन, टेबल टेनिस, कबड्डी, खो-खो, योगा, बुध्दीबळ, व्हालीबॉल, कुस्ती, तायक्वांदो (Tackwondo), मैदानी खेळ इत्यादी स्पर्धेच्या तयारीसाठी सकाळी व सायंकाळी सरावासाठी मैदान व खेळाचे साहित्य उपलब्ध असते. सराव पाहूनच प्रत्येकाची पुढील स्पर्धेसाठी निवड केली जाते. तसेच महाविद्यालयात विद्यार्थी व विद्यार्थिनीसाठी अद्ययावत असा जिमखाना दररोज सकाळी व सायंकाळी ६ ते ८ वाजेपर्यंत उपलब्ध असतो. त्यात सर्व विद्यार्थी व विद्यार्थिनी नियमितपणे सराव करतात.

वैशिष्ट्यपूर्ण कामगिरी :-

दि.३० ऑक्टोबर ते ०४ नोव्हेंबर २०१८ या कालावधीत स्वा.रा.ती. मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड तर्फे लातूर येथे राजर्षी शाहू महाविद्यालयात घेण्यात आलेल्या सॉफ्टबॉल क्रीडा स्पर्धेत विद्यापीठाने उपविजेतेपद मिळवून रजत पदक प्राप्त केले त्यात आपल्या महाविद्यालयाचा विद्यार्थी चि.वैभव मलवडे याने विजयी संघाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.२९ नोव्हेंबर ते ०३ डिसेंबर २०१८ या कालावधीत डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला येथे पार पडलेल्या पश्चिम विभागीय अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ 'बुद्धीबळ' स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाचा चि.वैभव नाईकनवरे याने विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.११ ते २० डिसेंबर या कालावधीत मुंबई विद्यापीठात पार पडलेल्या, अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ 'व्हॉलीबॉल' स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयातील चि. आर्यन सिन्हा याने विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.०४ ते ०८ फेब्रुवारी या कालावधीत मद्रास विद्यापीठ, चेन्नई येथे पार पडलेल्या अखिल भारतीय

विद्यापीठ 'योगासन'स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या कु. अंकिता भोकरे, कु.निशा कनकुटे, कु.गिरी राजश्री यांनी विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.२१ जून २०१८ रोजी योग दिन साजरा करण्यात आला. योग दिनानिमित्त महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा.के.के. कदम, प्रा.नागेश कान्हेकर यांच्यासह महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, विद्यार्थी, विद्यार्थिनी यांनी सहभाग घेतला.

कुस्ती व बुध्दीबळ क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन :-

दि.१३ व १४ ऑगस्ट २०१८ रोजी स्वा.रा.ती.म.वि.नांदेड अंतर्गत 'ड'झोन आंतर महाविद्यालीन कुस्ती व बुध्दीबळ क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन आपल्या महाविद्यालयात करण्यात आले. 'ड' झोन अंतर्गत वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व खेळाडूनी सहभाग घेतला. या स्पर्धेच्या उद्घाटनास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, सेलू नगरीचे उपनगराध्यक्ष श्री. प्रभाकर सुरवसे, 'ड' झोन चे संयोजक प्रा.लोकरे, प्रा.सातपुते, प्रा.पवन पाटील, प्रा.गोमचाळे, प्रा.गणाचार्य, प्रा.हांबर्डे, प्रा.नागेश कान्हेकर, कु.मस्के मॅडम, प्रा.पंडित, प्रा.बल्लाळ इत्यादी मान्यवरांच्या उपस्थितीत पार पडला.

बुध्दीबळ :-

दि.१३ व १४ ऑगस्ट २०१८ रोजी आपल्या महाविद्यालयात पार पडलेल्या 'ड' झोन बुध्दीबळ स्पर्धेत चि. शहाणे शुभम, चि.नाईकनवरे वैभव, चि.पाचलेगांवकर कार्तिक,चि.धर्माधिकारी आदित्य, चि.थोरे आदित्य यांनी महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले. त्यात आपल्या महाविद्यालयाचा संघ उपविजयी राहिला व त्यात वैभव नाईकनवरे, शुभम शहाणे यांची आंतर महाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेसाठी 'ड' झोन मधून निवड झाली, व विद्यापीठात 'ड' झोन चा संघ उपविजयी राहून वैभव नाईकनवरे याची अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ बुध्दीबळ स्पर्धेसाठी निवड झाली.

कुस्ती :-

दि.१३ व १४ ऑगस्ट २०१८ रोजी आपल्या महाविद्यालयात पार पडलेल्या 'ड' झोन कुस्ती स्पर्धेत पावडे रमेश, बुधवंत ज्ञानेश्वर, पावडे दिपक, कृष्णा मगर यांनी महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले. त्यात कृष्णा मगर याने कुस्ती स्पर्धेत (६५ किलो गट) तृतीय क्रमांक मिळविला.

टेबल टेनिस :-

दि.२४ ऑगस्ट २०१८ रोजी बी.रघुनाथ महाविद्यालय परभणी येथे 'ड' झोन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यात जाजू अभिषेक, मलवडे निखील यांनी सहभाग नोंदवून नूतन महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले.

बॅडमिंटन :-

दि. २५ ऑगस्ट २०१८ रोजी स्व.कमलताई जामकर महाविद्यालय, परभणी येथे 'ड' झोन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यात थोरे आदित्य, शहाणे शुभम, जाजू अभिषेक, मलवडे वैभव, सनये ऋषीकेश यांनी सहभाग नोंदवून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले. त्यात मुलाचा संघ तृतीय स्थानी राहिला. व 'ड' झोन संघात जाजू अभिषेक याची निवड होवून आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेत तृतीय स्थानी राहिला.

मुलीमध्ये केन्द्रे यशश्री, दीक्षा सुखनानी, सोळंके वैष्णवी, अंभोरे स्मिता, अंभुरे सुषमा यांनी सहभग नोंदवून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले.

योगासन (मुले व मुली) :-

दि.०३ सप्टेंबर २०१८ रोजी नागनाथ महाविद्यालय, औंढा नागनाथ येथे पार पडलेल्या 'ड' झोनच्या योगासन स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाच्या मुलांच्या व मुलींच्या संघाने सहभाग नोंदवला. त्यात क्षीरसागर आनंद, सनये ऋषीकेश, शहाणे शुभम, थोरे आदित्य, धार्माधिकारी आदित्य, मगर कृष्णा तर मुलीमध्ये भोकरे अंकिता, खोसे अयोध्या, रणशिंगे शुभांगी, कनकुटे निशा, गिरी राजश्री, सुखनानी दीक्षा यांनी सहभाग नोंदवून मुलांच्या संघाने उपविजेते पद मिळविले. 'ड' झोन स्पर्धेसाठी क्षिरसागर आनंद, धर्माधिकारी आदित्य यांची 'ड' झोन संघात निवड झाली.

मुलींच्या संघाने उत्कृष्ट योगाचे प्रदर्शन करुन अंकिता भोकरे व शुभांगी रणशिंगे यांनी वैयक्तिक व्दितीय व तृतीय क्रमांक मिळवून कै.एस.एस.पवार महाविद्यालय, पूर्णा येथे झालेल्या आंतर महाविद्यालयीन योगासन स्पर्धेसाठी निवड झाली. 'ड' झोन तर्फे दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर येथे सराव शिबिरासाठी त्यांची निवड होवून अखिल भारतीय योगासन स्पर्धा चेन्नई (मद्रास) येथील स्पर्धेत अंकिता भोकरे, कनकुटे निशा, राजश्री गिरी यांनी विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले.

फुटबॉल :-

दि.५, ६ सप्टेंबर २०१८ रोजी 'ड' संघात निवड होवून आर्यन सिन्हा याची आंतर महाविद्यालयीन संघात निवड झाली. त्यात त्याने मुंबई विद्यापीठ, मुंबई येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले.

खो-खो :-

दि.२० सप्टेबर २०१८ रोजी के.के.एम. महाविद्यालय, मानवत येथे पार पडलेल्या 'ड' स्पर्धेत शुभम शहाणे, आदित्य धर्माधिकारी,साळवे अक्षय यांनी महाविद्यालयाचा सहभाग नोंदवून प्रतिनिधीत्व केले.

मैदानी स्पर्धा (मुले व मुली) :-

दि.२३, २४ सप्टेंबर २०१८ रोजी के.के.एम. महाविद्यालय मानवत येथे पार पडलेल्या 'ड' झोन मैदानी क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. आपल्या महाविद्यालयाच्या पावडे रमेश, मगर कृष्णा, धर्माधिकारी आदित्य, चव्हाण कृष्णा, खोसे आयोध्या, केन्द्रे यशश्री, वाघमारे संध्या, बोबडे अंजना, कांबळे शिल्पा यांनी सहभाग नोंदवून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले.

त्यात खोसे अयोध्या हिने गोळा फेक स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला, तर रमेश पावडे याने ४०० मी. धावणे स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविला. खोसे अयोध्या हिने आंतर महाविद्यालयीन गोळाफेक स्पर्धेत विद्यापीठात द्वितीय क्रमांक मिळविला.

सॉफ्टबॉल, बेस बॉल दि.०३ व ०४ ऑक्टेबर २०१८ रोजी राजर्षी महाविद्यालय, लातूर येथे आयोजित करण्यात आलेल्या आंतर महाविद्यालयीन सॉफ्टबॉल व बेस बॉल स्पर्धेत महाविद्यालयाचे मलवडे वैभव, सनये ऋषीकेश, पवार शुभम, क्षीरसागर आनंद, काळे कुलदीप, परतूरकर आदित्य, डंबाळे समाधान, चाऊस इरफान, खटाळ देवेंद्रनाथ, आठवे आकाश, कटारे योगेश, खरात प्रशांत, काळबांडे योगेश, जोशी तुषार, मलवडे निखील यांनी सहभाग नोंदवून नूतन महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले. तसेच राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर येथे आंतर विद्यापीठ सॉफ्टबॉल सराव शिबीरासाठी मलवडे वैभव याची निवड झाली. त्यात विद्यापीठाचा संघ उपविजयी ठरला. वैभव मलवडे यास रजत पदक प्राप्त झाले.

तायक्वांदो (Tackwondo) :-

दि.१८ डिसेंबर रोजी स्वर्गीय रमेश वरपुडकर महाविद्यालय, सोनपेठ येथे 'ड'झोन तायक्वांदो (Tackwondo) स्पर्धा आयोजन करण्यात आले होते. त्यात सनये ऋषीकेश, काळे कुलदीप, धर्माधिकारी आदित्य, कु.निकिता काळे यांनी सहभाग नोंदवून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधीत्व केले. त्यात सनये ऋषीकेश व काळे कुलदीप याची 'ड'झोन संघात आंतर महाविद्यालयीन तायक्वांदो क्रीडा स्पर्धेसाठी निवड झाली.

दि.०१ डिसेंबर ते ०४ डिसेंबर २०१८ या कालावधीत 'ड'झोन विभागीय आंतर महाविद्यालयीन योगासन (मुली) संघाचे प्रशिक्षण शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. त्यात अंकिता भोकरे, खोसे आयोध्या, शुभागी रणशिंगे, कनकुटे निशा, राजश्री गिरी, सुखनानी दिक्षा यांनी योगाचे प्रशिक्षण पूर्ण केले. त्यात त्यांना प्रशिक्षक म्हणून श्री.डी.डी.सोन्नेकर, प्रा.भरदम मॅडम, प्रा.संभाजी रोडगे यांनी मार्गदर्शन केले. शिबीर यशस्वी करण्यासाठी प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी सहकार्य केले.

क्रीडा विभागाच्या विविध क्रीडा स्पर्धेत व इतर कार्यक्रमाच्या आयोजनासाठी प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य प्रा.यादवराव गायकवाड व क्रीडा समितीचे सर्व सदस्य, सर्व प्राध्यापक वृंद, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व क्रीडा विभागाचे खेळाडू या सर्वांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

कनिष्ठ विभाग क्रीडा अहवाल
२०१८-१९

यावर्षी कनिष्ठ महाविद्यालयातील राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय पातळीवर ३५ खेळाडूंनी सहभाग घेतला असून त्यापैकी २ खेळाडू नारायणपुरम् वेस्ट गोदावरी जिल्हा येथे राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धेत चि. निलेश गणेश माळवे, व कु. पूजा विजय चव्हाण, सहभागी होते. कु. पूजा चव्हाण हिने या राष्ट्रीय स्पर्धेत तृतीय क्रमांक पटकावून ब्राँन्झ मेडल प्राप्त केले. राष्ट्रीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धा डाबरा मध्यप्रदेश येथे कु. भाग्यश्री अंबादास गव्हाडे हिने सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक पटकावून सुवर्ण पदक प्राप्त केले.

राज्यस्तरीय सेपकटकारा स्पर्धा पुणे, राज्यस्तरीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धा वर्धा ६, राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धा १, कऱ्हाड जि.सातारा राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धा मलकापूर २, राज्यस्तरीय शालेय योगासन स्पर्धा बारामती २, राज्यस्तरीय कराटे स्पर्धा मानवत ४, राज्यस्तरीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धा पुणे ०७, राज्यस्तरीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धा परभणी ०५, एकंदरीत ३२ खेळाडूंनी राज्यस्तरावर सहभाग नोंदविला. २९ मुली व ०९ मुले असे एकंदरीत राज्यस्तरावर १० गोल्ड व ११ ब्राँन्झ मेडल प्राप्त झाले आहेत.

■ शै.वर्ष २०१७-१८ मध्ये राष्ट्रीय शालेय सॉफ्टबॉल क्रीडा स्पर्धेत ब्रान्झ मेडल मिळविल्या बद्दल चि.निलेश गणेश माळवे यास क्री.मुसे.स.म.रा. पुणे यांच्या वतीने देण्यात येणारी राष्ट्रीय क्रीडा शिष्यवृत्ती रू.७०००/- प्राप्त.

■ शै. वर्ष २०१६-१७ मध्ये राष्ट्रीय शालेय टेनिस व्हॉलीबॉल क्रीडास्पर्धेत गोल्ड मेडल मिळविल्या बद्दल चि. सिध्दांत उध्दवराव लिपणे यास क्री.यु.से.म.रा. पुणे यांच्या वतीने देण्यात येणारी राष्ट्रीय क्रीडा शिष्यवृत्ती रू.११,२५०/- प्राप्त.

■ दि.२०/०७/२०१८ रोजी परभणी येथे क्रीडा स्पर्धा नियोजन बैठक होऊन यात क्रीडा स्पर्धांचे नियोजन करण्यात आले.

■ दि.२.८.२०१८ रोजी नूतन महाविद्यालयात तालुकास्तरीय शालेय कुस्ती क्रीडा स्पर्धाचे आयोजन करण्यात आले. या स्पर्धेचे उद्घाटन गटशिक्षण अधिकारी श्री. मंगेश नरवाडे, श्री. सिताब सर, श्री. किरण राऊत, प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी आदी उपस्थित होते. या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या अश्विनी डुकरे या खेळाडू ने सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक पटकाविला. व स्पर्धेस पंच म्हणून प्रा. नागेश कान्हेकर, सुरेखा मस्के, डी. डी. सोन्नेकर यांनी कार्य केले.

■ दि.६.८.२०१८ रोजी महाविद्यालयात तालुकास्तरीय शालेय बुध्दीबळ व योगासन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. या स्पर्धेचे उद्घाटन श्री. गजमल यांनी केले. तर प्रसंगी बालुकाका झमकडे, रघुनाथ बागल, कपील फुलारी, प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी आदींची उपस्थिती होती. या तालुकास्तरीय बुध्दीबळ स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या चि. अथर्व वसमतकर, पांडुरंग हायदे, निखील बोकण, अभिजीत जोशी, सुजीत गाडेकर यांनी सहभाग घेतला या स्पर्धेतून जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी चि. पांडुरंग हायदे,

निखील बोकण, अभिजीत जोशी यांची निवड झाली. या स्पर्धेत पंच म्हणून श्री. सचिन शहाणे, श्री. डी.डी. सोन्नेकर, श्री. प्रशांत नाईक, वाणीश्री रासकटला यांनी कार्य केले.

यावेळी घेण्यात आलेल्या तालुकास्तरीय शालेय योगासन स्पर्धेत जयश्री जाधव, शितल लाटे, सोमनाथ महाजन यांनी सहभाग घेतला. त्यांची निवड जिल्हा स्तरीय स्पर्धेसाठी झाली. या वेळी पंच म्हणून डी.डी. सोन्नेकर, शिल्पा पिंपळे,स्वाती देशपांडे, माधव देशपांडे, सुनिल पिंपळे, उमेश क्षिरसागर यांनी कार्य केले.

■ दि.१०/०८/२०१८ रोजी प्रिन्स ॲकॅडमी सेलू येथे तालुकास्तरीय तायक्वाँदो व कराटे स्पर्धा सम्पन्न झाल्या. कराटे स्पर्धेत स्वप्नील शेरे, प्रशांत शिंदे, रितेश आठवे, शुभम राठोड, पूजा चव्हाण, निकिता जोगदंड, अपेक्षा पाठक यांनी सहभाग घेतला. निकिता जोगदंड, पूजा चव्हाण, स्वप्नील शेरे, प्रशांत शिंदे यांची निवड जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी झाली.

तालुकास्तरीय शालेय तायक्वाँदो स्पर्धेत निकिता जोगदंड, पूजा चव्हाण, पूजा पवार, अपेक्षा पाठक,रितेश आठवे, शुभम राठोड, स्वप्नील शेरे, प्रशांत शिंदे, यांनी सहभाग घेतला.

निकिता जोगदंड, पूजा चव्हाण, पूजा पवार, स्वप्नील शेरे, यांची निवड जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी झाली. खेळाडूंना मार्गदर्शन फेरोज मास्टर यांनी केले.

■ दि.२४,२५ ऑगस्ट २०१८ या कालावधीत तालुकास्तरीय शालेय क्रिकेट स्पर्धेचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले. या स्पर्धेचे उद्‌घाटन श्री संदिप भैय्या लहाने यांच्या हस्ते करण्यात आले. प्रसंगी प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, पो.जमादार श्री. बाराहाते, आदी उपस्थित होते. या वेळी श्री. संजय धारासूरकर, किशोर ढोके, अमर सुरवसे, राजेश राठोड, दिपक निवळकर, गायकवाड आदीनी पंच म्हणून कार्य केले.

■ दि.२५/०८/२०१८ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय बुध्दीबळ स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत पाडुरंग हायदे, निखील बोकण, अभिजीत जोशी, यांनी सहभाग घेतला. अभिजीत जोशी व निखिल बोकण यांची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि.२७/०८/२०१८ रोजी नूतन विद्यालय, सेलू येथे तालुकास्तरीय कबड्डी स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक मिळविल संघाची निवड जिल्हास्तरीय कबड्डी स्पर्धेसाठी झाली. या विजयी संघात गणेश गवारे, महादेव राठोड, विशाल चव्हाण, मुकेश आढे, रौणक साळेगावकर, गणेश आघाव, व्यंकटेश डासाळकर, भागवत बुरे, शिवाजी भोसले, गणेश आम्ले, योगेश गोरे, योगेश राठोड यांचा सहभाग होता.

■ दि. २८/०८/२०१८ रोज परभणी येथे जिल्हास्तरीय शालेय जलतरण स्पर्धा सम्पन्न झाली. निलेश माळवे याने या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

■ दि. २९/०८/२०१८ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रीय क्रीडा दिन साजरा करण्यात आला. या वेळी प्रमुख पाहुणे म्हणून श्री. प्रशांत नाईक, डॉ. प्रताप घांडगे, डॉ. सचिन काळे, श्री. भाऊसाहेब खरात प्रा.के.के कदम, प्रा मोहन पाटील, प्रा संजय कुलकर्णी आदी उपस्थित होते. यावेळी राष्ट्रीय खेळाडूंचा सत्कार करण्यात आला.

■ ३१/०८/२०१८ रोजी जिल्हास्तरीय शालेय योगासन स्पर्धा परभणी येथे सम्पन्न झाला या स्पर्धेत जयश्री माधव, शितल लाटे, सोमनाथ महाजन यांनी सहभाग घेतला.

■ दि. ०६/०९/२०१८ रोजी जिल्हास्तरीय शालेय कबड्डी स्पर्धा मानवत येथे संपन्न झाल्या. महाविद्यालयाच्या संघाने या स्पर्धेत सहभाग घेतला. गवारे गणेश, राठोड महादेव, विशाल चव्हाण, आढे मुकेश, साळेगावकर रौणक, आघाव गणेश डासाळकर व्यंकटेश, भोसले शिवाजी, आम्ले गणेश यांनी सहभाग घेतला.

■ १०/०९/२०१८ रोजी परभणी येथे संपन्न झालेल्या जिल्हास्तरीय बॅडमिंटन स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या दिग्रसकर सौरभ,वसमतकर अथर्व, भुजबळ गणेश, खवणे प्रेमनाथ या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला. तर बॅटमिंटन मुलींच्या संघाने जिल्ह्यात प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात राठोड रोषनी, गव्हाडे भाग्यश्री, गोरे मनिषा, पाठक आकांक्षा यांचा समावेश होता.

■ १४/०९/२०१८ रोजी नूतन विद्यालय मैदानी क्रीडा स्पर्धा सम्पन्न झाल्या. या स्पर्धत महाविद्यालयाच्या गोरे वैभव, याने १०० मी व २०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला. इंद्रोके प्रसाद याने गोळाफेक, राठोड महादेव याने लांब उडी व हातोडा फेक स्पर्धेत सहभाग घेतला. त्याचा हातोडा फेक स्पर्धेत प्रथम क्रमांक आला. गटकळ प्रदीप याने ४०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकाविला. आम्ले गणेश याने ८०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला. गुंज सुदर्शन याने १५०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत तृतीय क्रमांक पटकाविला तर गोळा फेक प्रथम, उंच उडी द्वितीय, तर तिहेरी उडी स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला.

गवारे गणेश याने १०० मी. व ८०० मी.धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला गायकवाड यशपाल याने लांब उडी स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकाविला. भोसले शिवाजी याने २०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला. ४ १०० रिले स्पर्धेत भोसले शिवाजी, गोरे वैभव, गवारे गणेश, गायकवाड यशपाल, राठोड महादेव याने तृतीय स्थान गाठले. राठोड योगेश याने उंच उडी स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळविला. यावेळी झालेल्या मुलींच्या मैदानी स्पर्धेत गिरी अक्षदा हिने १०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत तृतीय तर थाळीफेक मध्ये सहभाग घेतला. पाचारे पल्लवी हिने गोळा फेक स्पर्धेत तृतीय तर थाळीफेक स्पर्धेत द्वितीय स्थान गाठले.

पौळ मंजू हिने १०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम तर २०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविला. चव्हाण पूजा हिने भाला फेक स्पर्धेत दुसरा क्रमांक प्राप्त केला. डुकरे अश्विनी हिने लांब उडी व उंच उडी स्पर्धेत दुसरा क्रमांक मिळविला तर तिहेरी उडीत ती प्रथम आली. जीशी रोशनी हिने ४०० मी. धावण्यात प्रथम स्थानावर राहिली. राठोड रोशनी ही २०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम स्थान गाठले. चव्हाण कमल हिने ४०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविला. ४०० रिले स्पर्धेत चव्हाण कमल हिने प्रथम क्रमांक मिळविला.

■ दि.२०/०९/२०१८ रोजी परभणी येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय शालेय बॅडमिंटन स्पर्धेत वसमतकर अथर्व, भुजबळ गणेश, खवणे प्रेमनाथ, दिग्रसकर सौरभ यांनी सहभाग घेतला तर मुलींच्या बॅडमिंटन संघाने प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात राठोड रोशनी, गव्हाडे भाग्यश्री, गोरे मनिषा, पाठक आकांक्षा यांचा समभाग होता. मुलांच्या संघाची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ २२/०९/२०१८ रोजी बुध्दीबळ स्पर्धा परभणी येथे सम्पन्न झाली या स्पर्धेत जोशी अभिजीत व बोकण निखील यांनी सहभाग घेतला.

■ २४/०९/२०१८ तालुका कुस्ती आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले. या स्पर्धेचे उद्‌घाटन

पं.स. सभापती पुरूषोत्तम पावडे, यांच्या हस्ते करण्यात आले. या वेळी पं. स. सदस्य सुंदर गाडेकर, गटशिक्षण अधिकारी जयंत आढे, प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, श्री. सुरेश देशमुख यांची उपस्थिती होती. याच दिवशी दुपारी जिल्हास्तरीय संघटनेची योगासन निवड चाचणी घेण्यात आली.

■ दि. २५/०९/२०१८ रोजी नूतन विद्यालयात जिल्हास्तरीय तलवार बाजी स्पर्धा संपन्न झाली या स्पर्धेत माळवे निलेश याने सहभाग घेतला. त्याची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि. २५/०९/२०१८ रोजी परभणी येथे सम्पन्न झालेल्या जिल्हास्तरीय मैदानी क्रीडा स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या खेळाडूंनी सहभाग घेतला. या स्पर्धेत राठोड महादेव याने हातोडा फेक, गवारे गणेश याने १०० मी व ८०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत गुंड सुदर्शन याने गोळाफेक, उंच उडी, तिहेरी उडी, भोसले शिवाजी याने २०० मी. धावणे स्पर्धेत सहभाग घेतला. गायकवाड यशपाल याने लांब उडी स्पर्धेत सहभाग घेऊन द्वीतीय क्रमांक मिळविला. त्याची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि. २६/०९/२०१८ रोजी परभणी येथे सम्पन्न झालेल्या जिल्हास्तरीय मैदानी स्पर्धेत मुलींच्या संघाने सहभाग घेतला. पौळ मंजू हिने १०० मी. व २०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत, राठोड रोशनी हिने २०० मी. धावणे, जोशी रोशनी व चव्हाण कमल यांनी ४०० मी. धावण्याच्या चव्हाण पूजा हिने भाला फेक तर डुकरे अश्विनी हिने लांब उडी, ऊंच उडी व तिहेरी उडी स्पर्धेत सहभाग घेतला. ४०० रिले स्पर्धेत राठोड रोशनी, जोशी रोशनी, चव्हाण कमल, व गोरे मनिषा यांनी सहभाग घेतला व त्यांनी स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविला.

■ दि.२७/०९/२०१८ रोजी विभागीय जलतरण स्पर्धा परभणी येथे सम्पन्न झाल्या. या स्पर्धेत माळवे निलेश याने सहभाग घेतला. त्याने २०० मी. बटरफ्लाय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक पटकाविला. त्याची निवड राज्यस्तरीय जलतरण स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि.०१ ऑक्टों २०१८ रोजी औरंगाबाद येथे विभागीय तलवारबाजी स्पर्धा सम्पन्न झाली या स्पर्धेत माळवे निलेश याने सहभाग घेतला.

■ दि.०१ ऑक्टों २०१८ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय तायक्वॉदो स्पर्धा सम्पन्न झाली या स्पर्धेत शेरे स्वप्नील याने सहभाग घेतला व अटीतटीच्या अंतिम सामन्यात त्याने विजय संपादन केला. त्याची निवड विभागीय तायक्वाँदो स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि.०१ ऑक्टों २०१८ रोजी परभणी येथे जिल्हास्तरीय कराटे स्पर्धेत जोगदंड निकिता, चव्हाण पूजा, शिंदे प्रशांत, शेरे स्वप्नील यांनी सहभाग घेतला. जोगदंड निकिता, चव्हाण पूजा, शिंदे प्रशांत यांनी प्रथम क्रमांक पटकाविला. त्यांची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि.०३ ऑक्टों २०१८ रोजी परभणी येथे झालेल्या तायक्वॉदो (मुली) स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत पवार पूजा हिने सहभाग घेतला. सदरील स्पर्धेत तिने प्रथम क्रमांक प्राप्त केला. तिची निवड विभागीय स्पर्धेसाठी झाली.

■ दि.०३ ऑक्टों २०१८ रोजी औरंगाबाद येथे विभागीय कराटे स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत जोगदंड निकिता, चव्हाण पूजा, शिंदे प्रशांत यांनी सहभाग घेतला. परंतु काही तांत्रिक कारणामुळे या स्पर्धा त्या दिवसासाठी रद्द करण्यात आल्या.

■ दि.०५ ऑक्टों ते ०७ ऑक्टों. २०१८ या कालावधीत पुणे येथे राज्यस्तरीय ज्युनियर सेपकटकारा मुले/मुली अजिंक्यपद स्पर्धा २०१८-१९ सम्पन्न झाल्या. या स्पर्धेत चव्हाण पूजा, डुकरे अश्विनी, पाठक अकांक्षा, डोंगरे गोदावरी, राठोड

महादेव, माळवे निलेश यांनी सहभाग घेतला.

■ दि.०८ऑक्टों२०१८ रोजी जालना येथे संपन्न विभागीय शालेय मैदानी क्रीडा स्पर्धा सम्पन्न झाल्या. या स्पर्धेत लांब उडी या प्रकारातील स्पर्धेत गायकवाड यशपाल याने सहभाग घेतला. त्याने या स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक पटकाविला. त्याची निवड राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी औरंगाबाद विभागाच्या संघात झाली. सदरील स्पर्धा दि.१३ ते १७ ऑक्टों. २०१८ या कालावधीत कराड जि. सातारा येथे संपन्न होणार आहेत.

■ दि. १२ ऑक्टों २०१८ रोजी नूतन विद्यालय, सेलू येथे जिल्हास्तरीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धा सम्पन्न झाली या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या व मुलींच्या संघाने सहभाग घेतला. या स्पर्धेत मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात चव्हाण पूजा, डुकरे अश्विनी, पाठक अकांक्षा, डोंगरे गोदावरी, लाटे शितल, यांनी सहभाग घेतला तर मुलांच्या विजयी संघात परदेशी अमोल, राठोड महादेव, शेरे स्वप्नील, माळवे निलेश, आठवे रितेश यांनी सहभाग घेतला.

■ दि.१२ ते १४ ऑक्टो या कालावधीत मलकापूर जि. बूलढाणा येथे राज्य संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या योगासन स्पर्धेत कु. जाधव जयश्री व प्रा. सोमाणी सुषमा यांनी सहभाग घेतला.

■ दि. १३ ते १५ ऑक्टो. या कालावधीत कराड जि. सातारा येथे सम्पन्न झालेल्या राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धेत लांब उडी या प्रकारात गायकवाड यशपाल याने औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले.

■ दि. १६ ऑक्टों २०१८ रोजी नूतन विद्यालय सेलू येथे विभागीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत मुले व मुली संघांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले. या स्पर्धेत मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात चव्हाण पूजा, डुकरे अश्विनी, पाठक आकांक्षा, डोंगरे गोदावरी, लाटे शीतल यांचा समावेश होता. सदरील संघाची निवड राज्यस्तरीय शालेय क्रीडा स्पर्धेसाठी झाली. तर मुलांच्या संघातील परदेशी अमोल व माळवे निलेश यांची निवड निवडचाचणी साठी झाली.

■ दि. १३ ऑक्टों २०१८ राजी नूतन विद्यालयात आट्यापाट्या या खेळाच्या जिल्हास्तरीय स्पर्धा सम्पन्न झाली. या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या राठोड महादेव, गटकळ प्रदीप, पवार भागवत, गोरे वैभव, राठोड योगेश, चव्हाण विशाल, मुळे सुनिल, आढे मुकेश, गडदे योगेश, राऊत प्रमोद, रघुवंशी प्रतापसिंह, राठोड सचिन यांनी सहभाग घेतला.

■ दि.१७ ऑक्टो. २०१८ रोजी बीड येथे विभागीय शालेय तायक्वाँदो स्पर्धा सम्पन्न झाली या स्पर्धेत पवार पूजा व शेरे स्वप्नील यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले.

■ दि. २२ आक्टो. २०१८ रोजी औरंगाबाद येथे सम्पन्न झालेल्या शालेय विभागीय योगासन स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या महाजन सोमनाथ व जाधव जयश्री यांनी सहभाग घेतला. या स्पर्धेत त्यांनी उत्कृष्ट आसने सादर केली व त्यांची निवड राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी औरंगाबाद विभागाच्या योगासन संघात झाली.

■ २३ आक्टो. २०१८ रोजी औरंगाबाद येथे सम्पन्न झालेल्या विभागीय शालेय कराटे स्पर्धेत जोगदंड निकिता व शिंदे प्रशांत यांनी सहभाग घेतला. शिंदे प्रशांत याने वजन गटात औरंगाबाद विभागाच्या संघात निवड झाली.

■ दि. २२ ते २५ आक्टो. २०१८ या कालावधीत वर्धा येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलींच्या संघाने औरंगाबाद विभागाचे नेतृत्व केले. या संघाने अटीतटीच्या सामन्यात राज्यात तृतीय येण्याचा मान मिळविला

त्यांना ब्रॉन्झ मेडल प्राप्त झाले. या यशस्वी संघात चव्हाण पूजा, पाठक आकांक्षा, डुकरे अश्विनी, डोंगरे गोदावरी, लाटे शितल यांचा समावेश होता.

याच कालावधित वर्धा येथे सम्पन्न झालेल्या राज्यनिवड चाचणीमधून माळवे निलेश याची निवड राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धेसाठी महाराष्ट्राच्या मुलांच्या संघात झाली. तर चव्हाण पूजा हिची निवड राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धेसाठी महाराष्ट्राच्या मुलींच्या संघात ६ व्या क्रमांकावर झाली.

■ दि. २७ व २८ आक्टो. २०१८ या कालावधीत पुणे येथील बालेवाडी क्रीडा संकुल येथे संम्पन्न झालेल्या २०व्या ज्युनिअर सबज्युनिअर टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलींच्या संघात गव्हाडे भाग्यश्री, वीर साक्षी, राठोड रोषनी, शेरे संगिता यांच्या संघाने सहभाग घेऊन राज्यात तृतीय स्थान पटकाविले व कास्य पदक प्राप्त केले. तर मुलांच्या संघात टाक अथर्व, बेदरकर रोहण यांनी सहभाग घेतला. त्यांनी देखील या स्पर्धेत कास्यपदक प्राप्त केले. मिश्र दुहेरी या स्पर्धेत बेदरकर रोह याने सुवर्णपदक प्राप्त केले.

■ दि. ०२ ते ०६ डिसेंबर २०१८ या कालावधीत लातूर येथे राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा पूर्व प्रशिक्षण शिबीर सम्पन्न झाले. आपल्या महाविद्यालयाच्या चि. निलेश माळवे व कु. पूजा चव्हाण यांची निवड या शिबीरासाठी झाली. त्यांनी सराव शिबीर पूर्ण केले व त्यांची निवड महाराष्ट्राच्या संघात झाली.

■ दि.०९ ते १२ डिसेंबर २०१८ या कालावधीत नारायनपूरम् वेस्ट गोदावरी जिल्ह्यात राष्ट्रीय शालेय सेपकटकारा स्पर्धा सम्पन्न झाल्या या स्पर्धेत मुलांच्या संघात चि. निलेश माळवे याने महाराष्ट्राच्या संघाचे प्रतिनिधित्व करीत राष्ट्रीय स्तरावर तिसरा क्रमांक पटकावून ब्राान्झ मेडल प्राप्त केले.

■ दि. २२ ते २५ डिसें २०१८ या कालावधीत बारामती येथे राज्यस्तरीय शालेय योगासन स्पर्धा संपन्न झाली या स्पर्धेत कु.जयश्री जाधव चि. सोमनाथ महाजन यांनी औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व करीत या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

■ दि. २६ जानेवारी २०१९ रोजी परभणी येथे मा.ना. गुलाबराव पाटील (पालकमंत्री) मा.खा. संजय जाधव, मा. आ. राहुल पाटील, मा. जिल्हाधिकारी, मा.जिल्हाक्रीडा अधिकारी यांच्या हस्ते राष्ट्रीय सेपकटकारा कास्यपदक प्राप्त खेळाडू कु. पूजा विजय चव्हाण हिचा सत्कार करण्यात आला.

■ दि. २६ ते २८ जाने २०१९ या कालावधीत परभणी येथील जिजाऊ ज्ञानतीर्थ विद्यालयात सम्पन्न झालेल्या राज्यस्तरीय युथ टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत चि. निलेश माळवे, कु भाग्यश्री गव्हाडे, कु मंजू पौळ, कु साक्षी वीर, संगीता शेरे यांनी सहभाग घेऊन सिल्व्हर मेडल प्राप्त केले. कु भाग्यश्री गव्हाडे हिची निवड महाराष्ट्राच्या संघात झाली.

■ दि. ०१ फेब्रुवारी ते ०५ फेब्रु. २०१९ या कालावधीत डाबरा मध्यप्रदेश येथे सम्पन्न झालेल्या राष्ट्रीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत कु. भाग्यश्री गव्हाडे हिने सहभाग घेतला.

स्पर्धा परीक्षा अहवाल

ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांनी स्पर्धा परीक्षेमध्ये यश संपादन करावे, या हेतूने महाविद्यालयात स्पर्धा मार्गदर्शन केंद्राची स्थापना करण्यात आली आहे. शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ मध्ये स्पर्धा परीक्षा मागदर्शन केंद्राचे उदघाटन औरंगाबाद येथील करियर ॲकॅडमीचे संचालक श्री. धनंजय आकात यांच्या हस्ते करण्यात आले. या प्रसंगी त्यांनी पूर्वतयारी स्पर्धा परीक्षा तसेच मुख्य स्पर्धा परीक्षा बाबत विद्यार्थ्यांना सविस्तर मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केला. व्यासपीठावर स्पर्धा परीक्षेचे संयोजक प्रा. डॉ व्ही. एच. पांचाळ, प्रा. डॉ. एस. एस. दंडवते, प्रा. डॉ. एन. एस. पदमावत, प्रा. जामगे यांची उपस्थिती होती.

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र व वाणिज्य विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने औरंगाबाद येथील करियर गायडन्स अँड ॲडव्हॉन्समेंट ट्रेनिंग प्रोग्रॅम फॉर स्टुडन्ट्स या संस्थेचे श्री. पराग राणे व श्री. किरण कुलकर्णी यांनी सी.ए., सी.एम.ए. तसेच इतर स्पर्धा परीक्षेबाबत वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केला. व्यासपीठावर प्रा.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.व्ही.आर.टेंगसे, प्रा.डॉ.एस.एस.दंडवते, प्रा.डॉ.एन.एस.पद्मावत यांची उपस्थिती होती.

स्पर्धा परीक्षा केन्द्र व वाणिज्य विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने संकल्प एज्युकेशन औरंगाबाद येथील श्री. आकाश जाधव व श्री. अमोल पाटील यांनी 'सहकारी क्षेत्रात नोकरीच्या संधी' याबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय समारोप उपप्राचार्य प्रा.वाय.आर. गायकवाड यांनी केला. व्यासपीठावर प्रा.व्ही. एच. पांचाळ, प्रा. व्ही. आर. टेंगसे, प्रा. डॉ. एस. एस. दंडवते, प्रा.डॉ.एन. एस. पद्मावत यांची उपस्थिती होती.

बोर्डे करिअर अकॅडमी, औरंगाबाद चे संचालक प्रा.संतोष बोर्डे यांनी 'विमा क्षेत्रातील नोकरीच्य संधी'बाबत मार्गदर्शन केले. प्रा.राजकिरण, प्रा.दुशींग यांनी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग पूर्वतयारी परीक्षा तसेच मुख्य परीक्षेबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केला.व्यासपीठावर प्रा.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.व्ही.आर.टेंगसे, प्रा.डॉ.एस.एस.दंडवते, प्रा.डॉ.एन.एस.पद्मावत यांची उपस्थिती होती.

स्पर्धा परीक्षा केन्द्र व वाणिज्य विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने श्री अभय मंडलिक, श्री राजेशजी जैन, संचालक मंडळ, सल्लागार देवगिरी नागरी सहकारी बँक ,श्री. सुनिल देशमुख शाखा व्यवस्थापक, देवगिरी बँक औरंगाबाद यांनी 'काल, आज आणि उद्या असणाऱ्या बॅंकेतील नोकरीच्या संधी' बाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

अध्यक्षीय समारोप प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केला.व्यासपीठावर प्रा.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.व्ही.आर.टेंगसे, प्रा.डॉ.एस.एस.दंडवते, प्रा.डॉ.एन.एस.पदमावत यांची उपस्थिती होती.

शेतकरी मेळावा

वनस्पतीशास्त्र विभाग व माजी विद्यार्थी असोशिएशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'हळद लागवड तंत्रज्ञान' या विषयावर शेतकरी मेळावा संपन्न झाला.

महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व शिरड शहापूर ता. वसमत, जि.हिंगोली येथील प्रगतीशील शेतकरी रेणुकादास चारठाणकर यांनी सेलू तालुक्यातील शेतकऱ्यांना हळद लागवड तंत्रज्ञान याबाबत मार्गदर्शन केले तसेच महाविद्यालयातील दुसरे माजी विद्यार्थी श्री. सुधाकर आघाव (वाई ता.सेलू) येथील प्रगतीशील शेतकरी यांनी हळद लागवडीबाबत आपले स्वत:चे अनुभव शेतकऱ्यांना सांगितले. अध्यक्षीय समारोप श्री. हेमंतराव आडळकर यांनी केला. व्यासपीठावर प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, श्री. त्र्यंबकबापू बोराडे, प्रा.डॉ.वसंत पांचाळ, प्रा.डॉ. एन.एस.पदमावत, प्रा.एल.एच.काळे, प्रा.दयानंद जामगे यांची उपस्थिती होती. शेतकरी मेळावा यशस्वी करण्यासाठी प्रा.प्रकाश कंठाळे, प्रा.डी.बी. गायकवाड, प्रा. नागेश कान्हेकर, प्रा.ए.टी.मदने, प्रा.दयानंद जामगे, प्रा.यु.के. हेसे आदींनी परिश्रम घेतले.

माजी विद्यार्थी संघटना

माजी विद्यार्थी मेळावा (दि ग्रेट स्नेह भेट)

महाविद्यालयाच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त 'दि ग्रेट स्नेह भेट' या संबोधित नावाने माजी विद्यार्थी मेळाव्याचे आयोजन दि.०१ जुलै २०१८ रोजी केले होते. याप्रसंगी व्यासपीठावर संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया, नूतन महाविद्यालय माजी विद्यार्थी संघटनेचे अध्यक्ष श्री. हेमंतराव आडळकर, सेलू नगर परिषदेचे अध्यक्ष श्री. विनोद बोराडे, नांदेड येथील उद्योगपती श्री. बनारसीदास गुप्ता, श्री. त्र्यंबकबापू बोराडे, उपनगराध्यक्ष श्री. प्रभाकर सुरवसे, संस्थेचे चिटणीस श्री. डी.के.देशपांडे, सहचिटणीस डॉ.व्ही.के.कोठेकर, श्री.जयप्रकाशजी बिहाणी, माजी प्राचार्य श्री.द.रा.कुलकर्णी, प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, माजी विद्यार्थिनी श्रीमती ललिता गिल्डा, सौ.विजया देशमुख, सौ.संध्या जाजू, सौ.आरती पागे, सौ.माधुरी काबरा, उपप्राचार्य प्रा.वाय.आर. गायकवाड आदींची प्रमुख उपस्थिती होती.

औरंगाबाद येथील श्री. एस.झेड जाजू यांची प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिती होती. श्री. जाजू यांच्या मते महाविद्यालय हे विद्यार्थ्यांसाठी दुसरी आई असते. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष श्री. हेमंतराव आडळकर यांनी आपले महाविद्यालयातील अनुभव सांगितले. श्री. बनारसीदास गुप्ता यांनी याप्रसंगी आपले मनोगत व्यक्त केले. तसेच माजी विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री. विजय देशमुख यांनी आपल्या भावना व्यक्त केल्या. सेलू येथील छायाचित्रकार श्री. शंभू काकडे यांनी चित्रित केलेल्या महाविद्यालयाचे प्रवेशद्वाराच्या चित्राचे अनावरण मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी

यांनी केले. पाहुण्यांचा परिचय श्री. रवींद्र वैद्य यांनी दिला. श्री. द.रा.कुलकर्णी यांनी याप्रसंगी मार्गदर्शन केले व माजी विद्यार्थ्यांमधून नवे नेतृत्व उदयास येईल असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला.

माजी विद्यार्थी श्री. सुरेश रोडगे, प्रा.प्रशांत देशमुख, सौ.मालीनी जोशी, प्रा.विजय घोडके, प्रा.डॉ.सौ.गोदावरी पवार,श्री. गजेंद्र थोरात, श्री आबासाहेब तौर, श्री एम.के.देशपांडे, श्री रवींद्र वैद्य, ॲड.नजीम किडवई आदी विद्यार्थ्यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा.संजय पिंपळगावकर,प्रा.सौ.भाग्यश्री धामणगांवकर, प्रा.संभाजी रोडगे, प्रा.माया रोडगे यांनी केले तर आभार प्रा.नागेश कान्हेकर यांनी मानले. सदरील कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी माजी विद्यार्थी संघटनेचे चिटणीस प्रा.डॉ.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.दयानंद जामगे आदींनी परीश्रम घेतले.

माजी विद्यार्थी संघटना
मोफत आरोग्य शिबिर

माजी विद्यार्थी संघटना व हेल्थ क्लब यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि.२९ व ३० जून २०१८ रोजी महाविद्यालयाच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त 'मणक्याचे आजार व सायटिका' बाबत तपासणी करण्यात आली. महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी डॉ.अरुण कुलकर्णी (मंबई) यांनी रुग्णांची मोफत तपासणी केली. ७० महिला व पुरुष रुग्णांची मान व पाठीच्या आजाराची प्राथमिक तपासणी केली. सदरील शिबीर यशस्वी करण्यासठी प्रा.डॉ.शरद कुलकर्णी, श्री. गिरीश लोडाया, प्रा.क.के.कदम, प्रा.अनिल कुलकर्णी, श्री शशीकांत कुलकर्णी यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

डॉ.अरुण कुलकर्णी यांनी २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात एकूण अशी ५ मोफत आरोग्य शिबीरे घेतली. सदरील सर्व शिबीरांचे आयोजन प्रा.डॉ.शरद कुलकर्णी, श्री. हेमंतराव आडळकर यांच्या मार्गदर्शनानुसार करण्यात आले.

शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ या वर्षात विविध कार्यक्रमांनिमित्त माजी विद्यार्थी श्री रेणुकादास चारठाणकर, प्रा.डॉ.दत्ता भोगरे, श्री गिल्डा, डॉ.अरुण कुलकर्णी, श्री. सुधीर आघाव, कु.वंदना बुरखुंडे आदींनी महाविद्यालयास भेट दिली.

महात्मा गांधी विचार प्रचार परीक्षा

सर्वोदय मंडळ, मुंबई यांच्या वतीने आयोजित वरिष्ठ व कनिष्ठ विभागातील एकूण ३०५ विद्यार्थ्यांनी सदरील परीक्षा २ ऑक्टोबर २०१८ रोजी महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त दिली. या परीक्षेसाठी वसमतनगर येथील श्री. विशाल अग्रवाल, तसेच प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या मार्गदर्शनानुसार प्रा.डॉ.व्ही.एच. पांचाळ, प्रा.दयानंद जामगे, प्रा.डॉ.पुरुषोत्तम व्यवहारे, प्रा.एस.जी. घुलेश्वर, प्रा.यु.के.हेसे यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन आणि नूतन महाविद्यालय, सेलू. जि. परभणी यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

लेखन - काव्य - संगीत कार्यशाळा अहवाल

पु.ल. देशपांडे, ग.दि. माडगूळकर व सुधीर फडके यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त महाराष्ट्र शासनाच्या सांस्कृतिक कार्य संचालनालय आणि नूतन महाविद्यालय, सेलू, जिल्हा परभणी यांच्या संयुक्त विद्यमाने लेखन, काव्य, संगीत कार्यशाळा दिनांक १५ डिसेंबर २०१८ रोजी नूतन महाविद्यालयात संपन्न झाली.

पु. ल. देशपांडे, ग. दि. माडगुळकर, सुधीर फडके या महात्रयींच्या जन्मशताब्दी निमित्ताने नवीन पिढीला काव्य, संगीत, लेखनाची प्रेरणा व मार्गदर्शन मिळावे या हेतूने या कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. सकाळी दहा वाजता कार्यशाळेचे उद्‌घाटन झाले. नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. एस. एम.लोया यांनी समारंभाचे अध्यक्षस्थान भूषविले. प्राचार्य द. रा. कुलकर्णी, नायब तहसीलदार प्रशांत खारकर यांच्या हस्ते दीपप्रज्वलन व महात्रयींच्या प्रतिमा पूजनाने कार्यशाळेचे उद्‌घाटन झाले. यावेळी व्यासपीठावर कार्यशाळेचे मार्गदर्शक ज्येष्ठ साहित्यिक श्रीकांत उमरीकर, रेणुकादासराव देशपांडे, रमा नाडगौडा, कवी विष्णू थोरे, कृष्णराज लव्हेकर, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य यादवराव गायकवाड, डॉ. राजाराम झोडगे यांची उपस्थिती होती.

प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी यांनी कार्यशाळा आयोजनासंदर्भातील भूमिका व स्वागतपर निवेदन केले. कार्यशाळेचे समन्वयक डॉ. राजाराम झोडगे यांनी प्रास्ताविक केले.

आपल्या उद्‌घाटनपर भाषणात प्राचार्य द.रा. कुलकर्णी यांनी अशा कार्यशाळा नव्या पिढीसाठी आवश्यक असून त्यातून प्रेरणा घेऊन विद्यार्थी कलेमध्ये चांगले यश संपादन करतील अशी अपेक्षा व्यक्त केली. नायब तहसीलदार प्रशांत थारकर यांनी विद्यार्थ्यांनी शिक्षणाबरोबर काव्य, संगीत, साहित्य असेही छंद जोपासले पाहिजेत. यामुळे आपला सर्वांगीण विकास होत असतो असे प्रतिपादन केले.

अध्यक्षीय समारोपात डॉ. एस. एम.लोया यांनी विद्यार्थ्यांवर कला, साहित्य यांचे संस्कार होण्यासाठी अशा प्रकारच्या कार्यशाळा घेण्यासाठी नूतन संस्था नेहमी पुढाकार घेणार असल्याचे सांगितले.

उद्‌घाटन समारंभानंतर तीन स्वतंत्र हॉलमध्ये लेखन, काव्य, संगीत प्रशिक्षणार्थींची बैठक व्यवस्था करण्यात आली होती. ज्येष्ठ साहित्यिक श्रीकांत उमरीकर, विष्णु थोरे यांनी साहित्यलेखन, साहित्य निर्मिती प्रक्रिया, भाषा, मांडणी या संदर्भात

प्रशिक्षणार्थींना दोन सत्रात मार्गदर्शन केले. कृष्णराज लव्हेकर व मयुर काकडे यांनी संगीत, कलेविषयी महत्वपूर्ण माहिती व ताल, लय, सूर, वाद्य, गायन यासंबंधी मार्गदर्शन केले. यावेळी काही प्रशिक्षणार्थींनी आपली कलाही सादर केली.

काव्य कार्यशाळेत रेणुकादास देशपांडे व रमा नाडगौडा यांनी कवितेविषयी प्रशिक्षणार्थींना मार्गदर्शन केले . कवितालेखन, कवितेचे प्रकार, प्रसिद्ध कवी, त्यांच्या रचना प्रयोग आदी विषयावर भाष्य करून सहभागी विद्यार्थ्यांना कवितेविषयी गोडी व लेखन प्रेरणा निर्माण केली. कार्यशाळेच्या मध्यंतरात सर्व प्रशिक्षणार्थींच्या भोजन व चहापाण्याची सोय करण्यात आली.

दोन सत्रातील मार्गदर्शनानंतर कार्यशाळा समारोप समारंभ पार पडला. यात सहभागी प्रशिक्षणार्थींची मनोगते, प्रतिक्रिया तसेच त्यांच्या कलागुणांचा मुक्त आविष्कार सादर करण्यात आला. ही कार्यशाळा आयोजन–नियोजन, समयसूचकता, उत्तम वक्ते अशा सर्वच बाबतीत उत्तम झाल्याचे व या कार्यशाळेतून खूप काही शिकायला मिळाल्याची प्रतिक्रिया प्रशिक्षणार्थींनी दिली.

या कार्यशाळेत सेलू शहरासह परिसरातील विविध शाळा, महाविद्यालयातील ३१५ विद्यार्थी, शिक्षक तसेच कलाप्रेमींनी सहभाग घेतला. कार्यशाळेच्या यशस्वितेसाठी नूतन संस्थेचे सर्व पदाधिकारी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य गायकवाड यांच्या मार्गदर्शनानुसार कार्यशाळेचे समन्वयक प्रा. डॉ. राजाराम झोडगे यांच्यासोबत प्रा. हेमचंद्र हडसनकर, प्रा. संभाजी रोडगे तसेच महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी परिश्रम घेतले.

लेखन – काव्य – संगीत कार्यशाळेस उपस्थित
प्रशिक्षणार्थी विद्यार्थी व इतर

का.स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे,
स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड आणि
नूतन महाविद्यालय, सेलू जि. परभणी यांच्या संयुक्त विद्यमाने
भारतीय मराठी अभ्यास परिषदेचे ३० वे अधिवेशन व राष्ट्रीय चर्चासत्र

मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : नवे दृष्टिकोन

अहवाल

नूतन महाविद्यालय, सेलू जि.परभणी येथे का.स.वाणी संस्था, धुळे, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड व नूतन महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने भारतीय मराठी अभ्यास परिषदेचे ३० वे अधिवेशन व मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : नवे दृष्टिकोन या विषयावर राष्ट्रीय चर्चासत्र दि.८ व ९ फेब्रु. २०१९ रोजी संपन्न झाले.

दि.८ फेब्रुवारी रोजी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबादचे माजी कुलगुरु डॉ.नागनाथ कोत्तापल्ले यांच्या हस्ते या चर्चासत्राचे उद्घाटन झाले. कार्यक्रमाचे स्वागतपर निवेदन नूतन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी केले तर चर्चासत्राचे समन्वयक डॉ.राजाराम झोडगे यांनी प्रास्ताविक केले. का.स. वाणी संस्थेच्या संचालक डॉ.वंदना महाजन यांनी चर्चासत्र आयोजनामागील भूमिका कथन केली. यावेळी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य व मराठी विभागप्रमुख प्रा.यादवराव गायकवाड व डॉ.संतोष दंडवते हे या शैक्षणिक वर्षात सेवानिवृत्त होणार असल्याने त्यांचा मान्यवरांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला. तसेच विविध अभ्यासकांनी या चर्चासत्रासाठी पाठवलेल्या शोधनिबंधाचा समावेश असलेल्या संपादित विशेषांकाचे प्रकाशनही मान्यवरांच्या हस्ते झाले. उद्घाटन समारंभास डॉ.उमेश बगाडे, का.स.वाणी स्मृती प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा.शशिकांत धामणे, डॉ.शोभा शिंदे, नूतन संस्थेचे सचिव श्री.डी.के. देशपांडे आदी मान्यवरांची उपस्थिती होती. अध्यक्षीय समारोप नूतन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया यांनी केला.

उद्घाटन समारंभानंतर डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील इतिहास अभ्यासक डॉ.उमेश बगाडे यांचे बीजभाषण झाले. संहितेला प्रश्न विचारल्याशिवाय वाङ्मयनिर्मिती होत नसते. अनुभव हे ज्ञान नाही कारण ते व्यक्तिगत असते. संशोधकांनी तथ्याला सामोरे जाऊन सत्य व समाजाभिमुख साहित्य लोकांसमोर आणावे तसेच वाङ्मय इतिहासाचे सतत पुनरावलोकन करत राहणेही आवश्यक असल्याचे प्रतिपादन डॉ.बगाडे यांनी आपल्या बीजभाषणात केले.

भोजन अवकाशानंतर निबंधवाचनाचे प्रथम सत्र पार पडले. डॉ.प्रल्हाद लुलेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या सत्रात डॉ.मार्तंड कुलकर्णी (किनवट), डॉ.महेश खरात (औरंगाबाद) व डॉ.निळकंठ शेरे (अलिबाग) यांनी मराठी वाङ्मय इतिहासाच्या वेगवेगळया पैलूंवर आपल्या निबंधातून भाष्य केले. अध्यक्षीय समारोपात डॉ.प्रल्हाद लुलेकर यांनी 'फुले,

आंबेडकरी इतिहासलेखन पध्दती' या विषयावर मांडणी केली.

डॉ.शोभा शिंदे यांच्या अध्यक्षतेखाली दुसरे सत्र संपन्न झाले. यात डॉ.अलका मटकर (मुंबई), डॉ.पुष्पलता राजापुरे-तापस (मुबंई) यांनी निबंध वाचन केले.

दि.९फेब्रुवारी २०१९ रोजी सकाळी डॉ. निळकंठ शेरे यांच्या अध्यक्षतेखाली खुले सत्र संपन्न झाले यात डॉ.म.द.क्षीरसागर, प्रा.अनंत मोगल, डॉ.चत्रभूज कदम, डॉ.वंदना लव्हाळे, डॉ.रत्नप्रभा खैरनार,प्रा.ललित पाटील यांनी निबंधवाचन केले.

डॉ.वैजनाथ अनमुलवाड यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झालेल्या सत्रात डॉ.विठ्ठल जंबाले (देगलूर), डॉ.केदार काळवणे(कळंब), डॉ.दत्ता घोलप (सोलापूर) यांनी मराठी साहित्याच्या प्रकार, प्रवाहासंदर्भातील इतिहासाच्या दृष्टिकोनांची चर्चा केली.

भोजन अवकाशानंतर चर्चासत्राचा समारोप समारंभ संपन्न झला. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रसिध्द साहित्यिक तथा माजी कुलगुरु डॉ.नागनाथ कोत्तापल्ले हे होते तर प्रमुख अतिथी म्हणून डॉ.मा.मा.जाधव, डॉ.शोभा शिंदे, श्री. दत्तराव पावडे हे उपस्थित होते. यावेळी डॉ.मा.मा.जाधव यांनी वाङ्मय इतिहासाच्या नवीन दृष्टिकोनासंबंधी अभ्यासकांनी डोळसपणे चर्चा, लेखन करणे आवश्यक असल्याचे प्रतिपादन केले. अध्यक्षीय भाषणात डॉ.नागनाथ कोत्तापल्ले यांनी साहित्यातून समाजातील उपेक्षित, वंचित, दुर्लक्षित समाजघटकांची नोंद घेणे आवश्यक आहे त्याशिवाय मराठी साहित्याचा इतिहास परिपूर्ण होणार नाही असे सांगितले. साहित्य हे जीवनसंबध्द असल्याने त्यातून मानवी जीवनमूल्यांची मांडणी व्हावी अशी अपेक्षा त्यांनी व्यक्त केली. यावेळी चर्चासत्राचे समन्वयक डॉ.राजाराम झोडगे यांनी चर्चासत्राचा अहवाल सादर केला तर डॉ.वंदना महाजन व प्रा. यादव गायकवाड यांनी आभार मानले.

दोन दिवस चाललेल्या या राष्ट्रीय चर्चासत्रात मराठी वाङ्मयेतिहासाच्या विविध दृष्टिकोनांची, बदलांची, पुनर्लेखनासंबंधी विस्तृत चर्चा झाली. या चर्चासत्रासाठी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सर्व पदाधिकारी, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. उद्धवजी भोसले, का.स.वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्थेच्या सचिव डॉ. शोभा शिंदे, संचालक डॉ.वंदना महाजन यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले. चर्चासत्राच्या यशस्वितेसाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, उपप्राचार्य प्रा.यादवराव गायकवाड यांच्या मार्गदर्शनानुसार महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांनी परिश्रम घेतले.

राष्ट्रीय सेवा योजना २०१८-१९
कनिष्ठ विभाग

१) नूतन महाविद्यालय परिसरामध्ये दर रविवारी सकाळी ८ ते १० परिसर स्वच्छता, श्रमदान घेण्यात आले. १० ते ११ या वेळेत उद्‌बोधन पर भाषण, कविता, वक्तृत्वशैली विकासासाठी कार्यशाळा घेण्यात आली.

२) महाविद्यालय परिसर तसेच गावातील काही भागामध्ये वृक्षारोपण करण्यात आले. झाडांना आळे करणे, जलसंधारणाची कामे विद्यार्थ्यांनी केली.

३) १ ऑगस्ट रोजी लोकमान्य टिळकांच्या प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करुन अभिवादन करण्यात आले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी व रा.से.यो. चे कार्यक्रमधिकारी उपस्थित होते.

४) १५ ऑगस्ट २०१८ रोजी स्वातंत्र्या दिनानिमित्त ध्वजारोहन झाल्यानंतर भित्तीपत्रकाचे विमोचन नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम. लोया सर यांच्या हस्ते करण्यात आले. तसेच विद्यार्थ्यांना अल्पोपहार देण्यात आला.

५) दि.०८ सप्टेंबर रोजी पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर पुण्यातिथी निमित्त प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करुन अभिवादन केले. सर्व विद्यार्थी, सहकारी यावेळी उपस्थित होते.

६) दि.०२ ऑक्टोबर रोजी महात्मा गांधी व लालबहादुर शास्त्री जयंती साजरी करण्यात आली. या निमित्त महात्मा गांधीजी व लालबहादुर शास्त्री यांच्या जीवन कार्यावर वक्तृत्व स्पर्धा घेंण्यात आली तसेच मला आवडलेले गांधीजी या विषयावर निबंध स्पर्धा घेण्यात आली.

७) दि.२९ ऑक्टोबर २०१८ रोजी राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज पुण्यतिथी निमित्त अभिवादन सभा घेण्यात आली.

८) १ डिसेंबर २०१८ रोजी जागतिक एडस दिना निमित्त जिल्हा रुग्णालय परभणी, जिल्हा उपरुग्णालय सेलू यांच्या वतीने 'एड्स जन जागृती' रॅलीचे आयोजन केले होते. त्यात महाविद्यालयाचे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी सहभागी झाले.

९) पोलिस स्टेशन सेलू च्या वतीने आयोजित शस्त्रास्त्र सप्ताह साजरा झाला. या अंतर्गत शस्त्रास्त्रांची ओळख व्हावी या हेतूने आयोजित कार्यक्रमात विद्यार्थी उपस्थित होते. डि.वाय.एस.पी. रेणूका वागळे यांनी शस्त्रांची ओळख करुन दिली.

१०) संविधान दिनानिमित्त 'आपले संविधान' या

विषयावर प्रा.डि.एन.गायकवाड यांचे व्याख्यान झाले. त्यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्यानंतर संविधानाची शपथ देण्यात आली.

११) न्यायालयीन सक्रियता अंतर्गत जिल्हा न्यायालय परभणी यांच्या वतीने कार्यक्रम घेण्यात आला. या समारंभास जिल्हा मुख्य न्यायाधिश सौ.जोशी उपस्थित होत्या. एन.एस.एस.च्या विद्यार्थ्यांसाठी हा कार्यक्रम घेण्यात आला.

१२) स्वामी विवेकानंद जयंती निमित्त '२१ व्या शतकातील युवक' या विषयावर विद्यार्थ्यांचे मनोगत घेण्यात आले.

१३) २०१८-१९ या वर्षीचे वार्षिक शिबीर २६ जानेवारी २०१९ ते १ फेब्रुवारी या कालावधीत हादगाव (पावडे) येथे संपन्न झाले.

१४) ३० जानेवारी रोजी गांधीजी यांच्या पुण्यतिथी निमित्त विद्यार्थ्यांची रॅली हादगाव (पावडे) येथे गांधीजीच्या प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करुन काढण्यात आली.

१५) १८ फेब्रुवारी २०१९ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज जयंतीनिमित्त विद्यार्थ्यांनी भव्य शोभायात्रेचे आयोजन केले होते.

१६) राष्ट्रीय सेवा योजनेच्यावतीने रक्तदान शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.

१७) दि.१२ मार्च यशवंतराव चव्हाण जयंती निमित्त अभिवादन सभेचे आयोजन केले होते. या वेळी प्रा.के.के.कदम यांचे व्याख्यान आयोजित केले होते.

१८) दि.११ एप्रिल रोजी महात्मा फुले यांची जयंती उत्साहात साजरी करण्यात आली.

१९) दि.१४ एप्रिल डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती निमित्त प्रतिमा पूजनानंतर उपप्राचार्य यादवराव गायकवाड यांनी मनोगत मांडले. विद्यार्थ्यांनी जनजागृती रॅली काढली.

राष्ट्रीय सेवा योजना

वार्षिक अहवाल सन २०१८-२०१९

वरिष्ठ विभाग

■ युवक व युवतींना संस्काराकडून संस्कृतीकडे घेवून जाणारी योजना म्हणजे रा.से.यो. ज्ञानमार्गाबरोबर स्वावलंबन, चरित्र्यसंवर्धन व सामाजिक बांधिलकी यांचा युवा मनावर संस्कार व त्यातूनच व्यक्तिमत्वाचा विकास व्हावा या दृष्टीने सुरु झालेली ही एक विधायक चळवळ होय. या योजनेच्या माध्यमाने श्रमप्रतिष्ठा, सामाजिक बांधिलकी, परस्पर सहकार्य, प्रामाणिकपणा, त्याग, सेवाभाव अशा अनेक गुणांचा सहज विकास होतो.

■ दिनांक २१-०५-२०१८ रोजी यशवंत महाविघालय, नांदेड येथे २०१७-१८ चे लेखापरीक्षणाचे काम सनदी लेखापाल श्री. पाटील साहेब यांच्या मार्गदर्शनाखली पूर्ण केले.

■ दिनांक २०-०७-२०१८ रोजी आपत्ती व्यवस्थापनासाठी(आव्हान) डॉ.बा.अ.म.विद्यापीठात महाविद्यालयातील दोन विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला.

■ दिनांक २०-०६-२०१८ रोजी छत्रपती शाहू महाराज यांची जयंती सामाजिक न्याय दिन म्हणून साजरी केली.

■ दिनांक २७-०७-२०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग नूतन महाविद्यालय सेलू येथे आपत्ती व्यवस्थापन कक्षाची स्थापना करण्यात आली.

■ स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विघापीठ येथे राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग यांच्या अतंर्गत वार्षिक नियोजनाची बैठक संपन्न झाली. या बैठकीस प्रा. आर. आर. बैनवाड उपस्थित होते.

■ दिनांक २ ऑगस्ट २०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना उदबोधन शिबीर आयोजित करण्यात आले. या शिबीरात प्रा. डॉ. रमेश बैनवाड यांनी विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय सेवा योजनेची माहिती दिली. या वेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी उपस्थित होते.

■ दिनांक १८ जून २०१८ रोजी राष्ट्रीय योजना सल्लागार समितीची बैठक संपन्न झाली. या बैठकीत वर्षभराच्या कार्यक्रमाचे नियोजन करण्यात आले. व या वर्षीचे विशेष वार्षिक शिबीर मौजे पावडे हादगाव ता.सेलू येथे घेण्यात यावे असे ठरले.

■ दिनांक २१ जून २०१८ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रीय योग दिनाचे औचित्य साधून योग शिबीराचे आयोजन करण्यात आले या प्रसंगी सौ. भरदम मॅडम यांनी योगासनाचे प्रात्याक्षिके करुन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

■ दिनांक ०१ जुलै ते ०७ जुलै २०१८ वन महोत्सवाचे औचित्य साधून नगरपालिका व महाविद्यालयाच्या वतीने १०० झाडांचे वृक्षारोपण करण्यात आले.

■ दिनांक ११ जुलै २०१८ रोजी आरोग्य तपासणी शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.

■ दिनांक ३० जुलै २०१८ रोजी कायद्याची ओळख व मार्गदर्शन या विषयावर चर्चासत्र संपन्न झाले.

■ दिनांक १५ ऑगस्ट २०१८ रोजी स्वातंत्र्य

दिन साजरा करण्यात आला. या दिवशी सर्व विद्यार्थ्यांना खाऊ वाटप करण्यात आला.

■ दिनांक २० ऑगस्ट २०१८ रोजी महाविद्यालयात स्वर्गीय राजीव गांधी यांची जयंती साजरी करण्यात आली. या सद्भावना दिनानिमीत्त राष्ट्रीय सद्भावनेची शपथ स्वयंसेवकांना देण्यात आली.

■ दिनांक २२ ऑगस्ट २०१८ रोजी महाविद्यालयात प्रथम वर्षात प्रवेश घेतलेल्या नवीन विद्यार्थ्यांचे स्वागत करण्यात आले. या कार्यक्रमात कार्यक्रम अधिकारी श्री. बैनवाड व प्रा. सवडंकर यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेची रुपरेषा सविस्तरपणे सांगितली.

■ दिनांक २३ ऑगस्ट २०१८ रोजी विद्यापीठात निवड केलेल्या स्वयंसेवकांची यादी सादर केली.

■ दिनांक ५ सप्टेंबर २०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनातर्फे शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमामध्ये प्राचार्य शरद कुलकर्णी यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

■ दिनांक ८ सप्टेंबर २०१८ रोजी साक्षरता दिनानिमित्त प्रा. वाघमारे सर यांनी मार्गदर्शन केले.

■ दिनांक १७ सप्टेंबर २०१८ रोजी मराठवाडा मुक्ती संग्राम विशेषांक भितींपत्रकाचे विमोचन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी यांच्या हस्ते करण्यात आले.

■ दिनांक २४ सप्टेबंर २०१८ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना दिन व दि.२४ सप्टें. २०१८ ते ०९ ऑक्टो. २०१८ दरम्यान कुष्ठरोग शोध मोहिमेत ६० स्वयंसेवकांनी भाग घेतला. तसेच दोन हजार घरातील तीस हजार व्यक्तींची तपासणी केली त्यात ५० कुष्टरोग संशयित सापडले त्यांतील ५ व्यक्तींना कुष्ठरोगाची लागन झाल्याचे निदान झाले.

■ दिनांक २ आक्टोबर २०१८ रोजी महात्मा गांधी जयंती व कै. लालबहादुर शास्त्री पूण्यतिथी साजरी करण्यात आली.

■ भारताचे पंतप्रधान मा. श्री. नरेंद्र मोदी यांनी सुरु केलेल्या स्वच्छ भारत योजनेत स्वयंसेवकानी सहभाग नोंदविला. महाविद्यालय परिसर स्वच्छ केला.

■ दिनांक २६ नोव्हेंबर २०१८ रोजी संविधान दिन साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी प्रा. यादव गायकवाड यांनी स्वयंसेवकांना संविधानाची माहिती दिली.

■ शासकीय जिल्हा रुग्णालय व नूतन महाविद्यालयाच्या रासेयो च्या वतीने दि. ०७/१२/२०१८ रोजी रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. या मध्ये रासेयो च्या ४५ स्वंयंसेवकांनी या प्रसंगी रक्तदान केले. या कार्यक्रमास माहाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.एस.कुलकर्णी व कार्यक्रमाधिकारी डॉ.रमेश बैनवाड, माणिक सवंडकर व विद्यार्थ्याची उपस्थिती होती.

■ दिनांक २६ जानेवारी ते दिनांक ०१ – फेब्रुवारी २०१९ या काळात रासेयोच्या विशेष शिबीराचे मौजे पावडे हादगाव येथे आयोजन करण्यात आले.

दिनांक १४ एप्रिल २०१९ रोजी घटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

Students Research Activities (2018-2019)

1. Miss.Pratiksha Pawar and Mr. Sarok Arjun participated and got second prize in the District Level Avishkar festival organized by Late. Sow. Kamlatai Jamkar Mahila Mahavidyalaya, Parbhani on 20/12/2019

State level Poster Exhibition and Seminar

2.Miss.Pratiksha Pawar and Mr. Sarok Arjun participated in State Level Poster Exhibition and got 2nd Prize organized by Kholeshwar College, Ambajogai on 17/01/2019

State level poster competition on Genetically Modified Organism

3. Miss. Afsha Shaikh and Miss. Uma Ughade participated in the State Level Poster Presentation on Genetically Modified Organism and got 3rd Prize organised by D.S.M. College Parbhani on 26/01/2019

4. Miss. Kurhadkar and Miss.Pratiksha Pawar participated in the state level poster exhibition on recent trends n science organized by Balbhim College,Beed on 01/09/2019.

5. Students participated in wall Bulletin exhibition on occasion of Independence and republic day on various aspect of science.

6. Students participated in the state level drawing Exhibition organized by Shri.Vankantesh college, Deulgoan Raja,Dsit.Buldhana on 30/01/2019.

Staff Research Activities (2018-2019)
(International Conferences, State lvel Exhibitions, Avishkar)
Annual Report

01. Mr. Amit D. Kulkarni has been Awarded Young Scientist Award in the 2nd International conference on health care and allied sciences Organized by LinCoin University, Malashiya held on 26th & 27th September, 2018.
Young Scientist Award
02. Mr.Amit D. Kulkarni has Participated and presented paper in the International Biodiversity congress Organized by Forest Research Institute ,Deharadun held on 4th to 6th October, 2018.
03. Mr.Amit D. Kulkarni has Participated and presented research paper in the Indian Science Congress Association (ISCA) organized by Lovely Professional University, Jalandhar (punjab) held on 03 to 07th JAN 2019.
04. Mr. Amit D. Kulkarni has Participated and presented poster in the District level Avishkar Research festival 2018 and got first prize

organized by Late. Sow Kamaltai Jamkar college , Parbhani held on 20th Dec 2018.

First Prize in District level Avishkar

Sr.No	International conference	Staff
1.	International conference on health care and allied sciences Organized by LinCoin University, Malashiya	Mr. AMIT D KULKARNI
2.	International Biodiversity congress Organized by Forest Research Institute ,Deharadun	Mr. AMIT D KULKARNI
3.	Indian Science Congress Association (ISCA) organized by Lovely Professional University, Jalandhar (punjab)	Mr. AMIT D KULKARNI
4.	District level Avishkar Research festival 2018 and got first prize	Mr. AMIT D KULKARNI
5	District level Avishkar Research festival 2018 and got second prize	Mr.suresh ugale
	University level Avishkar Research festival 2018 and got first prize	Mr.Manoj Chamnaru
	University level Avishkar Research festival 2018 and got first prize	Mr.suresh ugale
	District level Avishkar Research festival 2018 and got second prize	Mr.Manoj Chamnaru
6.	State Level Poster exhibition and seminar on organized by Kholeshwar college,Ambajogai	Mr. AMIT D KULKARNI
7.	State Level Poster Competition on Genetically Modified Organisms organized by Department of Microbiology D.S.M College parbhani.	Mr. AMIT D KULKARNI
8.	state level drawing Exhibition organized by Shri.Vankantesh college, Deulgoan Raja, Dsit.Buldhana	Mrs. A.P Patait

NAAC ACCREDITATION
IIIrd CYCLE REPORT

INTRODUCTION: NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL is an agency which defines the quality of higher Education based on grading system they provide. Now-a-days, it is mandatory to complete the process of accreditation by NAAC to each senior college of India. Nutan Mahavidyalya, Selu is accredited by NAAC for Cycle First in 2003 and received 'B' grade. In 2013, it has accredited for Second Cycle and received the Same Grade i.e. 'B.' since 2016, the entire process of NAAC is changed.

It is divided into three parts as submission of IIQA, SSR, DVV& Students Satisfaction Survey and PEER Team Visit. But for the marking scheme, it is divided into two parts as 70% and 30%. The 70% score is depend of the online filled data. For PEER visit there is 30% score.

Nutan Mahavidyalya Selu, submitted applied for the submission of IIQA in the month of June, 2018. August 2 nd , 2018 submitted IIQA successfully. On 28 th August, 2018, the college is qualified in filling the SSR &DVV template, after the verifying the IIQA. On 12 th October, 2018, the college has successfully submitted SSR, the second step of New NAAC Accreditation Process. The important process in this new Framework is Students Satisfaction Survey. Students Satisfaction Survey of Nutan Mahavidyalya, Selu was 20.67%. For eligibility of verifying SSR &DVV template, the college requires minimum 10% Students Satisfaction Survey. On 25 th October, 2018, the college received mail for the clarification of queries received from NAAC office in DVV templates which the college successful submitted on 06 th November, 2018. On the 25 th, 2019 and 26 th , 2019, the PEER is schedule. Accordingly, Dr. NEELIMA GUPTA (Chairperson), Dr. GEETHA RANI PRAKASAM (Member Co-ordinator) and Dr. T. M. JOSEPH (Member) were the PEER Team Member. The college received 'B+' grade for the third cycle of NAAC Accreditation Process. Three major strengths

PEER Team needs to write in the main column of report where they wrote as:

1. Well maintained infrastructure of 13 acres having its own botanical garden with medicinal plants
2. Potential of the Science departments to become PG departments especially Microbiology and Botany.
3. Active alumni association

Apart from it, under the head the SWOC as a strength of the college they mentioned:

1. Institute has well maintained infrastructure of 13 acres having its own botanical garden with medicinal plants.
2. It has well equipped laboratories, class rooms with ICT tools and 138 computers withWi-Fi.
3. Awards have been received from Government of Maharashtra, Swami Ramanand Teerth Marathwada University and many NGOs.
4. The Microbiology department has received National level Award “The Second Best Microbiology Department of India”.
5. Institution has an Incubation Center where one student has designed a software for visually challenged people which has been documented.
6. The campus is green and eco-friendly and continuous efforts are made to create environmental awareness amongst students.
7. The institute has a registered Alumni Association which plays an active role in the development of the college.

Thus with increasing grade of NAAC from B to B+, the college is trying for continues improvement with following many practices of quality maintenance. The result is outcome of it.

नूतन महाविद्यालय सेलू
विधी साक्षरता मंडळ अहवाल

विधी सेवा प्रधिकरण परभणी, तालुका विधी सेवा समिती व नूतन महाविद्यालय सेलू यांच्य संयुक्त विद्यमाने विधी साक्षरता मंडळाची स्थापना व उद्घाटन दि.३१/०७/२०१८ रोजी करण्यात आले या कार्यक्रमाचे उद्घाटन मा.उर्मिला एस.जोशी (फलके), प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधिश तथा अध्यक्ष जिल्हा विधी सेवा प्रधिकरण परभणी यांचे शुभहस्ते करण्यात आले.या प्रसंगी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक मा.शेख अकबर शेख जाफर , सचिव जिल्हा विधी सेवा प्रधिकरण परभणी यांनी केले.या कार्यक्रमाचे आभार मा.भा.भा.शेळके दिवाणी न्यायाधीश क.स्तर तथा अध्यक्ष तालुका विधी सेवा समिती सेलू यांनी केले. दि.०५/०८/२०१८ रोजी विधी साक्षरता मंडळातर्फे कायद्याची माहिती असणाऱ्या पुस्तकांचे प्रदर्शन वाचलनालयात भरवण्यात आले.

महिला वसतिगृह अहवाल

आपले घर परिसर सोडून शिक्षणासाठी दूरच्या गाव शहरात मुलींना पाठवायचे म्हटले की अनेक यक्षप्रश्न पालकांपुढे उभे राहतात. म्हणूनच परभणी जिल्ह्यातील स्त्रियांचे शिक्षण हा स्वतंत्र संशोधनाचा विषय आहे. हे वर्तमान विचारात घेता स्त्रियांच्या शिक्षणाबाबत सामाजिक जाणिवांचा विकास घडावा यासाठी प्रबोधनात्मक जाणीव जागृती सुरू झालेली आहे. त्याचा परिणाम व महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने मुलींसाठी स्वतंत्र वसतिगृहाची केली गेलेली योजना उपयुक्त सिद्ध होतांना दिसते. विद्यापीठ अनुदान आयोग नवी दिल्लीच्या सहयोगातून महाविद्यालयाच्या परिसरात सर्व सुविधांनी युक्त इमारतीत २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात एकूण ६४ विद्यार्थिनींना प्रवेश देण्यात आला. या शैक्षणिक वर्षात महिला वसतिगृहात जागतिक महिला दिन, सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली या निमित्ताने वसतिगृहातील मुलींची शासकीय रुग्णालय सेलूच्या वतीने रक्तगट चाचणी करण्यात आली. या शिवाय महिला वसतिगृहात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

अभ्यासकेंद्र :- नूतन महाविद्यालय,सेलू जि.परभणी (८७०४A)

शालेय व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचे खंडित झालेले शिक्षण, तसेच इतर अडचणीमुळे शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिकचे अभ्यासकेंद्र आमच्या महाविद्यालयात कार्यान्वित असून दहावी/बारावी नापास विद्यार्थ्यांना पूर्वतयारी शिक्षणक्रम परीक्षा ऊत्तीर्ण होऊन बी. ए./बी.कॉम प्रथम वर्षासाठी प्रवेश दिला जातो व पोलीस भरती, शासकीय, निमशासकीय सेवेतील कर्मचाऱ्यांना बढतीसाठी या संधीचा फायदा होतो. आमच्या अभ्यासकेंद्रात पूर्वतयारी / बी.ए / बी. कॉम अभ्यासक्रम शिकविले जातात. सन २०१८-१९ या शैक्षणिक वर्षात एकूण ३८८ विद्यार्थांनी नोंदणी केली असून त्यात पूर्वतयारी शिक्षणक्रमासाठी २६, बी.ए. प्रथम वर्ष १०८, बी. ए. द्वितीय वर्ष १००, बी. ए. तृतीय वर्ष १२८, बी. कॉम प्रथम वर्ष १३, बी. कॉम द्वितीय वर्ष ०७, बी. कॉम तृतीय वर्ष ०६ असे एकुण ३८८ विद्यार्थी अभ्यासकेंद्रात शिक्षण घेत आहेत. आमच्या अभ्यासकेंद्रात दरवर्षी दि. १ जुलै रोजी विद्यापीठ स्थापना दिनानिमित्त मा. कै. वसंतराव नाईक यांची जयंती आणि दि.१२ मार्च रोजी मा. कै. यशवंतराव चव्हाण यांची जयंती साजरी करण्यात येते. विद्यापीठाकडून वेळोवेळी निर्धारीत केलेले उपक्रम राबविले जातात. विद्यार्थ्यांना वेळेवर समंत्रण व मार्गदर्शन केले जाते तसेच उत्कृष्ठ निकालाची परंपरा कायम राखलेली आहे.

अभिनंदन

प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी यांना स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठातर्फे **'उत्कृष्ट प्राचार्य'** सन्मान प्राप्त

प्रेरणा (२०१७-१८) वार्षिकांकास स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठातर्फे उत्कृष्ट वार्षिकांक द्वितीय क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त.

सेवानिवृत्त प्राध्यापक

प्रा. यादव रामचंद्र गायकवाड
(उपप्राचार्य व मराठी विभागप्रमुख)
जन्म दि. ०१.०६.५९ रुजू दि. १२.७.८२,
सेवानिवृत्ती दि. ३१.५.२०१९
महाविद्यालय परिवारातर्फे हार्दिक शुभेच्छा....

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचा उत्कृष्ट प्राचार्य (ग्रामीण) पुरस्कार स्वीकारतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी सोबत नूतन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. एस.एम. लोया, सचिव डी. के. देशपांडे व इतर

हेल्थ क्लब व रा.से.यो. च्या वतीने आयोजित आरोग्य तपासणी शिबीर.

महाविद्यालय परिसरात वृक्षारोपण करतांना प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, पत्रकार डॉ. विलास मोरे, प्राध्यापक व विद्यार्थी.

वाङ्मय विशेषांक